# dünya SOLU

3 AYLIK
SOSYALİST
ÇEVİRİ
DERGİSİ
GÜZ '89
SAYI: 3

**Gramsci'nin Buharin Eleştirisi**
*Artheme Fayard*

**Kitle İletişim Araçlarının Siyasal İktisadı**
*Robert W. McChesney*

**Sovyet Yeni Solu**
*Patrick Flaherty*

**Amerikan İşçi Sınıfı Niçin Farklıdır?**
*Mike Davis*

**İkinci Ara'da Dört Kapitalizm**
*Georg Fülberth*

**Filipinler'de Devrimci İhtimaller**
*Jose Marió Sisón*

**Perestroykanın Diyalektik Çelişkileri**
*V.V. Çernikov*

# dünya SOLU

dünya SOLU
3 AYLIK SOSYALİST ÇEVİRİ DERGİSİ
GÜZ '89 SAYI: 3

## İçindekiler

3 **Bu Sayıda**
9 Gramsci'nin Buharin Eleştirisi.....*A.Fayard*
33 Kitle İletişim Araçları.....*R.W.McChesney*
43 Sovyet Yeni Solu.....*P.Flaherty*
57 Amerikan İşçi Sınıfı.....*M.Davis*
90 İkinci Arada Dört Kapitalizm.....*G.Fülberth*
104 Filipinler'de Devrimci Beklentiler.....*J.M.Sison*
111 Perestroykanın Diyalektik Çelişkileri.....*V.V.Çernikov*

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: **Şevki Ömeroğlu**
Yayın Kurulu: **Yalçın Küçük - Şevki Ömeroğlu - Ahmet Zengin**
Yönetim Yeri: **Cemal Nadir Sokak No: 17/13 Cağaloğlu-İstanbul**
Baskı: **Kurt-İş Matbaası / Ekim 1989**

Bir AKIŞ & DÖNEM Yayınıdır.

**Akış Yayıncılık**
Cemal Nadir Sokak, 17/13
Cağaloğlu-İST.
(1) 513 84 29

**Dönem Yayıncılık**
Konur Sokak, 73/9
Kızılay-ANK.
(4) 125 93 78

## *Bu sayıda...*

*Bu sayının materyallerini topladığımızda Amerikan kaynaklı ve ağırlıklı bir sayı hazırladığımızı gördük. Amerikan işçi sınıfı mücadelesinin tarihsel süreci ve özgünlüğü Filipinler'deki ABD varlığının bugünkü konumu ve yeni sömürgeci çizgisinin çeşitli taktikleri, Amerikan kitle iletişim medyalarının işleyişinin karakteristikleri. Amerikan yeni solunun, Sovyet yeni soluna bakışı. Fülberth'in ikinci emperyalist istikrar sürecinin baş aktörü ABD ve onun "One World" hayali.*

*Ancak bu sayımızın önemli yazısı sosyalist teoride giderek daha büyük bir coğrafyada etkinliği hissedilen Antonio Gramsci'nin Buharin eleştirisi üzerine. P.Flaherty'nin Sovyet yeni solu'nun ideologu olarak gördüğü A. Migranian'ın referansı Gramsci, Marx, Engels ve Lenin'den sonra Sovyetlerde en çok okunan kişilik.*

*"Gramsci'nin felsefe ve politika alanında Buharin eleştirisi", Artheme Fayard'ın 'Gramsci ve devlet' adlı yapıtının bir bölümü. Paris'te yaşayan okurumuz Aslı Heybetli'nin çevirisiyle yayınlıyoruz. Fayard için, Gramsci'nin Buharin'de gördüğü birinci derecede hata Marksizmi ikiye bölmesidir. Daha sonra Stalin'in geliştirdiği bu ayrım, diyalektiğin devrimci anlamını gözardı eder. Diyalektik yüzeysel biçimde öngörülür ancak, açıkça ortaya konmaz. Bu eksiklik gerçekte praksis felsefesinin 'sosyoloji olarak kavranan tarih ve siyaset teorisi ve tam felsefe, diğer bir deyişle metafizik veya mekanik materyalizm' olarak iki ayrı unsura bölünmüş olduğuna işaret eder. Hata ilkeseldir. Felsefe sorununu ele alış biçimindedir. Filozofların felsefesinin, sağduyunun felsefesinden, kitlelerin kendiliğinden felsefesinden ya da ideolojisinden ayrılmasıdır.*

*Felsefenin sınıf mücadelesindeki yeri, diyalektik ve politika arasındaki ilişki. Solun teorik zayıflık ve kültürel eylem yürütme yeteneğinden yoksun olduğu süreçlerin çözümlenmesi. Gramsci'de Croce etkisi ve tabii hegemonya sorunu.*

*Fayard, Gramsci'nin Buharin eleştirisinin Lukacs'ın 1925'te Batı Marksizmine kazandırdığı türden eleştirilerle karıştırılmaması gerektiğini vurgulayarak, farklı görüşlerin kıyaslanmasıyla Gramsci'nin özgünlüğünün ortaya çıkacağını söylüyor. Yine Fayard için Gramsci'nin Buharin eleştirisi, 1924-1926 yılları arasında yaptığı Bordiga eleştirisiyle anlaşılabilirlik kazanır.*

*Burada kısa bir not düşmek istiyoruz: Dünya Solu'na değişik tepkiler alıyoruz. Son olarak Çanakkale cezaevinde hükümlü yazışleri müdürü arkadaşlarımızdan Bektaş Erdoğan'ın 'Türk Solu'nun teorik boşluklarına yapılan canlı katkı'dan dolayı bir kutlama notu var. Bizlerin, 'kendilerini konumlandırış' biçimini beğenmeyen arkadaşlarımız da var. Bu sayıda bir çevirisi yer alan O.Akınhay bu arkadaşlardan biri. Kemal Durmaz'ın kendisine gönderdiği bu yazı üzerine çeviriyle birlikte bu notu gönderme ihtiyacını hissetmiş. Ne diyebiliriz? Türk Solu'nda, konumundan herkes ne kadar memnunsa biz de o kadar memnunuz. Arkadaşlarımızın hapishanelerde düşünsel-siyasal diriliklerini korumalarından güç alıyoruz. Sevgi ve dostluk selamlarımızı iletiyoruz.*

*"Rıza'nın Yaratılması: Kitle İletişim Araçlarının Siyasal İktisadı", Edward S.Herman ve Noam Chomsky'nin 1988 tarihli bir yapıtı. R.W. McChesney, solun medya çözümlemesini zenginleştirdiğini söylediği bu çalışmanın bir değerlendirmesni ve E.S. Herman ile yaptığı görüşmeyi sunuyor. McChesney için yapıt, ABD'deki şirketleşmiş haber medyasının davranış nedenlerini açıklayacak sistemli bir 'propaganda modeli' sağlıyor. Kuşku ve beklenti, acaba bu model de Komplo teorisi olarak nitelenip bir yana mı atılacak yoksa yeni bir ilgi odağı mı yaratacak? Herman ve Chomsky ABD kitlesel medyasının propoganda sistemi olarak üstünlüğünü, medyanın yanlılığının otosansür aracılığıyla oluşmasından kaynaklandığını söylerler.Medya güvenilirlik ve meşruluğu her sorunda tam bir uzlaşmasının olmayışıyla da korunmuştur.*

*Medya çözümleme modelinin beş süzgeçten oluşan bir düzeneği vardır.Yapıtın büyük kısmı da örnekolay incelemelerine ayrılmıştır.E.S.Herman "ABD siyasal iktisadında bir kontrol ve disiplin mekanizası olarak en önemli şey olmuş ideolojik unsur üstünde odaklanmak" istediklerini söylüyor.*

*Sovyet reform sürecini genel bir sanayi uygarlığı krizinin kendine özgü ulusal bir ifadesi, dünya tarihsel bir olgunun kendine has bir illustrasyonu olarak niteleyen P. Flaherty, Çernikov'un Avangardizm olarak belirttiği Sovyet yeni solu'nu odak kabul ederek sürecin bu evrensel boyutunu tartışmak düşüncesinde.*

*Flaherty, sovyet yeni solunun Batı marksistlerine ve Amerikan Yeni soluna karşı entellektüel borçlarını yüklenmekte pek çabuk davrandıklarını, 'gücümüzden ve üstünlüklerimizden olduğu kadar hata ve eksikliklerimizden de ders aldıkları' görülüyor diyerek dikkatli bir şekilde geliştirildiğini gözlediği bir alternatif sosyalizm görüşünü çözümlüyor.*

*Yeni Sol'un en açık ve kapsayıcı manifestosunu yayınlayan tarihçi Andranik Migranian'ı sivil toplumu, sosyalizmi,*

*devletin gücünün kapsamıyla denk tutan Mukaddes Stalinist eşitliği alt üst etmekte kullanılan ideolojik bir manivela olarak alıp rehabilite eden ilk çağdaş sovyet bilim adamı olarak niteleyen Flaherty, sovyet yeni solunun devletin ortadan kaldırılmasının tek yolu olarak sosyalist sivil toplumun geliştirilmesi kavgasını verdiklerini söylüyor.*

*Amerikan işçi sınıfı niçin farklıdır? Her kuşaktan sosyalistin sorusudur bu? Sosyalizmin önderlerini de bir hayli düşündüren bir soru. Mike Davis, Birleşik Devletler'deki sınıf bilinçliliğinin çağdaş krizinin çözümlenmesine bir önsöz olarak nitelediği makalesinde yeterli tartışma verilerini sunuyor.*

*Geçen sayımızdaki röportajından G. Fülberth'i tanıyorsunuz. Fülberth, Arbeiterkampf'daki bu yazısında, şu ana kadarki kapitalist gelişimi dört aşamada sınıflandırıyor: 1) Sanayi devrimi, 2) Emperyalist istikrar, 3) Emperyalist cepheleşme periyodu, 4) Yeni bir üretici güç tipi ve sistemlerarası mücadelede sosyalist ülkelerin yenilgisi koşullarında ikinci istikrar.*

*Fülberth bu son periyodu (yeni istikrar) şu özelliklerle tanımlıyor: a) Kapitalizm sonrası ülkelerin soğuk savaştaki yenilgisi, b) Kapitalizm sonrası toplumların içine alındığı bir kapitalist 'One World' perspektifi, c) Üçüncü Dünya denilen daha önceki ulusal devrimci toplumların bu 'tek dünya'nın içine alınması perspektifi, d) En gelişmiş kapitalist toplumlardaki yeni üretici güç ve birikim tipi vasıtasıyla sendikal karşı-güç'ün kaldırılması tehlikesi. Fülberth, kapitalizmin ilk istikrar periyoduyla (iki kriz arasındaki ara) kurduğu analojiyle ikinci ara olarak adlandırdığı bu istikrar safhasının üçüncü kriz periyoduyla çözüleceğini düşünüyor. Ama bunu yalnızca bir değer yargısı olarak niteliyor. Temellendirmiyor. Yazı, kapitalist modernizasyon sürecinde Alman siyasetinin aktüel bir portresini de sunuyor.*

*J.M. Sison, Filipinler 1983-86 geçiş sürecini, sert bir faşist kliğin yönetiminden, ABD yanlısı gerici muhalefetin burjuva demokratik görünümlü yönetimine geçiş olarak niteleyip ABD'nin yeni konumunu, ve çeşitli burjuva kliklerinin güçlerini, Aquino'nun olası akıbetini ve devrimci güçlerin pozisyonunu değerlendirdiği yazısında on yıl içerisinde bir devrimci iktidar beklentisini duyuruyor. Devrimci hareket stratejik savunma çizgisindedir. Düşük yoğunluklu savaş entrikası ile ABD'den, 'stratejik denge' kurulduğu takdirde saldırı savaşı bekliyor. Sison, Ulusal Demokratik Devrim çizgisinde Filipin halkının zafer kararlılığını vurguluyor.*

*Perestroyka siyasetinde bir orta yolcu, V.V. Çernikov, perestroyka'nın eskiden kalma bir devrim (!) kavramıyla sık sık çelişkiye düştüğünü, sürecin kutuplarından muhafazakarlığın anlaşılabileceğini, Avangardizmin ise geçmişin acı deneyiminden hiç ders çıkarmadığını vurguladığı yazısında, toplumsal çelişkilerin "evrensel maymuncuğu" rolünün felsefeye yüklenmesinden duyduğu rahatsızlığı ifade ediyor. Ama ona göre teori önem kazanmıştır. Gittikçe önem kazanan bir yöntem ise ara halkalardır. Bu yöntemin ilk aşaması toplumsal çelişkinin yapısının incelenmesi ve teorik düşünce araçlarıyla ifade edilmesidir. Ama bu yöntem her derde de deva değil. Fakat yine de uzlaşma yoluyla toplumsal çelişkilerin çözümünü bilinçsizce arayışın temelinde şu veya bu şekilde diyalektik mantık prensibinin ara halkalarının arayışı yatar.*

*Bu sayıda bir eksikliği de gidererek, çeviri kaynaklarımızın kısa bir değerlendirmesini sunuyoruz:*

***Monthly Review***

*"68" Kuşağı denilen solculuğu en çok etkileyen yayındır. Leo Huberman ve Paul Sweezy tarafından kuruldu ve Huberman'ın ölümünden sonra Harry Magdof ve Sweezy çıkarıyor. New York'ta yayınlanıyor, ancak okuyucularının çok büyük bir bölümü "Üçüncü Dünya" ülkelerinden çıkıyor.*

*Her yazının marksist olduğu söylenemez. Daha çok radikal sol bir rengi var. Önceleri Sovyetler Birliği konusunda sadık bir sempatizan tutumu aldı ve daha sonra Mao'nun etkisiyle anti-sovyet bir konuma girdi. Latin Amerika devrimciliğinin hem teorisini yapmaya çalıştı ve hem de etkiledi. Şimdi bütün merkezlerden uzak görünüyor.*

*Monthly Review Yayınevi, dünyanın pek çok yerinde hala radikal solun önemli kaynaklarından birisidir.*

***New Left Review***

*Çizgisine "entellektüel trotskism" denilebilir. Bir siyasi hareket olma eğilimi kalmadı, daha önce vardı. Daha çok Büyük Britanya akademik kuruluşlarının radikal ve genellikle anti-sovyet yazarlarını topluyor. NLR'e, şu anda dünyada sol ile ilgili en entellektüel yayın gözüyle bakılabilir.*

*Yazarları arasında marksizmi bilenler, marksizmi yenilemek isteyenler var. Dünyanın çeşitli ülkelerindeki radikal ve bağımsız aydınları da yazılarıyla kendisine çekebiliyor. Yer yer akademik tartışmalara ilgi duyuyor ve Fransız sol entellektüellerini hem İngilizce okuyan dünyaya tanıtıyor ve hem de bunlarla tartışmaya önem veriyor.*

*Yayınevi olarak da, kendi yazarlarına dayalı bir yayın programı sürdürüyor.*

***World Marxist Review***

*Dünya komünist ve işçi partilerinin tek ortak platformudur. Prag'dan yayınlanır ve bütün komünist ve işçi partileri Prag'da bir temsilci bulundururlar. WMR'de henüz Moskova çizgisinin dışında hiç bir görüş yer almıyor ve tartışmalar, Moskova'daki tartışmaların çerçevesi içinde kalıyor.*

*Perestroyka'dan sonra WMR ilgi çekici bir yayın olma niteliğini yitirmeye başladı. Perestroyka'yı haklı gösterebilmek için bazı komünist partisi yazarları, kapitalizmi övmeye ve Marx ile Engels'i evcilleştirmeye büyük önem vermeye başladılar. Bunun için WMR sayfalarını uygun yer olarak seçiyorlar.*

*"Barış ve Sosyalizm", WMR'in Türkiye'ye uyarılmış adıdır. Türkçe'deki 'Dünyaya Bakış' çeviri dergisi —bir kaç yazı eksiğiyle— WMR'yi aynen yayınlıyor.*

***Kommunist***

*Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin teorik yayın organıdır ve Merkez Komitesi yayını olarak çıkıyor. Sovyetler Birliği'ndeki teorik ve politik gelişmeleri izlemenin en doğrudan yayınıdır.*

*Son zamanlarda teorik özelliğini yitirmeye başlamıştır. Çeşitli anketlere ve yerel örgütlerinin perestroyka'yı destekleyen yazılarına büyük önem veriliyor.*

*Kommunist yazılarında yakın zamanlarda en çok dikkati çeken nokta, artık pek çok yazarın katkısında Marx, Engels ve Lenin'e ihmal edilebilecek kadar az atıf yapılmasıdır.*

***Middle East Journal,***

*Dünyadaki bölgelere göre uzmanlaşmış çok çeşitli yayınlardan birisidir. Orta Doğu sorunlarını, genellikle tutucu bir açıdan inceliyor. Akademik ve uzman yazılar çıkıyor.*

*Kürt Sorunu üzerine son derece tutucu ve CIA kaynaklarına dayanan yazılar var. Biz bunlardan birisini yayınlayarak bu soruna her yerde ilgi olduğunu göstermek istedik. CIA kaynaklarına dayanılmasına rağmen dergimizin ilk sayısının toplatılmasını ve yazı işleri müdürümüze 6 yıl 3 ay ceza verilmesini engelleyemedik.*

***Science and Society***

*Bağımsız marksist ve son derece akademik bir yayındır. Bağımsızlığı sadece sistemlerden değil marksizmden bağımsızlık sınırlarına vardırıyor. Ancak akademikler arasında saygınlığı var. Örneğin Türkiye'de de bu derginin İngilizce adının Türkçeleştirilmesiyle "Toplum ve Bilim" dergisi çıkarılıyor.*

*Arbeiterkampf*

*Alman radikal solunun dergisi. Yeni Toplumsal Hareketler'i içeren 'Komünist Birlik'in yayın organı. Mao düşüncesinden etkilenmiş olmalarına rağmen, bu, bugün yazılarına pek yansımıyor. Dünyadaki devrimci gelişme dinamiklerine —bu arada Türkiye'ye— duyarlı enternasyonalist bir yayın. Antisovyet bir konumda ve bugün daha çok Almanya'da ve dünyada işçi sınıfının konumunu tartışıyor.*

*Against the Current*

*Amerika'da yayınlanıyor. Çeşitli bakışlardan oluşan geniş bir yayın kurulu var. Eskiden daha teorik bir yayın olmasına rağmen artık daha pratik ve aktüelleşti. Modern teknolojiden Üçüncü Dünya'ya, film eleştirisinden marjinal toplumsal hareketlere kadar geniş bir yelpazede yayını var. Yazarları arasında Yeni Sol Bakış'tan olanlar olduğu gibi Yeni Sol'u ortodoks bulanlar da var.*

*Yeni sayımızda buluşmak üzere,*

# Gramsci'nin Felsefi ve Politik Alanda Buharin Eleştirisi*

**Arthéme Fayard**

**Gramsci and the State içinde.**

## 1) Eleştirinin İki Alanı

Yapılan diğer analizlere nazaran, özellikle Gramsci'nin Buharin eleştirisi, bu analizi kültür ve siyaset ilişkisi bütünlüğünden yoksun bırakarak yalnızca felsefe alanı ile sınırlayan tematik yorum metodunu bir kenara bırakmamızı gerektirir. Bu yapılmadığı takdirde, Gramsci'nin metninin iç bütünlüğü parçalanarak, siyasi özünü kaybeder. Kendimizi yalnızca Gramsci'nin Buharin üzerine notlarının yoğunlaştığı *Defter 4* (1930 - 32) ve *Defter 8* (1931 - 32) adlı çalışmalarıyla sınırladığımızda, topolojinin dikkate değer olduğunu zaten görürüz.

*4. Defter*'de, Markisist felsefenin daha geniş bir biçimde yansıtıldığı felsefi bir içerik hakimdir. 20. yüzyılın başlarında Marksizm'in krizi'ne işaret eden revizyonizmin değişik biçimlerinin eleştirisiyle yola çıkan Gramsci, Markisist felsefenin redikal özgüllüğünü ve yeniliğini tanımlamaya çalışır. Marksist felsefe yalnızca "yepyeni bir yol" açmakla kalmaz, aynı zamanda, "felsefeyi kavrama biçimini tepeden tırnağa yeniler" (*Defter 4*, II)

Marksizmin bu devrimci erdemi ile Defterlerin birleştiği noktanın kavranması, "en can alıcı sorun olan tarihsel materyalizm"in (*Defter 4*, 38), altyapı ile üstyapı arasındaki ilişkinin tanınmasından geçer. Gramsci'nin, bilimin toplumsal rolü (*Defter 4*, 7), "teknik araç" (*4*, 12) ideoloji ve tarihsel diyalektik ile ilgili görüşleri hep bu sorun ile bağlantılıdır. Diğer taraftan, tarihin kuramsal metodolojisine özgü bu alan, diyalektik, madde, dış dünyanın nesnelliği ve bilginin yasalarıyla ilgili daha geniş bir felsefi düşünce ile desteklenir. Her iki durumda da aynı yıkıcı - yapıcı işlem, *Manual*'da ele alı-

(*) Bu bölüm, Artheme Fayard'ın *Gramsci et l'etat*, 1975 (Gramsci ve Devlet) adlı kitabının İngilizce'ye çevirisinden (Christine Buci-Glucksmann, *Gramsci and State* - Lawrence and Wishart Ltd, 1980) alınmıştır.

nan tüm sorunlara, 'Dogmatik olarak, hatta bazı durumlarda ampirik olarak kavranan ve ortaya konan sorunların vicdani olarak yorumlanması'na (*Defter 8*, 174) sırayla el atar.

Gramsci'nin şiddetli saldırısını, Machiavelli ve devlet üzerine çalışmasıyla doruğa ulaşan, doğrudan siyasi bir çalışma olan *8. Defter*'de daha iyi kavrayabiliriz. Defterin 186. sayfasını takip eden bölümde yer alan Buharin eleştirisi *(4. Deftere* nazaran bu kitapta daha fazla üzerinde durulmuştur) teori ve pratiğin birliği sorununa dayanır. Bu sorun hemen, 'Marksizm'in felsefi materyalizm ve bilimsel sosyoloji' olarak ikiye bölünmesinin siyasi etkilerini akla getirir.

Başlangıç noktası olarak, Gramsci'nin, 'siyasette hata yapma olasılığı'nı hesaba katmayan Buharin'in Marksizm anlayışını kınayan 196 sayılı notunu alabiliriz. Ancak 'hata yapma olasılığını kabullenip bunu açıkça ortaya koymak lazımdır.' 169, 171, 173 ve 174. bölümlerde bu konuyu daha da açarak, Marksist felsefe kavramı ile hegemonya fikrini ve sosyalizmde kitleler ile entellektüeller arasındaki ilişkiyi birbirine bağlar. Yeni bir tarihsel durum 'yeni bir üstyapı' ve buna bağlı olarak yeni entellektüeller gerektirmez mi? Bu yeni entellektüellerin özgül görevi, kitlelerin gerçek düzeyini kendilerine temel alarak 'kültürel hegemonya'yı inşa etmeye çalışmaktır. Bu kitleler hâlâ 'antropolojik-Ptolemik' dönemi yaşıyor olsalar bile, felsefe, kitlelerin felsefesinden, 'filozof olmayanların felsefesi'nden başlamalıdır ki, kültürel devrimi gerçekleştirmek için kültür ile pratik arasında giderek belli bir uyuma varabilsin.

Hakim sınıfların kültürel ve ideolojik hegemonyasının felsefi örgütçüsü Croce'nin siyasi işlevinin ışığında ele alındığında Gramsci'nin şu iddiası tamamen netlik kazanır: Croce'nin ortaya attığı ve spekülatif bakış açısıyla çözmeye çalıştığı sorunu Buharin, 'gerçek diyalektik bakış açısıyla ele alıp sorgulamayı ve çözümlemeyi başaramamıştır.' Felsefenin sınıfsal bakış açısı değişebilir ancak 'hegemonik kültür inşa modelini önerirken' 'kitlelerin sağduyusu ve kendiliğinden felsefesi'yle karşılaştığında işlevini yitirmez (*8*, 173).

Gramsci'nin felsefesindeki bu iki yönlü karakteri, felsefi ve aynı zamanda siyasi karakteri görebilmek için, güncelliğini nispeten koruyan bu iki *Defteri* karşılaştırmamız yeterli olacaktır. Burada kültür kavramı, her türlü ekonomizmden uzak tutularak felsefi müdahalenin özel alanı görevini görür. Ve Leninist hegemonya kavramı adına ekonomizmin eleştirisi felsefede yeni bir araştırmaya yönelir: asıl bilgi yöntemlerinde devrim ('entellektüel reform') ve yaşam biçimlerinin dönüştürülmesi *(civilta)* için 'sağduyu'nun eleştirisine temel olarak marksist felsefe.

Felsefi ve siyasi temaların kültürde içiçe geçmesi, diyalektiğin her

iki alan arasında bir dayanak noktası rolü oynayabileceğini göstermektedir. Bordiga gibi Buharin de, 'diyalektiği, formel mantığın bir dalı', her tür durum ve nesneye matematiksel olarak hemen uygulanabilecek bir tür felsefi Esperanto olarak açıklar. Ancak, 'diyalektik yeni bir düşünce biçimi, yeni bir felsefedir'. Sorun, 1920'lerde Bordiga'nın anladığı gibi Marksizmin felsefi ve materyalist ilkelerini ortodokslaştırmak, restore etmek değildir, zira idealizmi tersyüz edip yerine materyalizmi koymak, düşünülenin tam tersi etkileri, idealizme dolaylı bir dönüşü doğurabilir. *'Popular Manual'* da getirilen felsefe, fizik ve doğa bilimi metodlarına formel mantığın bir adaptasyonu olarak pozitivist Aristoculuk olarak adlandırılabilir! (*Defter 8*, 186). Felsefe aldatıcıdır, diğer bir deyişle kendisi için ayrı izole edilmiş bir nesne oluşturduğunda (yani yeni bir materyalist ontoloji) filozofların uzmanlık fonksiyonuyla geleneksel felsefeyi sürdürmek daha iyidir.

Burada bir soru ortaya çıkıyor: Gramsci'ye özgü Marksizm anlayışıyla Buharin'e getirilen bu eleştiri ne derece belirleyici olabilir? Bu eleştiri, özellikle Lukacs'ın 1925'te batı marksizmine kazandırdığı türden eleştirilerle karıştırılmamalıdır. Bununla beraber bu farklı görüşlerin kıyaslanması Gramsci'nin özgünlüğünü ortaya koyacaktır.

## 2) Lukacs'dan Gramsci'ye

Buharin'in tüm hataları içinde bir tanesi birinci derecede önem taşımaktadır. Marksizmi ikiye bölmüş olması. Londra Kongresi'nde müdahale eden Gramsci, Buharin'in 'diyalektiğin devrimci anlamını yokettiğini' söylemiştir. Gramsci, Buharin'in hatasının ileri sürdüğü belli bir düşünceden kaynaklanmadığını, hatanın daha ziyade problematik olduğunu, felsefe sorununa yaklaşım biçimi olduğunu defalarca tekrarlamıştır.

Daha sonra Stalin tarafından geliştirilen Buharin'in koyduğu bu ayrım, diyalektiğin devrimci anlamını gözardı eder: *'Manual'* da konuları diyalektik ele alış tarzı hiç yoktur. Diyalektik yüzeysel biçimde öngörülür, ancak açıkça ortaya konmaz. Bu eksiklik gerçekte praksis felsefesinin, 'sosyoloji olarak kavranan tarih ve siyaset teorisi' ve 'tam felsefe (Philosophy proper), diğer bir deyişle metafizik veya mekanik (vulgar) materyalizm' olarak iki ayrı unsura bölünmüş olduğuna işaret eder.[1]

Bu, nesnesinden koparılan bir yöntemin, diyalektiği gerçeklikten ayırması ve gnoseolojik anlamını kaybettirmesi demek değil midir? Yine de daha önemlisi, diyalektik 'gnoseology*' olarak kavranamazsa 'siyaset bilimi'nin devrimci rolünü kavramak da imkansızdır.

> "Ancak sorun bu biçimde ortaya konduğunda, bilgi doktrini, historiografinin özü ve siyaset bilimi konumundan formel mantık ve ilkel skolastik mantığa indirgenmiş olan diyalektiğin anlam ve önemi artık anlaşılamaz hale gelir."(2)

Değişik bilimsel alanlarda biçimsel olarak uygulanmış skolastiği kendi nesnelerinden bağımsız bir mantık olarak tanımlarsak, bu bizi Marksizmin formalizasyonuna (biçimcilik), kaçınılmaz olarak ilkelerinin dogmatize edilmesine ve yeni metafiziğe götürür: "Tarih ve siyaset teorisinden ayrı olarak ele alınan felsefe ancak metafizik olabilir"(3)

Daha önce tanımladığımız ve Sovyetler Birliği'ndeki felsefi tartışmalarda kullanılan kavramlara baktığımızda Gramsci'nin eleştirisinin orada ileri sürülen alternatife; ya yalnızca bilim (natüralist felsefe) ya da evrensel metodoloji olarak diyalektik alternatifine uymadığını görürüz. Her iki durumda da tartışmaya giren taraflar kendilerinden önce gelen felsefelerin çekiciliğine kapılmışlardır. Deborin Hegel'den, Buharin mekanik materyalizmden etkilenmiştir. Bununla beraber Gramsci'ye göre:

> "Diyalektiğin gerçek ana işlevi ve anlamı, praksis felsefesi, dünya düşüncesinin gelişiminde ve tarihinde yeni bir dönem açan özgün ve bütünlüğü olan bir felsefe olarak kabul edildiğinde kavranabilir. Bunu, eski toplumların ifadesi olan, hem geleneksel idealizm hem de geleneksel materyalizm gibi felsefelerin canlı kalmış unsurlarını da kazanıp bunların ötesine geçerek gerçekleştirir"(4)

Teoride bunları aşar, çünkü, pratik anlamda daha önceki sınıflı toplumların ötesine geçerek bunu pratikte gerçekleştirir. Bu sebepten dolayı tabii ki hiçbir şekilde Hegel'in *'Aufhebung'*undaki gibi Öze Dönüş (Internal Spirit) anlamında olmasa da hakikatin bilinci olarak öz bilincinin felsefi biçimi içinde yeni bir temele dayanmamızı gerektirir. Gramsci'nin 'aşarak ötesine geçme' dediği şey nitel bir sıçrama varsayımıdır, bu da marksist felsefenin, klasik felsefenin karşı çıkışlarıyla bağıntısı içindeki özgünlüğünü tanımlar. Bu tanımlama yapılmadığı takdirde, 'aştığı eski felsefelerden bazı şeyler boşaltıp alan ve etkilenen yeni diyalektiği kavramak imkansızdır'(5)

Bu eleştiri hangi kültürel ufuklardan kaynağını almıştır ve bizi nereye götürür?

Stalinizme, teori alanında 'Batı Marksizmi' diye bir alternatif yaratma derdine düşen bazı yazarlar, Gramsci'nin 1930'larda yazdığı Buharin eleştirisi ile Lukacs'ın 1925'lerdeki eleştirisini özdeş tuttular. Siyasi amaçları uğruna kavram kargaşası yaratmaktan çekinmediler.(6) Ama Gramsci'ye atfedilen çoğu zaman marksizm ön-

cesi ve aynı şekilde anti-leninist olan eleştirel hümanizmin üstünde durmaya değmez; çünkü bu, değişik batı ülkelerinde sosyal ve kültürel varyasyonlar gösteren marksizm ve leninizmin biçimleri sorununu gündeme getirir. Gerçeği söylemek gerekirse, teorik marksizme en radikal eleştiriyi getirenlerin özellikle Lukacs ve Gramsci olduğunu kabul etmek gerekir. Bunlar değişik felsefi formasyonlardan gelirler ve her ikisi de tarihselciliğin (Lukacs'ın Dilthey ve Weber'den aldığı sosyolojizm ile tarihi açıklamaya çalışmanın ve Gramsci'de kaynağını Croce'den alan bir tarihselciliğin), Hegel'ci bir geleneğin ve hakiki bilimlerin pozitivizm tarafından 'devrim felsefesi' adına eleştirisinin ağırlığıyla kendilerini ortaya koyar. Gramsci'nin felsefesi, Lukacs'ınki gibi, teorik marksizmin kriz döneminde geliştirilmiş ve leninist rönesans dönemine ulaşmıştır.

Lukacs'ın bu eleştiri yazısı, Lenin üzerine yaptığı başarılı bir çalışmadan bir yıl sonraya ve kendi marksist çizgisini ortaya koyan 'Moses Hess ve İdealist Diyalektiğin Problemleri' isimli makalesinin yayınlanmasından bir yıl önceye, 1925 yılına denk düşer. Bu, *Tarih ve Sınıf Bilinci* konusundaki ayrışmaların tamamlanmadığı, bilinen bazı belirli tezlerin Lukacs'ın çalışmasında görülebildiği farklı aşamalara doğru gelişme gösteren bir dönemdi. Lukacs daha sonra şöyle yazıyordu: "Lenin'in ölümünü takip eden yıllarda ümidimi marksizmin leninist gelişmesine bağladım".[7] Gramsci'nin de daha sonra yapacağı gibi, Lukacs Buharin'e problematiğinin düzeyinde eleştiride bulundu. Politik pratiğin felsefe içindeki statüsünde, bundan dolayı da kültürün toplumdaki yerine ayaklarını basan geniş ölçekteki farklılıklara karşı ortaya konsalar da, Gramsci ile Lukacs arasındaki bu ortak noktalar yeterince açıktır.

Benzerliklerle başlamak gerekirse, Gramsci gibi Lukacs da Buharin'in marksizminde mekanik materyalizmin ve doğal bilimlerin ağırlığını eleştirmektedir. Doğal bilimler materyalizmini çok yakından izleyerek, burjuva materyalizmine (gerçekle pratik hiçbir bağı olmayan sezgisel materyalizme) hapsolan Buharin, "marksizmin en belirgin özelliği olan **tüm ekonomik veya 'sosyolojik' olgular insanın bir diğer insanla olan ilişkisinden kaynaklanır** ilkesini muğlaklaştırmaktadır."[8] Buharin'i hakiki marksizm geleneğinden ayıran bu teorik hata ve bilimsel ve natüralist yönelimi onu, teknik araçları devrimin itici gücü olarak görme fetişizmiyle ifadesini bulan mekanist ve evrimci bir konuma itmiştir:

> "Tekniğin, üretici güçler olarak ifade edildiği bu nihai tanımın geçerli ve marksist olmadığı açıktır. Teknik, doğal olarak büyük önem taşıyan üretim güçlerinin bir **parçası**, bir momentidir, ne toplumsal üretim güçleri ile özdeş tutulabilir... ne de... bu güçlerdeki değişmelerin nihai ve mutlak momentini oluşturur.

Buharin'in 'Manual'ındaki teknolojik modelin eleştirisini yapan Gramsci'de bütünüyle yankısını bulmuştur bu; işçi sınıfının temel üretici güç olduğu ilkesi gerçeğine karşılık, maddi üretim güçlerinin teknik araçlara indirgenmesi yolunda hatalı bir tanım. *Ordine Nuovo* (Yeni Düzen)'den alınmış olan bu formülasyon bize Gramsci'nin eleştirisinin köklerinin, fabrika işçi konseylerinde önderlik yaparak kazandığı siyasi pratikte bulunduğunu açıkça göstermektedir. Sonuçta, makinanın yalnızca izole olmuş veya izole edilebilir bir teknik araç olmadığını, bir üretim aracı, üretimin maddi güçlerinin bir momenti olarak 'sosyal bir ilişkiyi kristalleştiren bir özelliğe sahip olduğuna varıyoruz.' (*Defter 4*, 18, 19, 23)

Loria tarzı bir tür teknolojik materyalizme karşı devrimci diyalektik adına yapılan bu eleştiri, başka ortak noktaların bulunduğunu da varsayar. Gramsci de Lukacs gibi, altyapı ile üstyapı arasındaki belli bir ilişkiyi ve herşeyin ötesinde buna eşlik eden pozitivist görüşü sorgular. Lukacs, 'hakiki bilimler fetişizmi'nin sosyolojideki teorik ve felsefi etkilerine saldırır. Son tahlilde, olasılık teorilerinin gelişmesiyle fizik bilimlerinin de gündemine gelen bir soru olarak tarih, doğa yasalarının mekanistik yöntemine dayandırılarak açıklanabilir mi veya önceden bilinebilir mi? Buharin, 'şu veya bu olgunun ortaya çıkacağı kesin zamanı şu anda önceden kestirebilmenin mümkün olmadığını' söyleyebilir. Fakat O, doğal bilimlerde olduğu kadar sosyal bilimlerde de aynı yasalara göre önceden tahmin etmenin mümkün olduğunu kesinlikle iddia etmektedir. Ancak Lukacs'ın da vurguladığı gibi, vakaları bilebilme ihtimali ile mücadeledeki eğilimleri değerlendirmenin arasındaki fark nicel olmaktan çok niteldir: "nesnel olan, nesnenin kendi içindeki nitel farktır".[10] Mekanist yasa anlayışına göre Lukacs, Lenin tarafından da İkinci Enternasyonal'de açıklanan, tarihin, yalnızca eğilim yasalarının geçerli olduğu bir mücadeleler alanı olduğu yolundaki leninist tarih anlayışına karşı çıkar:

> "Yoldaşlar, şimdi devrimci eylemimizin temelini oluşturan devrimci kriz sorununa geldik. Bu noktada öncelikle çok yaygın iki hatayı kaydetmeliyiz. Bir taraftan burjuva ekonomistleri bu krizi, İngilizlerin kibar bir deyimiyle 'yalnızca bir kargaşa' olarak nitelendirirlerken, diğer yandan devrimciler bazen krizin kesinlikle çözümsüz olduğunu ispatlamaya çalışıyorlar.
> Bu bir hatadır. Kesinlikle çözümsüz olan hiçbir şey yoktur... Bu ve benzeri sorunlarda gerçek 'kanıt' yalnızca pratiktir."[11]

Lenin burada tarih kavramını bir zorunluluk retoriğinden özgürleştirmekte, bir anlamda devrimcileri apolojistlerden (yandaşlar-

dan), hakiki materyalizmi oportunist objektivizmden ayırmakta yüzde yüz haklıdır. Lukacs'ın Lenin'e bakış açısı *'History and Class Consciousness'* den itibaren geçirdiği değişimi göstermektedir. Özerk, siyasi örgütlü bir güç olarak proletarya adına yapılan eleştirinin dışında mekanik materyalizme getirdiği gerçek bir eleştiri yoktur. Yalnızca "tarihi eğilimlerdeki zorunluluk unsurunun bu diyalektik kavranışı, proletaryanın sınıf mücadelesindeki özerk görünümü konusunda teorik bir boşluk yarattı"[12] diyen Lukacs şöyle devam eder:

> "Bu yüzden Lenin'in örgütlenme kavramı *mekanik kadercilikten iki anlamda ayrılır;* 1) Kendi sınıfsal konumunun mekanik ürünü olarak proleter sınıf bilinci kavramı, 2) devrimin kaçınılmaz olarak patlak verecek ekonomik güçlerin mekanik bir sonucu olacağı anlayışı"[13]

Leninizm'i tüm diğerlerinden ayıran da zaten budur: Marksizmin pozitivist kavramlarından, ekonomizmden uzaklaşma ve proletaryanın politik insiyatifinin ve sınıfsal durum ile bilinç veya sınıfsal konum arasındaki diyalektiğin yeniden değerlendirilmesi. 1925 yılında Lukacs'ın tanımladığı bu Lenin, Gramsci'nin çizdiği Lenin'e düşünülenden daha yakındır; ancak arada temel bir farklılık vardır, o da Gramsci'nin kendisinin de Lenin gibi politik bir önder olmasıdır. Bu yüzden Buharin'e yönelttikleri ortak eleştiri vasıtasıyla Lukacs ile Gramsci'nin birbirine yaklaşması başlangıçtaki tarihselcilik anlayışlarına değil, 'devrimin gündeme gelme aşamasında'ki (her ikisi de işçi konseyleri deneyimine sahipti) bir leninizm tasavvuruna dayanır. Gerçekten Gramsci, Lenin'in hegemonya kavramına ve güçler dengesinin nesnel koşulları ile durumun politik olgunluğunun öznel koşulları arasındaki diyalektiğe dayanarak her türlü determinist tarihsel öngörü kavramını reddeder. Bu tarzda bir sapma, teorik olarak farklı iki şeyi, nedensellik ile diyalektiği birbirine karıştırır:

> "Gerçekte, yalnızca mücadele 'bilimsel olarak' önceden görülebilir, mücadelenin somut aşamaları değil; çünkü bu aşamalar sürekli hareket halinde olan karşıt güçlerin neden olduğu sonuçlardır, içindeki nicellik sürekli nitel hale dönüştüğünden sabit nicelliklere indirgenmeleri mümkün değildir."[14]

İşçi hareketinin faşizm tarafından yenilgiye uğratılmasının temeli üzerinde akıl yürüten Gramsci'ye göre politika, Marks'ın Paris Komünü sonrası yaptığı gibi, geçmişteki hataların ya da eksikliklerin eleştirisi ile başlamaktadır. Gramsci'nin *Hapishane Defterleri*'nde görülebileceği gibi yenilgiden çıkarılan sonuçlar Marksist analizlerin daima ileriye sıçramasını sağlamıştır (1870, 1905, 1920, 1933...).

Bir yenilgiden sonra politika, çözülmesi gereken bir sorun biçimini alır veya bazı sorunlar ortaya çıkartır. Burada Brecht'ten bir alıntı yapabiliriz:

"Yenilgi sonrası sorular:
1) Niye yenildik? Hangi kaynaklar yitirildi? Hangi konumlar v.s.? Proletaryanın hâlâ yanılsamaları kaldı mı? Hatalar açığa çıkarıldı mı? Ahlaki ve teknik açıdan bunları ortadan kaldırmak mümkün mü?
2) Proletaryanın politik zayıflığına sebeb bu kriz midir ve bu sürecek midir?"[15]

1930'larda Gramsci bu sorularla karşı karşıya kaldı. Yenilgi, sınıf düşmanının küçümsenmesine bağlı olarak geliştiği için, işte bu küçümseme Gramsci'yi devlet kavramını geliştirme konusunda çalışmaya itti. Gerçekten de Gramsci, 1920'lerde yeni tarzda bir reaksiyonun gelme olasılığını ve 1922'de (Roma'ya yürüyüşten önce) askeri bir *Coup d'état* (hükümet darbesi) olasılığını önceden görebilen tek kişiydi. Önceden tahmin yürütmek gerçekten pratik bir eylemdir,[16] politikayı karşıt güçlerin mücadele alanı olarak kavramayı gerektirir. Burjuvazi için hiçbir durum mutlak olarak ümitsiz değildir.

Buradan hareketle Lukacs ile Gramsci'nin Buharin'e karşı ortak çıkış noktasının tarihsel ve kültürel paralellikler çizdiğini, her ikisinde leninist teoriye malolmuş çizginin meydana çıktığını, buna rağmen yüzeyde ortak gibi görünen bu eleştirinin altında[17] işçi hareketi içinde etkileri hâlâ giderilemeyen önemli bir bölünmenin yattığı sonucunu çıkartabiliriz. Hâlâ yazılmamış olan batılı komünist entellektüellerin tarihine varsayım yoluyla bir ışık tutmak istersek, 1925'te Lukacs'ın eleştirilmesi gereken bir çizgi geliştirdiğini ve bunun bir komünist entellektüelin sorumluluğu anlayışına bir ölçüde gölge düşürdüğünü iddia edebiliriz. Entellektüel komünist ile 18. yüzyılda Hegel ve Balzac gibi ilerici burjuva entellektüellerin (kendilerine rağmen veya kendileri sayesinde demek daha doğru olur) oynadıkları rolü kendi yaşadığı çağda üstlenen 'seçkin entellektüel'i kastediyoruz. Lukacs'ın 1930'larda gelişen Hegel sevgisi, Sovyet resmi makamlarına karşı geliştirdiği sürekli gerilla mücadelesi[18], genelde tüm ilerici edebiyatçılara ve bunun devrimci kanadına, özellikle de Brecht'e karşı güvensizliği, işte tüm bunlar onun işçi hareketi ile felsefe arasında kurduğu belli ilişkinin göstergeleridir. Bu harekette kültürün ve siyasetin ender olarak buluştuğu bir tarihin başrolünde bulunan militan bir entellektüeldir. Althusser'in deyimiyle Lukacs, Hegel'in biraz terzyüz edilmiş bir kopyası olarak kalırken, Gramsci başından itibaren farklı bir zeminde durmaktadır. Gramsci'de felsefe alanı, 'ahlaki reform ve kitle eğitimi' koşullarını araştırmada gnoseolojik ve siyasi anahtar gö-

revi gören Lenin'in hegemonya kavramı ile değişime uğramıştır. Bu ayrılığın tipik sonucu olarak Aydınlanma ve hegelcilik üzerine farklı sonuçlara varmışlardır. Gramsci'ye göre Aydınlanma, yaşam biçiminde *(civilta)* gerçekleştirilen ilk ve daha önemlisi 'muhtesem bir devrim' idi. Ve Hegel, bütünsel (integral) devletin taleplerini karşılayabilecek yeni bir entellektüel statüsü yaratarak yeni bir devir açtı. Diğer yandan Lukacs için felsefe, bütünleştirme gerekliliğini, sosyal bütünlüğün bilincini kavrama noktasında kaldı.

Felsefenin toplumsal rolüne geldiğimizde bu ayrılık daha da belirgin hale gelir. Lukacs, Buharin'i diyalektiği bir bilim haline getirdiği için eleştirir.[19] Marksist diyalektiğin genel metodolojiye bağlı olduğunu düşünürsek bu tamamıyla anlaşılabilir bir şeydir. Deborin ile mekanikçiler arasında çıkan fikir ayrılığında Lukacs, önemli farklılıklar taşımalarına rağmen Deborin'in yanında yeraldı. Plehanov'cu eğilime, kaba (vulgar) toplum bilimciliğe karşı mücadelede Lenin'in *Felsefe Defterleri*'nden faydalanırken, 1926'da Hess üzerine yazdığı makalesinde Hegel'e kesin bir dönüş göze çarpar. Burada Hegel'den Marx'a geçiş, daha sonra izleneceği gibi, önemli bir kopuşu bulunmayan bir süreklilik ve Hegel'ci felsefenin materyalist tarzda iyileştirilmesi biçiminde ortaya çıkar.[20] Hess üzerine yazdığı makalede, bu tereddütlü yalpalanmaların birden fazla işareti vardır. Lukacs'ın Lenin'den aldığı şey, başlangıçtaki devrimci ütopyacılığından koparak, geleceği metodolojik düşünce tarzı ile değerlendirmeydi, çünkü gelecek, yalnızca pratik yoluyla bizim için somut bir anlam ifade eder.[21] Buna karşılık Hegel'den aldığı ise tamamıyla farklı bir şeydi: Kantçı (daha doğrusu Fichteci) sistemin ahlaki ve devrimci ütopyacılığının her türlü biçiminin yerini alabilen bir felsefenin şaşırtıcı gerçekliği. Tüm bunlar, öznenin ahlaki görevi konusunda teori ile pratiğin birliğini arayış biçimleriydi. Bu anlamda Hegelciliğin büyüleyici üstünlüğü, belli bir Hegel "okuması" geleneği kendini hâlâ canlı bir şekilde muhafaza ettiğinden dolayı yalnızca felsefe ile felsefe tarihi arasında kurduğu özdeşlikte yatmaz. Bu olgu bundan çok daha canlı bir şeye, felsefenin kendi çağıyla olan ilişkisine, burada Hegel'in 'felsefeyi tarihe ilişkin olarak değil, tarihin kendisinin kavramsal ifadesi olarak ele almasına' dayanmaktadır.[22] Burada Lukacs'ın gerçek yeteneği ortaya çıkar: Şimdiki zamanın, burjuva sivil toplumunun bugününün felsefesi olarak Hegelcilik. Ne var ki bu, O'nun zayıflığıdır aynı zamanda. Köklerini ve biçimini Batı Marksizminden alan Althusser'in bu ünlü, herşeyin tarihle açıklanması anlayışı, Lukacs'ın Hegel-Severliği (Philo-Hegelianism)'nde en yüksek ifadesini bulur. Marks'ın 1857'de yazdığı *Önsöz*'e dayanarak Lukacs, kavramsal kategorileri, burjuva toplumundaki gerçek temellerine bağlar: Felsefe, fetişizmin eleştirisi olarak ekonomi politiğin eleştirisi ile özdeş hale gelir. Çünkü "artık ekonomi politiğin eleştirisi,

diğerlerinin yanında yalnızca 'tek' bilim olmakla kalmaz, beşeri toplumun 'varoluş biçimleri'nin (kategorilerinin) tüm dünya tarihini içine alır.''[23]

Lukacs'ın Buharin eleştirisine temel teşkil eden 1925-26 yıllarındaki çizgisini değerlendirmeyi burada sonlarken, her türlü muğlaklığı ortadan kaldırmak gerekir. Ekonomizmden iki çıkış yolu vardır. Birincisi; şimdiki anın, eğilimler mücadelesi olarak, felsefenin ise politik mücadelelerin nihai olarak kaydedildiği yer olarak görüldüğü Lenin'in yolu; ikincisi, felsefenin şimdiki anın bilinçli ve eleştirel ifadesi olduğunu ileri süren Hegelcileştirilmiş Marksizmin yolu. Lukacs'ın düşüncesinin gelişiminin bu noktasında her iki yol daha sonra ayrılsalar bile hâlâ yanyanadır. Realizme ve materyalizme bu yönelişini Lukacs 'Marx'ı ele alış tarzım' diye adlandırırken, bu ele alış tarzının süreç içinde atladığı en önemli şeyin, üstyapının etkisi üzerine sağlam bir teoriden yoksun oluşunu da ortaya çıkarır. Bu eksiklik O'nu, Marks'ın tüm eski felsefelere karşı gerçekleştirdiği felsefe devrimini; yani felsefenin kendisinin yaşam biçimleri *(civilta)* gibi felsefe dışı görünen alanlarda işlevi olan üstyapının bir parçasını oluşturduğunu düşünmekten alıkoydu.

Fakat, Lukacs'ın bu zayıflığı Gramsci'nin en güçlü noktasına tekabül eder. Bu nokta, özne ve onun praksisinin hümanist bir felsefesi değil, ekonomizm eleştirisinin yalnızca, marksist felsefe, sınıf mücadelesiyle olan bağlantı içine ve aslında bu sınıf mücadelesinin tam içine yerleştirilirse politik olarak geçerli olacağı yolundaki çok daha etkin ve keskin iddiasıdır. Gerekli olan şey, teori ile politika arasındaki üretken gerginliği tanımlayan üstyapı alanında felsefenin yerine ilişkin teoridir. Bu gerilim sonuçta felsefenin, politik pratikteki özel rolünü kavramayı mümkün kılar, bu ise daima abartılmış olan bilimlerle olan ilişkisinde tüketilmeyen bir müdahale alanı belirleyerek, halk yığınlarının 'kendiliğindenci felsefesi'ni de içine alır.

'Praksis felsefesi'ni diğer felsefelerden ayırmanın yollarını ararken Gramsci, kriter olarak çelişkinin statüsünün alınmasını önerir. Diğer felsefeler 'çelişik ve türetilmiş yani inorganik bir yapı taşırken', 'praksis felsefesi' toplum ve tarih içindeki çelişkiyi barışçıl yoldan çözme eğiliminde değildir, aksine tam da bu çelişkilerin teorisidir. Bu sıfatla örneğin Croce ile ilgili durumda olduğu gibi 'hakim sınıflara bir yönetme aracı olarak veya kendileri üzerinde hegemonya oluşturmak üzere bir araç olarak hizmet etmez'. Alt sınıfların yanında yerini alır: 'Yönetme sanatını öğrenmek isteyen, her gerçeği hatta en kötüsünü bile öğrenmeye meraklı olan bu alt sınıfların bir ifadesidir'.[24] Bu yönüyle ele alındığında praksis felsefesi kendisini tüm üstyapı kurumlarına dayanan ideolojilerin eleştirisi temeline oturtur; bu da Gramsci'yi polemik olarak praksis felsefe-

sinin aslında üstyapının ta kendisi olduğunu söylemeye götürür. Amacı, Marksizm ile Hegelcilik arasındaki farkı vurgulamaktır, buradan politikanın gnoseolojisinin teorik bir boşluğunun tahlilini yaparak şu tezi getirir:

**Tez:** Praksis felsefesi kendini ancak 'filozof olmayanların' yani kitlelerin felsefesiyle kuracağı özel bir ilişkiye dayanarak, kendisini bir teori olarak ortaya koyabilir. İşte bu ilişki onun doğru politik işlevselliğinin felsefi güvencesini sağlar.

Burada hemen bir açıklama yaparak olası bazı yanlış anlaşılmaları gidermek gerekir. Bu ilişkinin, felsefeye kitlelerin deneyimlerini genelleştirme görevini yükleyecek pozitivist amprisizmle hiçbir ortak yanı yoktur, bu, onun kendi sonunu ilan etmesi, devrimin politik pratiği içinde erimesi demek olurdu. Gramsci'ye göre felsefenin gnoseolojik bir boyutu vardır. Devrimle özdeşleştirilebilir olmasının çok ötesinde, devrimin kendisi felsefi bir boyuta sahiptir: 'Hegemonyanın gerçekleşmesi, gerçek bir felsefe eleştirisine tekabül eder.' Bu, düşünme metodlarımızda köklü bir değişikliği önermektedir ve Gramsci de herşeyin, hatta felsefenin bile politik olduğunu yineler. Proleteryayı klasik Alman felsefesinin varisi olarak gören Engels'in tezi, şimdi devrimin Leninist pratiğine tercüme edilmektedir. "Ilich tarafından teori haline gelip gerçekleştirilen hegemonyanın büyük bir 'metafizik' olay olduğu kabul edilmelidir".[25] Felsefe olarak ve felsefi bir olgu olarak hegemonya kavramı zihinsel alışkanlıklarımızı ve geleneklerimizi altüst etmiştir. Felsefe tarihinde bizi gerçek anlamda köksüz bırakmıştır. Ancak bu altüst etme, insanlara, kitleler için yeni bir ilişkinin koşulundan başka birşey değildir. Daha sonra da inceleneceği gibi gerçekte bu basit tez, Gramsci'nin Marksizmi geniş ölçüde yansıtan çalışmasının bütününe hakimdir. Gramsci'nin Buharin eleştirisindeki stratejik ekseni anlayabilmek için bu tezin önemi bütünüyle kavranmalıdır.

Gramsci'nin Buharin'de karşı çıktığı şey, yalnızca basit hatalar değil, ilkesel bir hata olan felsefe sorununu ele alış biçimidir. Bu hata, 'filozofların felsefesi'ni sağduyunun felsefesinden, kitlelerin kendiliğinden felsefesinden ya da ideolojisinden ayırmasıdır. Gramsci'nin Croce'un geliştirdiği din kavramından esinlendiği doğrudur. Ama O, Leninist siyasi pratiğin ışığında bu (dinî) kavramların altını boşaltmıştır ve esas olan da bu materyalist dönüşümdür. Gerçekten de Croce, filozofların felsefesi ile filozof olmayanların felsefesini birbirinden ayırmıştır fakat Gramsci'ye göre materyalist bir kültür teorisinden yoksun olmasıyla saf platonik olarak kalmıştır. Ancak Henri Barbusse için olduğu kadar Gramsci için de, herkes bir filozof ise, bunun temel nedeni olumlu anlamda felsefenin zaten dilde ve Gramsci'nin folklor olarak adlandırdığı şeyde varoluşundandır; geniş anlamda bir inanma, ki bu da; batıl inanç,

düşünce, görüş ve davranış biçimlerini içerir. Engels'te de rastlanabilen ve daha sonra Althusser tarafından ele alınan 'kendiliğinden felsefe' fikri, alt sınıflara özgü yaşam, düşünce ve duygu dizinlerini gruplandıran genetik bir terimdir ve bu yeni ve özellikle Gramscigil bir konuyu; alt sınıfların tarihine ulaşma yolunu açmıştır. Böylece Gramscici sağduyu ile, belli bir çağda belli bir çevrenin yaygın ve genetik özellikleri arasında bağ kuruyor. Bu biçimde alındığında sağduyu, daima dini kökenli idealist tezahürlerden kaynaklanan eğilimler ile sosyal pratiğe bağlı materyalist-realist tezahürlerden oluşan bir zıtlık ve bileşiklik taşır.

Marksist felsefeyi, halk yığınlarının bu çelişkili kendiliğinden felsefesi ile olan ilişkisine oturtmayınca, başlıca etkisi halk kitlelerinin hakim ideolojiye mahkum olması şeklinde ortaya çıkıyor, Buharin, felsefenin eleştirisinin neyi içermesi gerektiği konusunda tek yanlı, daha doğrusu yanlış bir görüşe saplanıyor. Bunu, yalnızca halk yığınları üzerinde doğrudan bir etkisi olamayacak (bu sistemlerin genelde halk yığınlarına yabancı olması ve sınıf bilinci üzerinde herhangi bir etki oluşturamamasından dolayı) ama yine dolaylı bir etki taşıyan entellektüellerin felsefi sistemlerine dayanarak yapıyor:

> "Bu sistemler halk kitlelerini dış bir politik güç, sınıfların uyguladığı bileşik bir güç unsuru ve bu yüzden dış hegemonyaya boyun eğme unsuru olarak etki altına alırlar. Bu da halk yığınlarının orijinal düşüncesinde olumlu bir etki bırakmaksızın, onu olumsuz yönde sınırlar".(26)

Marksist felsefe, zincirin her iki ucunu da sıkıca tutarak iki cephede hegemonyasını kurmak zorundadır. Bunlar önderlik edecek sınıfların hegemonyasını örgütleme yoluyla halk yığınlarını doğrudan etkileyen iç hegemonya ve yalnızca dolaylı olarak etkileyen dış hegemonyadır (Croce). Devrimci diyalektik, bu kendiliğindenliğin eğitime geçişine tekabül eder. Gramsci de *Ordine Nuovo* (yeni düzen) deneyiminin bütün hegemonik anlamını burada görür. Kitlelerin felsefesi ile filozofların felsefesi arasında epistomolojik bir kopuş yoktur. Daha eleştirel ve teorik olan bütünlüğün nicel etkisi yeni unsurların ortaya çıkmasına yol açsa bile, bu ikisi arasındaki ayrım nitel olmaktan çok niceldir. 'Sağduyuyu yenilemek, onu daha bütünsel bir kavrayışa doğru götürerek eğitmektir.'

Bu hem felsefi hem de politik bir ilerlemedir. Sosyalizmde bu tipte bir diyalektik, sürekli düzeltmeler yoluyla teori ile pratik arasında kalıcı bir eşzamanlılık yaratarak, kitleler ile entellektüeller arasındaki potansiyel uçurumu ortadan kaldırmayı hedefler. Brecht'in dediği gibi, 'felsefe doğru davranmayı öğretir'.

Sorun, gerçeklik sorunu değil, doğruluk sorunudur. Ancak Althusser'in de dediği gibi doğruyu ve gerçeği birbirinden ayırdeden nedir? Neyin doğru olduğuna kim karar verecektir? Bu sorunun Gramsci'de ortaya çıkmış olması, O'nun, hem Buharin hem de Lukacs'tan ne kadar uzaklaştığını gösterir. Bunların her ikisi de farklı sebeplerden de olsa, Marks'ın felsefi devriminin, teorik felsefe ideolojisi ile bir gerçeklik sistemi olarak felsefeden kopuşu sağlayan bir devrim olarak kavranması için gerekli yeni temelleri kurmayı başaramadılar. İster Hegelci, isterse materyalist olsun, felsefenin klasik rolünün, bu rolün bağlı olduğu konjonktürün dışında kalmasına neden olan bir yeniden üretimi, doğrudan veya dolaylı olarak, Gramsci'nin de filozofları bir tarafa kitleleri ise diğer tarafa koyarak yaptığı ayrımla ileri sürdüğü gibi, uzmanlık ve görevlerin bölümlere ayrılmasını kaçınılmaz olarak yeniden üretir. Bu bölünme, politik ve ekonomik ileri konumlar ile geri kültürel ve ideolojik konumlar arasında bir uçurum yaratarak sınıfı bölebilir:

> "Katmanlarının bir kısmı hâlâ Ptolemik dünya görüşünü savunan bir sınıf bile çok ileri bir tarihsel görevin temsilcisi olabilir. İdeolojik olarak geri olsalar bile (veya en azından dünya görüşleri bazı açılardan bağlantısız, saf olsa bile) bu katmanlar yine de pratik düzeyde, ekonomik ve politik fonksiyonları açısından çok gelişmeye muktedirdir."[27]

Bu tarzda bir eşitsiz gelişmenin, devlet iktidarının kullanılması gibi politik etkileri kaçınılmaz olarak olacaktır. Bu bakımdan, pratik ve teorik bilinç arasındaki potansiyel çelişkiyi çözmek gereklidir, aksi takdirde bu çelişki proletarya diktatörlüğünün ve genelde topluma önderlik politikasının önünde bir engel teşkil edecektir ve bu da ancak felsefenin, sınıf ilişkileri konjonktürünü oluşturan bir parça olarak kavranması ile çözülebilir. Kendini tarih ve politikadan uzak bir yere oturtmak bir yana (bu metafizik bir tarzdır filozofları devrim teolojisyenlerine dönüştürür), felsefenin kendisi bu politika ve tarihin bir parçasıdır. Althusser'in de işaret ettiği gibi: 'Sonuç olarak, kendisi bu şartlar toplamının bir parçasını oluşturduğundan, felsefenin, konjonktürle dışardan saf, spekülatif bir bağlantısı, saf bilgi bağlantısı olamaz'.[28]

Buna göre felsefenin kendisini sınıf mücadelesinden koparan bir hedefi olamaz, kendisi sınıf mücadelesi içerisinde bir dayanak noktası oluşturur. En azından, bir yönden, felsefenin konjonktürle olan bağıntısı kültür kavramı ile yerleşir ve felsefe, kültür devriminin temellerininin araştırma biçimini oluşturduğundan bir dayanak noktasıdır.

Çünkü eğer felsefe, yalnızca saf ve basit politika değilse, her felsefi sorun zaten politik bir sorundur. Ve bu bizi Gramsci'nin diyalektik ve politika arasındaki ilişki kavramı sorununa götürür.

### 3) Diyalektik ve Siyaset: Felsefe, Kitleler ve Siyasi Pratik

Eleştirmenlerin büyük çoğunluğu Gramsci'nin Buharin eleştirisinin felsefi yanları üzerinde önemle durmalarına karşılık, Buharin'in şekilciliği, skolastik eğilimi ve diyalektikden yoksun oluşuyla ilgili daha önemli noktalar, bunlara kaynaklık eden ve onları mümkün kılan politik pratiğin ışığında bakıldığında ancak taşıdığı önem kavranabilir. Bu türden eleştiriler Gramsci için bir yenilik değildir. Aynı çıkışları 1924-26 yıllarında Bordiga'ya ve sol eğilime karşı da yapmıştır. Her iki olayda da konu, Gramsci'nin Marksizmine otantik yaklaşımını sağlayan bütün bir leninist politik pratiktir.

Gramsci'nin İtalyan işçi hareketinin önemli evrelerinde ileri sürdüğü, geçmişle yaşadığı an arasında gözle görülür zigzaglar çizen görüşleri 1930 yılında *3. Defter*de (Not 42: 'kunduzların öyküsü', Not: 45 ve 48: kendiliğindenlik ve bilinçli önderlik üzerine) yeraldı. Burada İtalyan işçi sınıfı hareketinin geçmiş zayıflıklarının eleştirisi teorik ve aynı zamanda pratik ifadesini bulur.

Bu garip kunduz öyküsünde, cinsel organlarından ecza ürünleri yapmak üzere avcılar tarafından takip edilen bu hayvanlar, yaşamlarını kurtarmak için kendi cinsel organlarını kendileri keser. Burada Gramsci'nin sorduğu soru, faşizme karşı niçin etkili bir direniş olmadığıydı. 1917 ve bunu takip eden yıllarda Sosyalist Parti'ye dönerek, ondaki reformist eğilimi, 'kendi önemini abartan küçük burjuva paternalist bir partiye dönüşmesini' eleştirir; Sosyalist liderler kendiliğindenliğe riayet etmemişlerdi.[29] Bu kendiliğindenlik (yani *Ordine Nuovo* deneyimi) gerçekleştiğinde acı gerçekler karşısında partinin söylediği süslü sözler ve kusursuz program yerle bir oldu. Burada Gramsci, 1920-21 dönemindeki eleştirisine dönerek, daha sonra bunu reformistlerin faşizme karşı direniş göstermemeleri ile birleştirir. Sosyalist parti kendisini 'embriyonik bir devlet yapısı' olarak sunarken, bağımsız bir organizma olarak varlığını koruyamamıştı.

Gramsci'nin eleştirisinin ikinci cephesi, 'Livorno Kongresinden çıkan solun teorik zayıflığını' ve kültürel bir eylem yürütme yeteneğinden yoksunluğunu sergilemesi oluşturuyor. Burada Bordiga'nın sekterciliğini, 'bizans oyunlarını' ve biçimciliğini açığa vuruyor. Ancak Gramsci'ye göre her iki tehlike de aynı oranda mevcuttu. Yine 1930 yılından itibaren hapisane konuşmalarında Gramsci, 'partinin aşırı sol kusurlar taşıdığını' ve bu aşırı sol eğilimin, gerçek bir kitlesel politik pratiğin önünde bir engel oluşturduğunu bıkmadan tekrarladı. Bu yüzden Buharin'i biçimcilikte eleştirmesi, geçmişte aynı eleştiriyi Bordiga'ya karşı da getirmiş olmasındandır. Ordine Nuovo'nun doğru kitle pratiğinde bu konumlara karşı çıkan Gramsci (*Defter 3*, bölüm 48), birbirine bağlı şu iki soruya cevap arıyor:

1) Faşizmin yarattığı koşullarda, *Ordine Nuovo* ve İtalyan Komünist Partisi Lyons Kongresi çizgisinden şaşmadan doğru politik pratik nasıl gerçekleştirilebilirdi?
2) Kapitalizmin ve onun karmaşık üstyapısının yarattığı koşullarda, 'modern Prens'i (Komünist Parti'yi) çift yönlü bir mücadele (hem politik hem de 'ortak ulusal kararlılığın daha da geliştirilmesine temel' hazırlayacak 'entellektüel ve ahlaki reform' mücadelesi) unsuru haline getirmek için politik pratiği yeniden gözden geçirmek gerekmez miydi?[30]

Bu bağlamda Gramsci'nin Buharin eleştirisi, 1924 ve 1926 yılları arasında detaylı olarak incelenen ve Gramsci'nin 'Bizansçılık'a Karşı' adlı notlarında özetlenen Bordiga eleştirisiyle birlikte incelenirse daha anlaşılabilirlik kazanır.

> 'Bizantinizm' veya 'skolastisizm', sözde teorik sorunlara, herhangi bir pratikten bağımsız, kendi içinde değer taşıyor gözüyle bakıldığında gerici bir eğilim olarak ifade edilebilir. Bizantinizmin tipik bir örneği, her konuya saf ekonomide olduğu gibi bir tür matematiksel yöntemin uygulandığı 'Rome Thesis' adı verilen tezdir. Sorun, belli bir pratiğe dayanan teorik bir gerçekliğin genelleştirilip genelleştirilemiyeceğinde veya tarihsel bir devir için evrensel sayılıp sayılamıyacağında yatar. Evrenselliğin kanıtı; 1) İçinde bulunduğundan farklı bir durumun somut gerçeğini daha iyi yakalayabilecek bir dürtü olabilmesidir (bu verimliliğinin temel ölçüsüdür), 2) Somut gerçeğin orjinal bir ifadesiymişçesine aynı gerçeklik içerisine kendisini yerleştirebilme kapasitesinin yaratılması ve daha iyi kavranmasıdır.[31]

Teorik gerçeklik, realite bilgisinin gnoseolojik değerine ve onun dönüştürülmesinin politik değerine dayanır. Doğruluk, ilkelerin şekilci bir uyumundan çok daha fazlasını barındırır. Marksist-Leninist 'ilkelerin' evrenselliği, matematiksel veya fiziksel bilimsellik modeli çizgisinde soyut bir karakter olma fonksiyonunda değil, tarihteki etkinliği 'somut durumlara uygun bir dil'e çevirebilmesi yetisinde yatar.[32]

Teori ile pratiğin bu birliği, dokunulmamış veya dokunulması yasak felsefi mevkiye el uzatmaktan kaçınmaz: tıpkı politik pratikte olduğu gibi, birçok yönden felsefede de aynı işlevi yürütür. İşte tam da bu nedenle Buharin'in 'Manual'ı işlevsizdir. Buharin'in kitabına 'dogmatizm ve metafizik düşünce tamamen hakim durumdaysa' (*Defter 8*, 174) 'sorunlar ampirik olarak ele alınıp çözülüyorsa', bunun sebebi *civilta*'yı (politikayı), felsefe ve ideoloji arasındaki eleştirel diyalektik ilişkiyi yakalayamamasıdır. Buharin'e göre felsefenin felsefi işlevi yoktur. 'Ortodoksluğu' muhafaza etmek için doğru olan, fiilen hiçbir şey düşünmeksizin bazı tezlerin desteklenmesidir.

Bu tuzağa düşmemek için, teori ile pratiğin birliğini yöntemsel olarak ciddi bir biçimde (örneğin başlangıçta hiçbir yeri yokmuş gibi) ele almak gerekir. Bunu yapmadığımız takdirde, herkes sağırların tek yanlı sonuçsuz diyaloğuna sarılabilir. Teori, Marks ve Lenin tarafından zaten önceden ortaya konmuştur.

Pratiğe gelince, herkesin bildiği basit pratiktir, herşeyin sonuçta bir tek kelimesinin yorumuna bağlandığı ortaçağ skolastik düşüncesini aklımızdan çıkarmadan, felsefi ve teorik doğrulamalarla garanti altına alınmalıdır.

Gramsci'nin söylediği ise farklı bir şeydir. Teori ve pratiğin birliği 'eleştirel bir eylem'dir, çeşitli somut aşamaları ve partinin öncü kol olarak üstesinden gelmesi gereken hegemonya ve politik pratiğin eşitsiz gelişimini içerir. Zira örtük pratik bilincin, açık teorik bilince (bu bilinç yüzeysel olup geçmişten miras kalmış olabilir) her zaman eşlik etmesi gerekmez. (*Defter 8*, 169) Çelişkinin, 'pratik-teorik durumun politikleşmesini yani bir hegemonya sorunu' haline gelmesini engelleyici bir etkisi vardır (ibid). Eğer Marksist felsefe bu ayrılığın yapısını ayrıntılı olarak inceleyebilir ve bunun *civilta* ve kitlelerin kendiliğinden felsefesinin bilgisiyle bağını kurabilirse, o zaman 'tarihsel süreci hızlandırabilir, pratiği daha homojen, iç bütünlüğe daha çok sahip, daha etkili bir hale sokar'. Böylece çelişkiye politik bir çözüm getirir, aksi takdirde bu çözüm ölümcül olabilir, kitleler üzerinde idari ve polis yöntemleri kullanılarak çözülebilir.

Bu yüzden hegemonyayı, felsefi bir olgu olarak tanımlayan üç temel koşul vardır:

1) Felsefenin teorik müdahalesi
2) Müdahele ettiği gerçeklik ve müdahale biçimi (felsefe/*civilta*)
3) Müdahalenin neticesi

Gramsci'nin vardığı sonuç şudur: 'Hegemonik güce ait olma bilinci (diğer bir deyişle politik bilinç) ilerici ve nihai bir özbilincin ilk adımı, yani teori ile pratiğin birliğidir.' (*Defter 8*, 169). Gramsci'nin kendi düşüncesinin de tam anlamıyla ifadesini bulduğu Althusser'in bu formülasyonunu kullanırsak, mücadele içinde sürekli doğrulamalarla ilerleyen teori ile pratiğin bu diyalektiği ampirist veya pragmatik biçimde yorumlanmamalıdır. Çünkü aslında dogmatizmin ampirist olduğu hiçbir zaman yeterince vurgulanamamıştır. 'Teorik gerçekler'i sürekli olarak varolan politik konjonktürler ışığında doğrulamak bizi, politikayı sorgularken tüm yaratıcı güç ve yeteneğin araştırmasından yoksun bırakır ve bütün gerçek tartışmaları felce uğratarak teorinin bir araç haline getirilmesine götürür. 'Teorik Stalinizm' denen şeye yeterince aşina olduğumuzdan, V.Gerratana'nın 'Lenin, critique de Staline' adlı makalesinde çiz-

diği türden bir prosedür üzerinde uzun uzadıya durmamıza gerek yoktur.[33]

Bir kez daha iddia ediyoruz: Gramsci'ye göre teori pratiği yeniden üretmekle kalmamakta, onu sistemleştirmekte, sürekli düzeltmekte ve kavramsal düzeyde yeniden formüle etmektedir. Ve yine aynı sebeple, pratiğin kendisi teorinin önüne yeni sorunlar koymaktadır. Althusser'in bir başka formülasyonuyla alırsak, 'felsefe, gerçeğe, kendi içinde sonuçlar üreterek müdahale etmektedir'.

Bu önermeyi yalnızca felsefeye dayandırmak yeterli değildir. Herşeyden önce politika ile bağını kurmak gerekir, çünkü felsefe, 'doğru bir politika', yani kitleler için, kitlelere ait politik önderlik için/ile mümkündür. 1924-26 yıllarında Bordiga'ya karşı yaptığı mücadelenin canalıcı noktasını oluşturan bu diyalektik kavram, parti/sınıf/kitleler arasındaki ilişki kavramı Gramsci'nin politik düşüncesini ve Buharin'in biçimciliğini eleştirmesinin gerçek özünü kavramak açısından son derece aydınlatıcıdır.

Gramsci ile Bordiga'nın ayrıldığı bir diğer nokta da, Komünist Partisi'nin kendisi, onun örgütlenme tarzı, teorinin işlevi, yeri ve özellikle de Batı'da devrim yolları gibi konularda farklı anlayışlara sahip olmalarıydı. Bu sebepten burada, *'Hapishane Defterleri'*nde ele alınan devlet problematiğinin köklerine inebiliriz.

9 Şubat 1924 tarihinde Viyana'dan yazdığı mektubunda Gramsci, özeleştirel bir tavırla, İtalyan parti liderliğinin Livorno'dan sonra yaptığı hatalara değinmektedir:

> "Partinin hatası, parti örgütlenmesi sorununa soyut bir biçimde öncelik tanıması olmuştur, oysa bu, pratikte, resmi görüşe karşı ortodoksluklarına yaslanılacak sorumlu bir mekanizma yaratma gibi basit bir sorundur. Devrimin, böyle bir mekanizmanın varlığına bağlı olduğuna inanılırdı ve buna hâlâ da inanılmakta, hatta öyle ki, yalnızca bu mekanizmanın varlığının devrimi getireceğine de inananlar vardı".[34]

Örgütlenme ile ilgili bu şekilcilik, her türlü kitle çizgisinin önüne set çekti ve partinin işçi sınıfı ve müttefikleri arasındaki organik çalışmasını engelledi:

> "Parti, ajitasyon ve propaganda gibi herhangi bir organik çalışmadan yoksun kaldı... Büyük olaylar veya merkezden çıkan resmi bir kararın uygulanması dışında, kitlelerin parti içi yaşama ve çalışmalarına katılımı, birliğin ve merkeziyetçiliğin karşısında bir tehlike olarak görüldü".[35]

Komünist Partilerin sözde 'Bolşevikleştirilmesi' döneminde Gramsci'nin şiddetle savunduğu fabrika hücrelerinin oluşturulmasına karşı Bordiga'nın düşmanca tutumu ve kitleler adına politik insiyatif konmasına güvensizliği de bundan dolayıdır:

> "Parti, içinde devrimci kitlelerin kendiliğinden eylemleri ile merkezi örgütlenme ve yönlendirme iradesinin bir noktada birleştiği diyalektik bir sürecin ürünü olarak görülmedi. Havada asılı duran bir şey gibi, durum uygun olduğunda ve devrimci dalga en yüksek noktasına ulaştığında kitlelerin katılacağı bir şey olarak görüldü".(36)

*'Hasiphane Defterleri'*nin daha sonraki sayfalarında Gramsci'nin de yer verdiği gibi demokratik ve bürokratik merkeziyetçilik arasındaki ayırımı, sekterci teorik tavrın diğer bir yanı olan kitlelerin biçimsel önderliği anlayışını **nüve halinde** bu eleştiride görebiliriz:

> **"Sekterciliğin anlamı:** Sekter düşüncenin en tipik ifadelerinden biri olan bu anlayış (yani politik bir partinin basit bir teknik örgütlenmeye indirgenemiyeceğini, partinin yönlendirdiği tüm aktif sosyal bloğu kapsaması gerektiğini kavrayamayan bir anlayış) siyasi ve askeri koşullar değiştiğinde hâlâ aynı belli şeyleri elde edebileceğini sanan anlayıştır".(37)

Somut bir durumun yeni çehrelerini analiz etme yeteneğinden yoksun olmak, mekanistik (organik olmayan) tipte bir kitle önderliğinin ve 'gerçeğe yapışma' yeteneğinden yoksun olmanın işaretidir.

> "Aşırı sol kanada göre Parti'nin işlevi, nesnel koşullarda meydana gelen değişikliklerden geçerken sınıf ile ilişki halinde kalmaya çalışarak sınıfı her aşamada yönlendirmek değil, koşullardaki gelişmeler kitleleri partiye getirip, partinin koyduğu ilkesel ve programatik şartları kabul ettiklerinde kitlelere önderlik edecek kadroları oluşturup hazırlamaktır".(38)

Yeni önder grubun siyasi zaferiyle sonuçlanan 1926 Lyons Kongresi sırasında ortaya çıkan bu formülasyon, Gramsci'nin 1924'te yaptığı eleştiriler ile *Ordine Nuovo* döneminde ortaya koyduğu kendiliğindenlik ve önderlik arasındaki diyalektik üzerine görüşleri arasında tam bir örtüşme bulunmaktadır. Bordiga'nın işçi sınıfı partisine bakışına (dar bir biçimde merkezileştirilmiş, saf ve disiplinli bir kadro ve görevlilerin oluşturduğu bir parti) karşı Lyons Tezlerini kaleme alan Gramsci ve Togliatti tamamen farklı bir anlayış ileri sürdüler:

> "Yoldaşların kitleler içinde çalışma yapma, kitlenin içinde yer alma ve her mücadelenin en ön safında bulunma kapasiteleri ile değerlendirilen" bir öncü parti ve bir kitle partisi.(39)

Bilinçli önderlik, partinin içinde entellektüellerin otomatik olarak anahtar rolü oynayacağı, "heterojen unsurların bir 'sentezi' " olması anlamında sınıfın dışında olmak zorundadır. Bu, daha ziyade parti stratejisinin bir fonksiyonudur ve mücadelenin akışı içerisinden kazanılır, dolayısıyla sınıfın hem içinde hem de dışındadır.

> "İşçi sınıfına partinin önderlik etmesi ilkesi mekanik bir biçimde yorumlanmamalıdır. İşçi sınıfına dışarıdan empoze edilecek bir otoriteyle partinin işçi sınıfını yönlendireceği zannedilmemelidir. Bu, hem iktidarı ele geçirmeden, hem de geçirdikten sonraki dönem için doğru değildir... Sınıfa önderlik etme kapasitesi, partinin, kendini bir devrimci mekanizma olarak ilan etmesi gerçeğine değil, işçi sınıfının bir parçası olmayı ve bu sınıfın tüm katmanlarıyla bütünleşebilmeyi 'gerçekten' başarması gerçeğine bağlıdır..."[40]

Bu perspektif içerisinde sağduyu ve kendiliğinden felsefe ile açık dünya görüşü arasındaki felsefi diyalektiğin nasıl, Gramsci'nin kendi pratiğinin anahtarı olan parti ile işçi sınıfı ve parti ile kitleler arasındaki daha geniş bir diyalektik hali olduğunu kavramak mümkündür. Eğer partinin ideolojik bütünlüğe gereksinimi varsa ('ideolojik bütünlüğün temeli Marksizm-Leninizm öğretisidir') bu, empoze edilmiş bir bütünlük, tartışmasız bir birlik, hatta muhalefetsiz olmaz. Doğru olan, bu hegemonyacı birliğin, önderlik eden grupların hizip mücadelesi temelinde 'parlamenter' ölçütlerle oluşturulması da değildir, çünkü, 'hiziplerin varlığı ve mücadelesi ile proleterya partisinin özü birbiriyle uyuşmayan şeylerdir, bunlar partinin birliğini bozarak onu, diğer sınıfların etkisine açarlar.'[41] Felsefi düzeyde, farklı hizipler arasındaki mücadele temelinde geliştirilmiş bir siyasetin, çelişkileri aşıp daha üst bir birliğe ulaşamayacağı farzedilir; bunlar yalnızca birbiriyle yer değiştirirler. 1 Mart 1920 tarihli *Ordine Nuovo*'da 'Parti ve Hizip' adlı başmakalesinde Togliatti aynı fikri geliştirmiştir: 'Marksist devrimci öğretinin temelini oluşturan diyalektiğe karşı yine eski, formel Kantçı mantığı buluyoruz.'[42]

Parti içi demokrasi, 'yönetimde yer alan tarafların katılımıyla gerçekleşecek tüm eğilimlerin işbirliğini' gerektirir ve tabanla tavan arasındaki karşılıklı insiyatifi gerçekleştirmenin yoludur. Demokratik olabilmek için merkeziyetçiliğin belli koşulları vardır:

1) Disiplin dışardan, formel biçimde zorlayıcı olmamalıdır. Yönetenler ile yönetilenler arasında sürekli görüş alış verişi sağlanmalı; disiplin bireyin kişiliğini organik anlamda yok etmemeli ancak sorumsuz kaprisleri ve düşüncesiz davranışları sınırlamalıdır'.
2) Kitlelerin kendiliğinden eylemleri ihmal edilmemeli ve hele hiç küçük görülmemeli, 'eğitme' yoluna gidilmelidir. Tüm siyasi pra-

tik, 'kitlelere, bir Devletin kurucusu oldukları, **tarihsel** ve kurumsal **değerlerin** yaratıcıları oldukları "teorik" bilincini vermeyi' hedeflemelidir.
3) Bu iki bakış siyasi bir önder olarak Gramsci'nin tüm pratiğindeki gerçek bağlantı halkasını oluşturan odak noktasında birleşir: kendiliğindenlik ile bilinçli önderlik arasındaki diyalektik, 'alt sınıfların gerçek politik eylemidir, kitle politikası işte budur, yoksa kitleleri temsil ettiğini iddia eden bazı grupların maceracı eylemleri değil'.(43)

Gramsci'nin siyasi düşüncesinin özünü oluşturan bu anlayış bizi, hapishane yazılarındaki o ünlü ayrıma, bürokrasi ile demokratik merkeziyetçilik arasındaki ayrıma götürür. (*Defter 9*, 68) Demokratik merkeziyetçilik yalnızca 'eylemde merkeziyetçilik'te vardır, 'örgütlenmenin gerçek eyleme sürekli adaptasyonunu sağlar', organik karakteri de işte budur; 'demokratik merkeziyetçilik "organiktir" çünkü bir taraftan... eylemi hesaba katar'. Hemen buradan, Gramsci'nin, örgütlenmenin 'kalıcı ve sürekli' unsurlarını reddettiği düşüncesine atlamamalıyız. Tam aksine; 'sosyal olarak alt sınıfları temsil eden partilerde hegemonyanın, ayrıcalıklı kişiler tarafından değil, ilerici unsurlar (kendisine bağlı ve kendisiyle birlikte hareket etmesine rağmen, heterojen ve kaypak diğer güçlere göre organik olarak daha ilerici olan unsurlar) tarafından uygulanmasını teminat altına almak için kalıcı unsurlar gereklidir.' Bundan dolayı Gramsci'nin de gördüğü gibi, Komünist Partisi'nin önderliği, alt sınıfların mücadeledeki birliklerini güçlendirmek ve bu ittifakta işçi sınıfının hegemonyasını sağlamak için gereklidir.

Fakat 'demokratik merkeziyetçilik' fikri, çeşitli farklı biçimlerde uygulanabilen, esnek bir formül olduğundan bu kadarla kalmaz. Günlük gerçekliğe sürekli bir uygulama ile, bürokratikleştirmeden kaçınarak, tabanın sorumluluk ve insiyatiften yoksun kalmasını önleyerek hayat bulur. Canlıdır, çünkü diyalektiktir ve bu yolla 'sözde farklı görünen biçimlerdeki ortak noktayı ve görünüşte benzer görünen şeylerdeki farklı noktayı bulup ortaya çıkarmaya çalışır'.

Bu birlikteki zıtlık ve zıtlıktaki birlik Gramsci'nin organik birlik diye adlandırdığı gerçek diyalektik birliktir. Bu, teori ile pratik, entellektüel tabaka ile halk yığınları, yönetenler ile yönetilenler arasında organik bir birliği gerektirir. 'Ulusal ve bölgesel gerçeklikte 'uluslararası' ve 'bağlayıcı' unsuru da ayırabilmesi gerekmektedir.'(44)

Siyasi pratik bilimini temel alan Gramsci'nin Marksizmini kısaca böyle özetlersek akla şöyle bir soru gelebilir. Bu marksizm, 'dinsel ve farklılaşmamış bir hümanist-tarihselci marksizm anlayışının garantiye alınması adına Althusser'in getirdiği eleştiride olduğu gibi, indirgemeci pratik anlayışının tuzağına düşmemeyi başarabilmiş midir?'(45) Gramsci'nin, politikanın önceliği anlamında pratiğin ön-

celiğine dayanması, çeşitli sosyal pratiklerin farklı statülerini tamamen ortadan kaldırır. Sosyal gerçekliği birleştirmenin tek yolu olan siyasi pratik, felsefi ve kültürel alanda sekterce ve dogmatik olmayan bir tavrı taşır.

Tarihi kitlelerin yaptığı yolundaki Gramsciyan (ve Leninist) tez, gerçekte bizi, parti ile kitleler arasında doğru bir bağ kurmanın koşulu olan politik insiyatifin teorisine getirir. Farklılaşmamış bir 'insani sosyal pratik hümanizminden farklı olarak, Gramsci'nin 1920'lerde özümlediği eşitsiz gelişme teorisini kapsar'. Gelişmiş kapitalist ülkeler sözkonusu olduğunda, partinin etnik ve kültürel işlevinin öne geçtiğini ileri süren bazı anti-Gramsci'ci İtalyan solcularına karşı yönelttiği bir yazısında Valentino Gerratana şöyle der:

> "Gramsci'nin tarihsel blok kavramıyla ifade ettiği altyapı ile üstyapının birliği, bu birliğin güçlerinin sürekli eşitsiz kalmasını engellemez. Praksis felsefenin başlangıç noktası praksis içindedir, felsefe içinde değil".(46)

Bu felsefenin başlangıç noktası felsefede değil sınıf mücadelesinde, praksiste yattığından, siyaset bilimine, yani politik Gnoseolojiye bir şeyler eklemek gerekir. Bu, Gramsci'nin Buharin eleştirisindeki çift karakteri ve Gramsci'nin bazı teorik açılımlarının garip sirkülasyonunu açıklar. Zıtlık, madde, diyalektik gibi felsefi olgular, felsefenin objeleri değildir. Marksist felsefe, İdea'nın yerine nesnenin konulmasından ve özün, başlangıçtaki bu tersyüz etmeye dayandırılmasından ibaret değildir. Daha sonraları Lukacs'ta ve *Ontoloji*'sinde yer aldığı gibi madde, 'emek ve sosyal bir varlık' olarak algılansa bile, kendini materyalist bir kategoriler oluşumuna bırakmaktan da ibaret değildir. Daha ziyade alan değişimini, soyut, şekilci ve evrensel (**a priori**) mantık ile hiçbir ilgisi bulunmayan diyalektiğin statüsünü kapsar. Bu, güçlü anlamda değişik bir bilgi yapısı gerektiren gerçek nesnenin mantığıdır. Marksizme özgü gnoseolojik sorun, Engels'in idealizme alternatif olarak getirdiği materyalizmle basit bir biçimde çözümlenmiştir; tabii ki bu yalnızca bir başlangıç noktasıdır. 'Hegemonya aygıtının gerçekleştirilmesi felsefi bir olgu' olduğunda bu gnoseoloji işlevsel anlamını bulur. Bu sorun Buharin tarafından atlanmış, genç Lukacs tarafından belli belirsiz sezilmiş, 'teorik Stalinizm' tarafından sansüre uğramıştır. Ancak Gramsci'nin inancına göre, bu soru olmaksızın, bazı tarihi alternatifler ileri sürmeksizin Batı'da mevzi savaşı ve devrim stratejisi mümkün değildir.

Çeviri: **Aslı Heybetli**

## Notlar

1- *Hapishane Defterleri,* s.434
2- ibid, s.435
3- ibid, s.436
4- ibid, s.435
5- Bu anahtar düşünce, orijinal olarak 4. Defter'de yer almıştır.
6- Oskar Negt de bu görüşü paylaşıyordu. Preface to the Bukharin debate texts, *N.Bukharin, Abram Deborin, Kontroversen über Dialektischen und Mechanistischen Materalismus,* Frankfurt, 1972.
7- 1957 yılında Lukacs, 'Mein Weg zu Marx' (loc.cit.) adlı kitabındaki sonsözde *'History and Class Consciousness*'i "ikinci dönemim" diye tanımlar; bu dönem politik düzeyde Macar devrimi deneyimi ve felsefi düzeyde ise Hegel temelinde, diyalektikçi Marks'ı keşfetmesi ile belirlenir. Lukacs'ın kendisini, Marks ve Lenin'in çalışmalarını incelemeye verdiği bunu takip eden yıllarda, 'materyalist diyalektiğin bütün ve birleştirici karakteri kafamda netleşti', dediği "üçüncü dönem" geldi. Lukacs'ın, *Lenin* üzerine yazdığı kitap (Londra, 1970) fazla önemsenmedi.
8- N. Buharin: *Historical Materialism, Tactics and Ethics Political Writings 1919-1929,* Londra, 1972'de, s.136 Lukacs'ın diğer makaleleri arasında önemli bir yere sahip olan entellektüeller sorunu üzerine çalışması için bkz. "Intellectual *Workers and the Problem of Leadership",* loc.cit, s.12, 18. Gramsci'nin ele aldığı bu sorun, o dönemde Marksizmin genel bir sorunuydu. Bu sorun, 1922'de Varga'nın yazdığı bir makalede de ele alınmıştır. Bu yazıda Varga, entellektüelleri üçe ayırır: Fonksiyonerler (devlet kademesinde ve yönetimde yer alanlar), eğitim personeli (en az itibar gören ve en düşük ücret alanlar), ve ücretli işçiler (bu geniş kategori mühendis, eczacı, teknisyen vb. ni içine alır). Bu bize, entellektüellerin hümanist indirgeme kavramının ('büyük entellektüeller', 'insanlar'), 'entellektüellerin örgütlenmesi'nin tartışıldığı bu dönemde fazla yaygın olmadığını gösteriyor.
9- Lukacs, *Ecrits de Moscou,* Paris, 1975, s.136
10- ibid, s.141
11- Report on the International Situation and the Fundamental Tasks of the Communist International', *Collected Works,* vol.31, s.226, 227. Lukacs, Lenin'in bu yazısı ile Marks'ın *Kapital*'inden bir bölümü (kâr oranının düşme yasasının eğilim özelliği) kıyaslar.
12- *Lenin,* Londra 1970, s.18. Derinlemesine bir analize sahip Lukacs'ın bu ufak kitabı ile, genç Gramsci'nin Leninizme sarılması arasındaki benzerlikleri not etmeliyiz. Her ikisinde de ortak nokta, ekonomizm ve emperyalizmin eleştirisi, devrimin güncelliği ve proleteryanın örgütünün önderlik eden sınıf olma rolü idi. Gramsci ve Lukacs'ın felsefi hedefleri (Hegelcilik, historisizm) ile politik hedeflerinin (her ikisinde de ortak işçi konseyleri deneyimi) tarihçesi karşılaştırmalı ve sistematik bir biçimde ele alınsa ilginç bir konu oluştururdu. Bu inceleme, henüz yazılmamış bir başka tarihe, Batıda, Leninizm ve entellektüeller ilişkisine ışık tutardı.
13- ibid, s.31
14- *Hapishane Defterleri,* s.438 ('Bilim' Kavramı).
15- Brecht, *Schriften Zur Politik und Qesellschaft,* Frankfurt, 1967, s.97. Birçok olayda Brecht'den alıntı yapılıyorsa sebebi şudur: Gramsci'den çok farklı bir pratikle yola çıkmasına rağmen, Brecht, felsefe ve politikada Gramsci'ye benzer anlayışlara varmıştır.
16- *Hapishane Defterleri,* s.438.
17- 'Mein Weg zu Marx' adlı kitabında Lukacs, 1918-19'da *The State and the Revolution* adlı eseri okuduğunu söylerken, Gramsci de aynı dönemde *Mark-*

*xismus and Stalinismus,* (loc.cit, s.10-11 de) adlı kitabında aynı eseri okuduğunu söyler.

18- Lukacs'ın kendisi 'gerilla savaşı' terimini kullanmıştır. 'Lukacs, *Ecrits de Moscou,* Paris 1975'te Prevost şöyle der: 'Yazma zorunluluğu duymasına rağmen, herhangi resmî bir pozisyonu yoktu... Sovyet yaşamına katıldığında da, resmi dogmatizm kampında hiç yer almadı.'

19- op.cit., s.139.

20- *'Tactics and Ethics',* loc.cit., s.181-223 den alınan 'Moses Hess and the Problems of Idealist Dialectics', bölümü.

21- Hess üzerine olan yazısında Lukacs, bu anlayış ile görevi izole eden herhangi bir ahlâki ütopyacılığın aşılması arasında bağını kurar.

22- loc.cit., p.188.

23- ibid, s.221

24- MS, s.237

25- *Hapishane Defterleri,* s.357.

26- ibid, s.420 Bu noktalara 5. bölümde daha detaylı değiniliyor.

27- ibid, s.453

28- L. Althusser, *Philosophic et philosophie spontanée des savants,* 2. bölüm, 'Philosophie et Justesse'.

29- *Hapishane Defterleri,* s.224.

30- Gramsci'nin 'modern prens' (öncü kol olarak parti) üzerine 1930'larda başlayan çalışması *8. Defter* (1931-32)'de 21.notta özetlenmektedir. 'Modern Prens' olarak siyasi parti kesinlikle 'gönüllü, kollektif bir birliktelik' yaratır, ama 'bu yaratıcılık' karizmatik bir eylem veya **ex nihilo** bir yaratıcılık değildir. Bu 'gönüllü birlik anlayışı' dağınık halde olsa bile zaten mevcuttur. Gerçek ve acil bir tarihsel eylemin protagonisti olarak Modern Prens, yalnızca ahlâki ve entellektüel bir reform yapmakla kalmaz, zorunlu güçleri biraraya getirip, birliği sağlar. Machiavelli'ye dayanarak Gramsci şunu öne sürer; 'Aynı zamanda 'ulusal halk cephesi'ne giren köylü yığınları olmaksızın, gönüllü ulusal halk birliğini oluşturmak olanaksızdır'. (Gramsci, Machiavelli ve onun Jakobenizmine dayanarak 'ulusal devrim' terimini kullanır.) Machiavelli tarzı yapısını koruyan Gramsci, *Defterler*'inde parti, sınıf müttefikleri, entellektüel ve ahlâkî reform 'ulusal halk cephesi teorileri ile jakobenizmi birbirine bağlar. Sorel'in yanında Machiavelli'ye karşı çıkmasına rağmen bu anlayışını ekonomizme karşı eleştirisine bağlar.

31- *Hapishane Defterleri,* s.200-1

32- ibid.

33- *Le politique,* no.6 Özellikle, dogmatik enstrümantalizm ile yanlış tarihselcilik arasında kurulan bağa değiniyorum (başarısızlık bu tezleri somut durumlara uygulamada değil, somut durumları haklı göstermek üzere bu tezlerin saklı tutulmasında yatıyor.)

34- *Political Writings 1921-1926,* s.197-8.

35- ibid, s.198.

36- ibid.

37- PP s.70.

38- *Political Writings 1921-1926,* s.360.

39- ibid, s.366-7.

40- ibid, s.367-8 (Tez 38).

41- ibid, s.365 (Tez 32).

42- *Opere,* vol.1, s.631. 'Bu makale aynı zamanda Troçki'nin 'yeni çizgisi'nin de eleştirisidir.

43- *Hapishane Defterleri,* s.198.

44- ibid, s.188-90.

45- Bu konuda bkz. S.Karsz'ın analizi, *'Théorie et politique, Louis Althusser*, Paris, 1973, s.48 ve devamı. Pratik teori-pratik süreç düşüncesi Gramsci'ye çok yakındır.

46- 'Al di qua e al di là di Gramsci,' *Rinascita*, 28 Nisan 1972.

# Kitle İletişim Araçlarının Siyasal İktisadı

## *Edward S. Herman'la Bir Görüşme*

Robert W. McChesney

***Monthly Review, No: 41/3, January 1989***

ABD toplumunda özerk ve muhalif bir rol oynamaktan uzak olan ABD kitle iletişim araçlarının, konuların çerçevesini belirleyerek elit kesimin gereksinim ve ilgilerine hizmet eden haber öykülerinin öne çıkartılmasını sağlamaya çalıştığı, sol'daki insanların gözünde kuşaklar geçtikçe giderek netleşmiştir. Dahası, önde gelen şirketleşmiş kitle iletişim araçlarının günümüz politikasındaki önemi, eski zamanlardaki rolünü fersah fersah geride bırakır. Bundan dolayıdır ki Sol, iletişim araçlarının (medya) nasıl yapılanıp denetlendiğine, nasıl işlediklerine büyük dikkat ayırmaya başlamıştır. Bununla birlikte, "özgür basın" ideolojisinin sol eleştirmenler açısından zor bir düşman olduğu da görülmüştür. Faaliyeti modern devlet yapısının merkezinde yer aldığından, medyanın meşruluğu kat kat ideolojik şaşırtmaca kalkanıyla korunur.

Yakın zamanda Edward S. Herman ve Noam Chomsky'nin *Manifacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media* (Rızanın Yaratılması: Kitle İletişim Araçlarının Siyasal İktisadı), Pantheon 1988, adlı çalışmalarının yayımlanışı, sol'un medya çözümlemesini zenginleştirmiştir. Bu kitap, eleştirel medya çözümlemesinde yeni ufuklar açan bir çalışma olma, onu izleyecek geleceğin medya çözümlemelerine kapı açma iddiasındadır. Herman ve Chomsky *Rızanın Yaratılması*'nda, ABD'deki şirketleşmiş haber medyasının davranış nedenlerini açıklayacak sistemli bir "propaganda modeli" sağlarlar. Propaganda modeli tartışmalarına bir önsözle başlarken, temel inançlarını şöyle belirtirler: kitlesel medya "devlete egemen olan özel çıkarlara destek, devletin ve özel faaliyetlere egemen olan özel çıkarlara ise özel destek seferber etmek üzere hizmet verirler". Propaganda. medyanın **biricik** işlevi olmamasına karşın, "toplam hizmetleri içinde çok önemli bir yere sahiptir." (s.xi), özellikle "yoğunlaşmış

servet ve sınıf çıkarlarına dayalı büyük çatışmalar dünyasında" (s.1).

Edward Herman ve Noam Chomsky'nin, medyanın işlevinin elit kesimin geniş propaganda gereksinimlerine nasıl hizmet edeceğini açıklayan, basit ama yine de güçlü bir model ortaya koyacak kadar iyi niteliklere sahip oldukları kesindir. Ortaklaşa ve ayrı ayrı kaleme aldıkları çeşitli makale ve kitaplarda, ABD medyasının, elit kesimin —özellikle Üçüncü Dünya'daki ABD faaliyetlerine ilişkin— gündeminin geçerliliğini hangi yollarla sürdürmeye çalıştıklarının tarihini yazmışlardır. *Rızanın Yaratılması,* araştırmacı ve aktivistler için aynı ölçüde müthiş öneme sahip bir yapıttır.

Herman ve Chomsky, radikal medya çözümlemesini medya davranışları adına bir tür "komplo" teorisi sunmakla suçlayan genelgeçer eleştiriyi çabucak safdışı eder; onun yerine, medyanın yanlılığının, "doğru düşünen insanların önseçiminden, içselleşmiş önyargılardan ve personelin" kendi propaganda modelleri içinde sundukları bir dizi nesnel süzgeç "kısıtlamasına uyum sağlaması"ndan doğduğunu ileri sürerler. Bundan ötürü yanlılık büyük oranda otosansür aracılığıyla oluşur, bu da ABD kitlesel medyasının bir propaganda sistemi olarak üstünlüğünü açıklar: resmi devlet sansürüne dayanan bir sistemden çok daha güvenilirdir. Hem de, pratiğe dökülürken, egemen medya her birimiyle, devlet organlarının Doğu Avrupa'da yönetici bürokrasiler adına yaptığı kadar çok, elit kesimin gündemine hizmet etmesine karşın.

Medya sisteminin güvenilirlik ve meşruluğu, medyanın her sorunda tam bir uzlaşmasının olmayışıyla da korunmuştur. Gerçekten de Herman ve Chomsky'nin kabul etmeye hazır oldukları gibi, bir sürü sorun üzerinde canlı tartışma ve çekişme vardır. Yazarlar bunun yanısıra, egemen medya içindeki tartışmaların, elit kesimin bir diliminin kabul edebileceği "sorumlu" kanılarla sınırlı kaldığını iddia ederler. Elit kesimin genel görüş birliğinin olduğu konularda, medya görevini yapmaya her zaman hazır olacaktır. O durumda, tanınmak şöyle dursun, alay etme ya da aşağılama uğruna gereken zamanlar dışında hiçbir muhalif görüşe yüz verilmez.

Herman ve Chomsky propaganda modellerinde, egemen ABD medyasının niçin değişmez biçimde elit kesimin çıkarlarının propagandistleri işlevi gördüğünü açıklamak üzere, beş "süzgeç"ten oluşan bir düzenek getirirler. Yalnızca elit kesimin çıkarları doğrultusunda güçlü bir yönelişe sahip hikayeler bu beş süzgece takılmadan geçebilir ve medyada bol dikkat toplarlar. Eldeki

kanıtlar, yüzeysel bir çözümlenişi durumunda bile, basında ve haber yayınları ağında genişçe tanıtılan hikayelerin bir sürüsünün akla mantığa sığmaz yapısını göstereceği zaman, medyanın ince bir işlev görebileceğini de açıklar bu model.

Medyanın içeriğini etkileyen ilk süzgeç, medya sahipliğinin dünyadaki en büyük birkaç düzine kâr amaçlı şirket arasında yüksek derecede yoğunlaşmış olmasıdır. Bu şirketlerin pek çoğunun öteki sanayi dallarında ve ülkelerde geniş mal varlıkları bulunur. Nesnel olarak, kâra duydukları gereksinim haber işleyişini ve medyanın genel içeriğini ciddi boyutlarda etkiler. Öznel olarak da, özyönetimin dayandığı medya sistemi bir avuç şirketle denetlendiği ve onların çıkarına işlediği zaman, açık bir çıkar çatışması görülür. İkinci süzgeç, ABD medyasını kolonileştirmiş reklâm vermedir. Medya gelirlerinin çoğu buradan gelir. Herman ve Chomsky, ticari tutumun medyanın içeriğine yaptığı uyuşturucu etkisiyle ilgili kanıtların çoğunu gözden geçirirler.

Üçüncü süzgeç, kaynak bulmadır. "Kitlesel medya, ekonomik zorunluluk ve karşılıklı çıkarlar nedeniyle, güçlü bilgi kaynaklarıyla çıkar ilişkisine sokulurlar" (s.14). Medya, ağırlıkla, ona bu malzemeyi sağlamak için kocaman bürokrasiler yaratan hükümet ve şirket kaynaklarınca elde edilen haberlere güvenir. Medyayı "yönetme"de büyük ustalık kazanmış bu bürokrasiler, aslında medyayı parasal açıdan desteklerler ve medya, böylesi bir para kaynağıyla anlaşmazlığa düşmemek için dikkatli olmalıdır. Bundan başka, bu şirket ve hükümet kaynakları, kabul edilen gazetecilik uygulamalarına göre anında güvenilir haberler geçerler. Öte yandan, elit kesime karşı olan kaynaklara ise azami kuşkuyla bakılır ve onlar bu süzgece takılmadan geçmekte korkunç zorluk çekerler.

Herman ve Chomsky'nin dördüncü süzgeci, kitlesel medyayı rahat bırakmamak ve şirketlerin gündemini izlesinler diye onlara baskı yapmak üzere, **Accuracy in Media** gibi sağ eğilimli şirketleşmiş "husumet" üreticilerinin gelişmesidir. Bu süzgeç 1970'de, belli başlı şirketlerle varlıklı sağcılar Batı'daki politik gelişmelerden ve medyada çıkanlardan giderek daha çok hoşnutsuzluğa kapıldıklarında yaygınlaşmıştı. Bu gerginlik üreticileri, medyanın liberalizmin kaleleri olduğu, kapitalizme ve "özgürlük"ün dünyanın dört bir yanında "savunusu"na temelden düşmanlık beslediği şeklindeki saçma kanının hayli tutunmasını sağlamışlardır. Bu husumet makineleri, görünüşte zıtlık içindeyse de aslında medyaya meşruluk sağlayıp, medya tarafından iyi davranış görürler.

Son süzgeç, anti-komünizm ideolojisidir. Bu ideoloji, Batı politik kültüründen ayrılmaz ve propaganda modelinin işlemesini ener-

jik kılan ideolojik oksijeni sağlar. Anti-komünizm, ABD'de kabul edilebilir gazetecilik uygulamalarında kök salmıştır, öyle kökleşmiştir ki, "detant" dönemlerinde bile gazetecilerin konuların çatısını, komünist "kötü adamlar"a karşı "bizim taraf" temelinde kurmaları tamamen yerindedir ve bu beklenir.

Ayrıca, anti-komünist ideoloji propaganda modelinin çifte standardının etkili biçimde işlemesinde temel önemdedir. Yazarların not düştüğü gibi, "anti-komünist duygular kabardığı zaman, 'komünist' istismarları iddialarını destekleyen ciddi kanıtlar talep edilmesi askıya alınır (medya tarafından) ve şarlatanlar kanıt kaynakları olarak iyi iş görebilirler" (s.25). Buna karşılık, gazeteci ya da editörler, öteki dört süzgeçten geçmek kadar anti-komünist öğretiye meydan okumak için de "çok daha yüksek düzeylere çıkmalıdırlar; aslında o düzeylerin, genelde, neredeyse ancak doğa bilimlerinde tutturulabileceği empoze edilir" (s.291).

*Rızanın Yaratılması*'nın büyük kısmı örnekolay incelemelerinden oluşur. Herman ve Chomsky o bölümlerde, medyanın son haber öykülerine belli başlı beş düzenleme halinde yer verişini açıklamak için propaganda modelinin geçerliliğini çözümlerler. Her ayrı örnekte önce olguları sunup, sonra da elit medyasının *(The New York Times, Time, Newsweek* ve özellikle CBS Haberler) öyküye yaklaşımlarını adamakıllı gözden geçirirler. Her bölüm kılı kırk yararcasına araştırılır ve en çok dikkat, yazarların o alanlardaki daha eski çalışmalarına ayrılır.

İkinci bölüm, medyanın Polonyalı papaz Jerzy-Popieluszko'nun 1984'te öldürülmesini işleyişiyle, Orta Amerika'da 1980'lerde ölüm mangalarının yüzlerce seçkin kurbanına yaklaşımını kıyaslar. Herman ve Chomsky'nin güçlü biçimde kurdukları gibi, propaganda modeli, elit kesimin çıkarlarıyla ilişkisine bağlı olarak "değerli kurbanlar" ve "değersiz olanlar" ayrımını doğurur. Medya "değerli kurbanlar"a geniş yer ayırır ve sövüp sayarken, öbürleri için genellikle sempatik olmaktan, o da varsa, uzaktır. Üçüncü bölüm de benzer biçimde, bu onyılda daha önce yapılan Guatemala, El Salvador ve Nikaragua'daki seçimlerin medyada nasıl yer kapladığını, tam propaganda modelinden bekleneceği gibi göz önüne serer. Dördüncü bölüm, medyanın, 1980'lerin başında Papa'yı öldürmeyi amaçlayan Bulgar-KGB "komplo"sunu ele alışını takip eder. Bir sağcı tertip olan bu gülünç öyküye, propaganda modelinin süzgeçlerinden üstün başarılarla geçtikçe geniş olarak ve cömert yer verildi.

*Rızanın Yaratılması*'nın neredeyse yarısını oluşturan beş ve altıncı bölümler, propaganda modelini, Vietnam savaşı ile 1960'ların sonundan itibaren Laos ve Kamboçya'daki gelişmelerle ilgili haber

yazılarına uyarlamaya ayrılmıştır. Bu bölümler özellikle önemlidir, çünkü akıntıdaki ölü bir hedefe, "medya savaşa karşıydı ve kamuoyunu savaşın aleyhine o çevirmişti" yolundaki hemen hemen evrensel kabul gören teze nişan alırlar. Oysa tam tersine, propaganda modelinin kestireceği gibi, bitene kadar savaşı elit kesimin çıkarlarıyla uyumlu bir tarzda göstermeyi sürdürdü medya. Kamboçya'ya gelince, Kamboçya propaganda modelinin nasıl işlediğinin çarpıcı bir örneğini verir. Kızıl Kemerler dönemindeki gaddarlıklar küçücük bir doğruluk payı gözetmeden olağanüstü öfkenin temeli olurken, ABD'nin 1975 öncesi kırlık bölgeleri ve sivil toplumu mahvetmesi medya tarafından zorlukla kabulleniliyordu.

Sonuç bölümündeyse, Watergate olayının (anayasayı savunan ve kokuşmuş bir rejimi deviren güçlü ve aşırı alıngan özgür basının sık sık değinilen en parlak başarısı), elit kesim arasındaki bir krize tepki gösteren medya örneği olarak, gerçekte propaganda modeline uyduğunu gösterirler Herman ve Chomsky. Bu bölümde, şirketleşmiş medya sisteminin açık sınırlamalarından bir kısmı, gerçekten demokratik bir toplumun medya gereksinimleri açısından tartışılır ve ilericilerin medyanın yeniden yapılanmasını politik gündemlerine almak zorunda kalacakları belirtilir.

Aşağıdaki görüşmede Edward Herman, *Rızanın Yaratılması*'ndan çıkan sonuç ve sorunların bir kısmıyla ilgili bir dizi soruyu yanıtladı. Görüşme Edward Herman'la yapıldığı için, Noam Chomsky her noktada ve her nüansta aynı görüşleri paylaşmayabilir, bu olanaklıdır.

ROBERT McCHESNEY: Yönetici sınıf yerine "elit kesim" terimini kullanmayı neden seçtiniz?

EDWARD S. HERMAN: "Yönetici sınıf", bir yazarı belki de haksız yere ideolojik yelpazeye mıhlayan bir klişe olmuştur. Biz, yararlı bir politik amaca hizmet etmeden insanın tepesini attıran dilden kaçınmaya çalıştık. Kitabımızda elit kesim, yönetici sınıf işlevini görür.

RM : Bu elit kesimi özünde sınıfsal temelde mi algılıyorsunuz, yani en iyi, kapitalistlerin ve gelişmiş kapitalizmin en üst düzey yöneticilerinin bileşkesi gibi birşey mi anlaşılır?

ESH : Evet.

RM : İdeolojik süzgece "anti-komünist" adını vermeyi seçiyorsunuz. Onu daha genel biçimde, süzgecin anti-komünist yoruma uygun düşmeyen ama, buna karşın, elit kesimin

çıkarları açısından kritik olan alanlara kadar uzanmasına fırsat verebilecek "egemen ideoloji" demekten neden daha uygun bu?

ESH : Söylediğiniz akla uygun bir varsayım, belki de bunu yapmalıyız. Kendi hükümetinin iyiliği ve özel girişimin faziletleri gibi egemen ideolojinin öteki unsurlarına kitabın çeşitli noktalarında değinilir, ama süzgeçleri tartışırken, ABD siyasal iktisadında bir kontrol ve disiplin mekanizması olarak en önemli şey olmuş ideolojik unsur üstünde odaklanmak istedik.

RM : Medyanın, elit kesim içinde temsil edilmeyen fikir ya da konumları asla meşrulaştırmayacağı hipotezi, sanki demirden bir zırhla kaplıdır. Geleneksel araştırmacılar ve egemen medya, bu noktaya nasıl bir yanıt verirler? Sizin modelinize ve genelde medya üzerine önceki çalışmalarınıza nasıl tepki gösterdiler?

ESH : Geleneksel eğilim bizim modelimizi henüz farketmemiştir. Bu kitap, bizim bir modelle ilgili ilk geniş açıklamamızı sunar. Nasıl karşılandığını, özellikle de önsözde modelimizin "serbest piyasa" çözümlemesine yakın olduğunu ve komploya hiç bel bağlamadığını çok dikkatli biçimde belirtmemize karşın "komplo teorisi" olarak bir kenara bırakılıp bırakılmayacağını görmek çok ilginç olacak.

RM : Bu hipotezin de, politik gündemleri elit kesimin çıkarlarına ve ABD toplumunu elit kesimin denetlemesine karşı çıkma noktasında merkezlenen ABD'deki aktivistler açısından çok ciddi sonuçları vardır. Elit kesime karşı olan ilerici politik hareketlerin medyada nasıl tanımlanacağı konusunda ne söyler propaganda modeli?

ESH : Sistemli olarak karalanacakları ve akla uygun biçimde yer almalarının kabul edilmeyeceği düşünülür. Bu seçimde Jesse Jackson ve Gökkuşağı Koalisyonu'na yaklaşım bunu güzel biçimde gösterdi.

RM : Medyanın Jackson'un adaylığına yaklaşımını nasıl tanımlarsınız?

ESH : Jackson elit kesimin kimi önemli önceliklerine meydan okumakta olduğundan, kitlesel medyanın ona kötü davranması beklenirdi. Onun da pek çok yolu vardı: Küçük kusurlar arama, seçilme yeteneğinde olmadığının vurgulanması, ABD politik ortamında zarar verici bir etken olarak görülecek yakınlıkları (Castro, FKÖ, Hymie vb.) ve

hataları üzerinde aşırı ölçüde durulması ve, elbette, programını sunup tartışmayı reddetme.

RM : Örnekolay incelemelerinin hepsi, ABD dış politikasıyla ilgili ya da uluslararası konuları ele alır. Propaganda modeli iç politikaya da aynı ölçüde uygulanabilir mi? Medyanın iç sorunlara yer verişine uygulamadan önce, modele katacağınız nitelikler var mı?

ESH : İç sorunlara da fazlasıyla uygulanabileceğini sanıyoruz, yalnız iki şey var bunu bir parça sınırlayan: Büyük bir elit kesim çatışması olasılığı ile, görece zayıf kalmakla birlikte katledilen Vietnamlı ya da Guatemalalı köylülerden daha çok söz hakkına sahip, elit kesim dışında kalan iç çıkar grupları bulunması —yoksullar, sosyal görevliler, **Love Canals** kurbanları vb. Biz Reagan'ın EPA'ya saldırısı, evsizlik, gelirin yeniden bölüştürülmesi ve kitlesel medyanın bu konuları haber olarak geçmesi gibi iç sorunlara bir bölüm ayırmaya niyetlendiysek de, yer ve zaman yokluğu buna elvermedi. İç sorunlarla ilgili ve başka atlanmış örnekolay incelemelerine ayrı makalelerde ya da ek bir ciltte eğilebiliriz. Yeri gelmişken, benim gözde kitaplarımdan birisi (Peter Golding ve Sue Middleton'un *İmages of Welfare*'i), bir propaganda modelinin, medyanın İngiltere'deki "refah"a başarıyla el atışına bakarken iyi işlediğini gösterir.

RM : Chomsky'nin ve sizin Orta Doğu'da yaptığınız kapsamlı çalışmayı gözden geçirdikten sonra, buna bir örnek olay incelemesi olarak yer verilmemesi şaşırtıcı geldi. Nedendi bu?

ESH : Yine, zaman ve kitabın hacmindeki sınırlamalar bir etmendi, ek olarak, Chomsky'nin *Fateful Triangle* adlı yapıtında Orta Doğu üstünde ABD basınını çözümlemekle güzel bir iş yapması vardı.

RM : Medyanın Filistin ayaklanmasına yer verişini nasıl değerlendirirsiniz?

ESH : Yayın ve radyo medyasındaki dikkate değer istisnalarla, hepsi de çok kötü. Silahsız kadın ve çocuklara yapılan saldırıların vahşeti ve kapsamı, büyük çaplı mahkûmiyetler ve mahkûmlara dayatılan korkunç koşullar gözönüne alındığında, medyada çıkanlar fiili bir gizleme durumudur. Polonya'da işçilere, Sovyetler Birliği'nde herhangi bir azınlık grubuna (özellikle Yahudilere) yapılan bu gibi saldırılar, çok büyük yer kaplar ve öfkeden kudurturdu. Ko-

ppel'in Filistinlilerin kendi başlarına gelenleri betimlemelerine izin verdiği *Nightline* programı, neredeyse eşsizdi, burada Filistinli kurbanlar genellikle sessizdi ve ender olarak insanileştirilmekteydi. Onların kurban edilmeleri haberi, İsrail ve resmî ABD (ve atanmış "uzman") kaynakları süzgecinden geçirilir.

RM : Barış anlaşması ışığında, medyanın Nikaragua ve El Salvador'a yer verişinde kayda değer gelişmeler oldu mu?

ESH : Guatemala barış anlaşmaları imzalanalı beri, ABD kitlesel medyası şaşırtmacalara girişmiştir. Birincisi, belgede belirtilen, barışın en önemli koşulunun yabancı tarafların asilere her türlü yardıma son vermeleri olduğunu kabul etmeyi düzenli biçimde yadsımışlardır. Bu, ABD müdahalesi tehdidini getirdiği için, sadık ABD medyası dilsizliğe soyunmuş ve Demokratların Kontralara "insanî" yardım lehinde oy verirken anlaşmaların sınırları içinde hareket ettiklerini taslamalarına katkıda bulunmuştur. İkincisi, gereksinimlerini karşılamakta en kapsamlı çabaları yerine getirmesine karşın, ara vermeksizin Nikaragua'nın anlaşmalara ilişkin eylemlerinde odaklanmışlardır. Üçüncüsü, ağırlıkla Nikaragua'daki CIA destekli "huzursuzluğa" önem vererek, kendi himayesindeki devlette emeğe yönelen ciddi şiddeti görmezlikten gelerek, El Salvador'da artan terör konusundaki bilgileri büyük oranda hasıraltı etmişlerdir. Jim Wright çekinmeden konuşana değin, çok açık ve bilinçli CIA-destekli istikrarsızlaştırma ("Şilileştirme") siyaseti basının gündemi dışındaydı. Orta Amerika'da basında çıkanların ana dürtüsünü anlamada, bir propaganda modeli güzel işler.

RM : Propaganda modeli bağlamında, medyanın, ABD'nin 1988'de İran jet uçağını düşürmesini ele alışı ile Sovyetlerin 1983'de KAL 007'yi düşürüşüne yaklaşımını nasıl karşılaştırırsınız?

ESH : Propaganda modeli buna kusursuzca uyar. KAL 007'ye ateş edilmesi tartışmasında az dikkat çekilen bir olgu vardır: Yönetim, Sovyetlerin uçağın sivil uçak olduğunu bildiği şeklinde asılsız iddialarda bulunabildi ve çok uzun süre bu bilinçli yalan haberle idare edebildi. Basının bir yalanın kurumsallaşmasına izin vermede ve önünde sonunda açığa çıkmasının yönetime hiçbir maliyet getirmeyeceğine güvence vermede işbirliği yapması, yüksek düzeyde bir propaganda hizmetidir.

RM : En son araştırmanız, medyanın ABD'nin UNESCO'dan ayrılışına yer vermesine eğiliyor. Medyanın bu konuya yer vermesi propaganda modelinin beklentilerine uyuyor muydu?

ESH : O beklentileri aştı bile. Açıkça hükümete ait bir propaganda ajansı bile daha iyisini yapamazdı. Ben, Herbert Schiller ve William Preston, Jr. birlikte yazdığımız, Medya Analizi Enstitüsü ile Minnesota Basın Üniversitesi'nin bastığı, yakında çıkacak bir kitapta ayrıntılı olarak çözümlenir bu.

RM : Propaganda modelini PBS'nin işleyişlerine nasıl uygularsınız?

ESH : Onu bir dipnotta kısaca tartışıyoruz. PBS, örgütlenmiş ve finansmanında hükümetin sahip olduğu role karşın, muhalif görüşleri sunmakta ticari medyadan yıllardır daha iyisini yapmıştır. Bu, ticari medyanın ne denli ürkütücü olduğunu gösterir. Ticarî ve kâr çıkarlarından kaynaklanan kısıtlamalar, hükümetin sözde-denetiminden ileri gelen sınırlamalara ağır basar. Bunun içindir ki sağ kanat PBS'den nefret eder ve ısrarla tasfiye edilmesini, ya da en azından yıl yıl bütçe tutulmasını, reklâm alma bağımlılığının artmasını isterler. PBS'nin sistemli bir ciddi muhalefet sözcülüğü yapabileceğini sanmıyorum, ama yayın şebekesinden daha çoğunu sağlayabilir ve daha dürüst bir reformizm sergileyebilir.

RM : Varolan medya sistemi içindeki düzelmenin boyutu nedir?

ESH : Kısa dönemde çok az. Ticari denetimi daraltıp zayıflatmak, radyo ve televizyona ulaşmayı çoğaltmak, kamu, eğitim ve topluluk radyo ve televizyonlarını kuvvetlendirmek için politik bir yön değişikliği gereklidir. Yeniden kuvvet kazanmış bir işçi hareketi ve taban örgütlenmesi ile medyanın öneminin tanınması, statükoda en ılımlı bir değişikliğin bile önkoşullarındandır herhalde.

RM : Bir gazeteci, süzgeçleri **içselleştirmeksizin** egemen medya içinde yaşayabilir mi?

ESH : Teorik olarak, evet. Ama çoğu yaşamıyor. Örgütlenmede fazla ilerleme kaydetmeden, ilkelerinizi sürekli tehlikeye atmaya katlanarak çifte yaşam gibi birşey sürmek istiyorsanız, belki. Sıkıntı büyük olabilir.

RM : Sonuç olarak, medya aktivistlerinin çabalarını radyo kanalları elde etmeye yoğunlaştırmaları gerektiğini gösterir

gibiydiniz. Radyo medyasına yapılan bu vurgu neden?

ESH : Sınıfsal çıkarları nedeniyle eleştirel mesajlar almaya daha istekli olması gereken geniş sayıda insana ulaşma yeteneklerinden dolayı.

RM : *Rızanın Yaratılması*'nı bitirirken, ilericilerin uzun dönemde medya sorunlarını politik gündemlerine alma gereği duydukları sonucuna varıyorsunuz. Genel bir ilerici gündem açısından medyanın yeniden yapılanması ne kadar önemlidir?

ESH : Çok. Gerçeklik tanımları üzerinde denetim kurulması, insanların ne hakkında düşüneceğini belirleyen gündemler, mesajları tekrarlama ve simgeleri manipüle etme yeteneği, iktidarın temel bileşenleridir. Kurumlaşmış haliyle medya Jesse Jackson'un gündeminin görüşülüp tartışılmasına izin vermeyeceği, ama refahın külfetini Sovyet tehdidini ve benzeri ideolojik mesajları "ense kökümüzdeki hükümet"e yükleyeceği için, Sol, fikirler ve simgelerin savaş alanında son derece dezavantajlı durumdadır. Hep savunmada kalır. Bu durum, onun temelde yatan kurumsal zayıflık konumunun yansımasıdır, ama ikisi birbirini etkiler. Medya denetimi kurumsal denetimi kuvvetlendirir, ve tersi. İktidar iki cephede de kazanılmak zorundadır.

RM : Radyo kanallarına daha fazla ulaşmaya çalışma düşüncenizden ayrı olarak, kendi kendini yöneten bir toplumun gereksinimlerine daha iyi uyan bir medya sistemi kurmaya yardım edecek başka elle tutulur öneriler düşünebilir misiniz?

ESH : Radyoya ulaşma, mülkiyeti kapsamalıdır, sadece arada sırada bir program yapma ya da görünme değil. Sıfırdan başlamak zorundayız. Taban örgütlenmeleri daha medya yönelimli, benzer gruplara ve başkalarına uzanmakla daha ilgili olmalıdırlar. İlerici yayın medyasını da görmezlikten gelemeyiz.

Çeviri: **Osman Akınhay**

# Perestroyka Radikalleri: Sovyet Yeni Solunun Kökenleri ve İdeolojisi

Patrick Flaherty

*Monthly Review, September 1988.*

Sevimli batılı gazeteciler Sovyetler Birliği'ndeki reformları, yolundan sapmış sosyalistlerin sonunda doğru yolu, yani serbest kapitalist pazar yolunu buldukları şeklindeki yorumlarla sunuyorlar. Bir Sovyet gazeteci, thatchergil bir "ekonomi mucizesi"nin ülkesine ithalinin, kişi başına gelir temelinde hemen hemen yirmi milyon işsiz ve bir kaç milyon evsiz anlamına geleceğine işaret ederek, *New York Times*'da yayımlanan bir makalenin kendini beğenmiş yazarını sertçe cevaplandırıyordu. Bu polemikler ideolojik tartışma meseleleri açısından gayet önemsiz içeriklerle sürdürülmekte ve bu seviyenin üzerine pek ender olarak çıkabilmektedir. Fakat bütün bu tartışmalar bir araya getirildiğinde karşımıza, Sovyet reform sürecinin hem kapitalist, hem de devletçi değişkenleri içinde sürüncemede kalmış genel bir sanayi uygarlığı krizinin yalnızca kendine özgü ulusal bir ifadesi olmasının, kısaca dünya-tarihsel bir olgunun kendine has bir illustrasyonu çıkmaktadır.

Bu yazı, ortaya çıkan Sovyet Yeni Solu'nun etkinliğini odak noktası alarak **perestroyka**'nın bu evrensel boyutunu tartışacaktır. Özel olarak da, bu yeni sol eylemciler tarafından gayet dikkatli bir şekilde geliştirilen alternatif bir sosyalizm görüşü üzerinde duracağım. Bu yeni Sovyet sosyalistleri kuşağının çoğu üyesi Batı Marksistlerine ve Amerikan Yeni Solu'na karşı olan entellektüel borçlarını yüklenmekte pek çabuk davranmaktadır. Ancak bu konudaki gücümüzden ve üstünlüklerimizden olduğu kadar hatalarımızdan ve eksikliklerimizden de dersler aldıkları gözlenmektedir.

### Brejnevcilik ve Sovyet Solu'nun İç Yapısı

Varşova Paktı'nın Çekoslavakya'yı istilası, 1968 Prag Baharı'nda olup bitenlerin çok ötesinde, çok daha başka şeylere de darbe vuruyordu. Bu askeri hareket aynı zamanda bütün devletçi

toplumlardaki temel ekonomik reform ve sosyalist yenilenmenin başlatıcılarına karşı önceden girişilen bir darbeyi de temsil ediyordu. Brejnev döneminde sonradan gelen politik kısıtlamalar Sovyet iktidar elitinin sol-liberal unsurlarını marjinal noktalara itti ve 1956'daki Yirminci Parti Kongresi'yle Stalin'in baskılarından kurtulup önü açılan entellektüel akımlar baskı altına alındı. Bununla birlikte, bu dönem boyunca Sovyetler'de yapılan politik tartışmaların dikkatlice bir gözden geçirilmesi, kamuoyuna yansıması engellenmiş olan bir takım önerilerin ikna edici bir şekilde çürütüldüğünün ortaya çıkartılabilmesini sağlamaktaydı.

Örneğin, sanayinin organizasyonu üzerine başlayan sert bir tartışma, kimlikleri meçhul kalan bir takım insanların ortaya attığı bir önerinin muhafazakarlar tarafından reddedilip üzerinin örtülüvermesiyle birdenbire noktalanıveriyordu. Yegor Ligaçev, Yugoslav sistemini çok andıran bir reform modelini savunanları eleştirmeye girişmesiyle, parti içinde en azından küçük bir işçi-demokratlar kuşağının varlığını kişisel olarak teyid etmiş oluyordu. Konstantin Çernenko'nun ikinci sekreteri Mihail Gorbaçev sonradan, öz-yönetim pratiğinin gerçekleştirilişini çok ileriye erteleyen ortodoks brejnevcilerin reddiyesini, işçi demokrasisine dair düşünceleriyle "devlet yönetimine kafa tutan" partili radikallerin cezalandırılmasıyla birleştirerek, bir takım gölgeler arasında sürüp giden bu teorik kavgada daha parlak bir pozisyona geçiyordu.

**Perestroyka**'nın gündeme getirilip başlatılmasıyla birlikte pek çok liberal ve muhafazakar, bir "demokrasi sefahati" devrini başlatmak ve değişimleri "sosyalizmin sınırlarının ötesine" uzatabilmek için reform örtüsünü kullanan asiler hakkında dehşetli uyarılarda ve ihtarlarda bulunmaya girişti. Bu engelleme ve kontrol etme stratejisinin aldığı başlıca biçim, Politbüro'daki uzlaşmaz üyelerin göz korkutucu ifadeleri ve henüz gelişmemiş, iptidai bir durumda bulunan Sol'un programının özel noktaları üzerinde yapılacak herhangi bir ayrıntılı tartışmaya karşı sürmekte olan bir yayın ambargosu idi. 1987 yazının sonları, basın üzerindeki ablukanın ilk önemli ve büyük yarılışına, reformun temposunu ve kapsamını tanımlama mücadelesinde niteliksel olarak yeni bir aşamanın başgöstermesine tanıklık ediyordu. Şimdi, Gorbaçev'in başını çektiği samimileşme atmosferi, politik arenayı, iflas eden brejnevciliğin boşalttığı yeri **obnevlenie** (demokratik sosyalist yenilenme) görüntüsü ile doldurmaya çabalayan **perestroyka** koalisyonunun radikal kanadına açıyor.

### Sovyet Yeni Solu'nun Birleşmesi

Batı'da hüküm süren monolitik Orwell klişelerine rağmen, Sov-

yetler Birliğinde karşı-kültürel anklavlar ve geniş gayri-resmi gençlik grupları uzun süredir mevcut durumdaydı. Bu yarı legal gruplar, radikal Marksistlerden, yeni popülistlere, yeşillere, hippilere, punklara, rockerlere ve son derece ihtiyatlı ve kendine mahsus bir şekilde ortodoks olmayan hayat tarzları peşinde koşan bir entelijansiya kesimine kadar geniş bir dilimi kapsamaktadır... Sürmekte olan liberalizasyon bu altkültürlerin ilk kez yeraltından günışığına çıkmalarına olanak sağladı. Bu marjinal unsurlar arasındaki politik eylemciler, yasal olarak tanınan ve sivil gruplardan oluşan bir birleşmeyi genel bir ideolojik platform çerçevesinde gerçekleştirmek üzere bu liberalizasyonu bir avantaj olarak değerlendirdiler.

1987 Ağustos'unda Sosyalist Sivil Kulüpler'in (SCC) açılış konferansına katılanların çoğu, emsali görülmemiş bu olayın tarihsel öneminin şiddetle farkındaydılar. Bu enformatif diyalog toplantısı, halk hareketliliğinin kontrol altında kalacağını umut eden egemen sınıfın tutucu unsurları karşısında bir karşı-elit pozisyonunun kavgasını güçlendirme ihtiyacını duyan parti içindeki ya da yönetim kademelerindeki liberaller tarafından desteklenmekteydi. Fraksiyon çekişmelerinin, basit ve kırıcı kuvvet gösterilerinin, konferansın gündemi üzerinde sürdürülen başlangıç tartışmalarını kesilme noktasına getirmesiyle Yeni Sol'un bu farklılığı ve canlılığı, kendi kollektif politika kapasitesini bir tecrübeye tabi tutmuş oluyordu. Pasifist "Güven Grubu" ya da liberal "Demokrasi ve Hümanizm Grubu" gibi muhafazakar "muhalif" örgütlenmelerden, **Perestroyka** Kulübü'nün kültür devrimcileri ve **Obshchina** ya da Topluluk Kulübü'nün radikal militanlarına kadar uzanan bir ideolojik yelpaze oluşturan çok eğilimli bir koalisyonun üretilmesinde bu tür kavgalar son derece doğal olmak durumundadır. Sözü edilen son grup, yani **Obshchina**, "fiilen varolan sosyalizm"e yönelik avrokomünist eleştirileriyle, ekolojik bilinçleri ve enternasyonalizmleriyle ittifakın ilk programatik ortak bildirisinde açık bir şekilde hakim durumda gözükmekteydi. En önemlisi de yabancı gazetecileri bu ilk meclise kabul etmemeleriydi. Batı medyasını ve hükümetlerini baş sorgulayıcıları olarak kabullenmek gibi hatalı bir stratejiyi baştan engelleme eğiliminin sembolik bir ifadesiydi bu tavır. Koalisyon bunun yerine, yerel düzeyde kitle eğitimi ve örgütlenme çalışmalarıyla köklerini halk arasında oluşturmaya çalışmayı seçiyordu.

Uzlaşmaya yönelik ortak amaç ve istek, konferansın sonunda, koalisyonun kuruluş bildirgesine imza atan taraflar arasındaki anlaşmazlıkları önemsizleştiriyordu. Nihai açıklamada en ileri hedefin, 1917'de başlayan ve stalinizmin yükselmesiyle birlikte yarıda kesilen demokratik sosyalist devriminin tamamlanması olduğu ifade ediliyordu. 1930'lardan miras kalan "sosyalist

öz-yönetimin gelişmesine ve idari-bürokratik yapıların değiştirilmesine" başlıca katkı olarak bağımsız toplumsal örgütlenmelerin serbestçe kurulması ve bunların yaygınlaştırılması ele alınıyordu. Bildiriye imza atanlar, "kendi özerkliklerini kıskanç bir şekilde savunmak ve kendi radikallikleri içerisinde, kısmi çözümlerden çok daha önde gelen kendi taleplerini ortaya koymak üzere "birleşme hakkını saklı tutarken, SBKP içindeki reformcuları muhafazakarlara karşı desteklemeye hazır olduklarını beyan ediyorlardı.

Yeni Solcular geçmişteki liberal muhalefetlerden temel bir noktada ayrılıyor ve sosyalist pazar ekonomisine girişin, "çalışanların tam istihdamı, asgari ücret, emeklilik sigortası, vs. gibi sosyal hakların korunması için firma garantilerinin sağlanması" ile birleştirilmesini talep ediyorlardı. Radikaller, işçi sınıfı kitlesinin kaçınılmaz bir şekilde demokratikleşme sürecinin başarısından yana olduğunu düşünmektedir. Bu stratejik perspektif, onların, ekonomik yeniden yapılanmanın neoliberal değişkenine karşı sert muhalefetlerinin bir ifadesi durumundadır. Sözkonusu bu değişken, en büyük fedakarlıkları, işçi sınıfının en geniş kesimine dayatacaktır.

Konferansa katılanlar, ateşli tartışmaların ardından, "bir numaralı düşmanın" *Pamiat* gibi neofaşist gruplar olduğu konusunda da bir konsensusa vardılar. Bu grup da, yine benzer bir şekilde, saldırgan bir radikal-sağ **retrostroyka** kampanyası yürüterek yumuşama ortamından istifade etmektedir. Yeni Sol, fabrikalarda, okullarda ve komünitelerde ittifakın ortak bir şekilde düzenleyeceği eğitim çalışmalarıyla bu gerici tehdide karşı mücadele etmek üzere karar aldı. Yeni Solculara sıcak bakan reformcular taşra şehirlerinde ırkçı propagandaya karşı mücadele etme insiyatifini muhafazakar yerel yöneticilerden çok daha gayretli bir şekilde ellerine alarak, gayriresmiler olarak adlandırılan Sovyet Yeni Solcularına gayet anlamlı bir destek vermektedirler.

Koalisyonun koordinatörlerinden birisi olan Boris Kagarlitski, birliğe iştirak eden sosyalist kulüplerin 1987 başında 300 olan toplam sayısının yıl sonunda 500'e yükseldiğini bildiriyordu. Resmi tahminlere göre bağımsız örgütlenmelerin toplam sayısı 30.000'dir. Taşra şehirlerindeki sosyalist kulüplerin sayısının, daha kozmopolit olan büyük şehir merkezlerindekinden çok daha fazla olması sevindirici bir eğilimi ortaya koymaktadır. İşçilerin ve entellektüellerin birlikte oluşturdukları Buharin Kulüpleri uzak bir sanayi şehri olan Naberezniye Tselni'de 1982 yılında kuruldu. Bu kulüpler eğitim kampanyalarını, tarihsel şöhreti kesin ve çözülmez bir şekilde stalinist modelin ötesinde "bir başka sosyalizm" ihtimalinin meşru kılınmasıyla bağlı olan Nikolay Buharin'in po-

litik itibarının iade edilmesi üzerinde yoğunlaştırdılar. Başlıca büyük şehir merkezlerinde stalinizm kurbanlarının hatırasına bir anıt inşa edilmesi için kamuoyu oluşturmak, kulüplerin çalışmalarının odak noktasını oluşturmaktaydı.

Gayrıresmilerin, ondokuzuncu yüzyıldaki popülist geleneği andırırcasına "halka gitme" kampanyasına girişmeleri, muhafazakar eleştirmenleri özellikle öfkelendirmektedir. İki gazeteci, radikalleri, küçümseyici bir şekilde "hoşnutsuz bireyler, huzursuz insanlar, sersem işçiler ve düşkünler" olarak tarif edilen işçi kesimleri arasında kendilerini dinleyen bir topluluk buldukları, "üretim kollektiflerindeki durumu istikrarsızlaştırmaya" çalışmakla itham etmekteydi. 1970'lerin resmi liberalizmi ve muhalif hareketi işçi sınıfını, "babaca" bir otoriter toplumsal anlaşma içinde, bürokrasinin nesnel müttefiki olarak görmek eğilimindeydi. Bu elitist perspektif politik arenayı, maharetli olanın maharetsiz olanın karşısına dikildiği Saint Simoncu bir kavgaya indirgedi. Bu ise reformun toplumsal temelini şiddetli bir baskı altına aldı ve yeniden dirilen sağ kesimin stratejik bir inisiyatife sahip olmasına yol açtı.

Muhafazakar bir gazeteci, radikal entelijansiya ile işçi sınıfı arasında tecrübe edilmekte olan bu işbirliğinin tarihsel önemine dikkat çekiyordu. Bu gazeteci Polonya'daki kültürel liberalizasyonun, bozulan ve gerileyen "küçük bir insanlar kuşağının" bağımsız bir işçi hareketi adına sonuçta nasıl geniş bir kitle haline geldiğini hatırlatıyordu. **Perestroykanın** radikal kanadının stratejisi ve ideolojisi, politik olarak en bilinçli olan üyelerin, işçi sınıfı çıkarlarının savunulmasının, mütecaviz bir aygıt karşısında bütün sivil toplumun savunulmasıyla birleştirilmesi konusunda Polonya İşçi Hakları Savunma Komitesi örneğinden çok fazla şey öğrendiğini göstermektedir. Fakat çok farklı olan Sovyet bağlamı içerisinde Yeni Sol, tespit edilmiş olan kendi hedeflerine yalnızca, yukarıdan bir yeniden yapılanmanın rasyonalize edilmesiyle aşağıdan bir özgürleştirici **obnovlenie** arasındaki son derece güçlü bir politik bağlantı olarak kendi rolünü güçlendirerek ulaşabilecektir.

**Yeni Sol'un İdeolojisi**

Moskova Lenin Kütüphanesi'nden kitap ödünç alanlar arasında yapılan bir istatistik, marksizmin, Sovyetler Birliği'nde eleştirel düşüncenin kaynağı olarak canlılığını koruyacağına dair umut verici bir olguyu ortaya koymaktadır. Bu istatistiğe göre Marx, Engels ve Lenin'den sonra en fazla okunan marksist sosyal bilimci Antonio Gramsci'dir. Sol, seçkin ve sıradan izleyiciye tutarlı, radikal bir alternatif **perestroyka** görüntüsünü anlatmaya çalışan bir

dizi makale ile muhafazakâr basın ambargosunu kırdığında bu Gramsci etkisi çok açık bir şekilde görünür hale geldi.

Bu isyankârların politik düşüncelerinin en sarih ve kapsamlı manifestosu, ciddi bir yayın olan *Felsefe Sorunları*'nın 1987 Ağustos sayısında yer aldı. Bu değerlendirme çalışması tarihçi Andranik Migranian tarafından kaleme alınmıştı ve Gorbaçov'un yumuşama döneminin o güne kadarki en provokatif entellektüel çalışması olarak düşünülebilirdi. Yalnızca yüzeysel olarak bile olsa, bugüne kadar tabu halinde bulunan bir takım meseleleri politik tartışma alanına sokmak için değindiği hassas konuların çokluğu ve öte yandan da tarihsel genişliği bakımından bu makale son derece dikkat çekicidir.

Migranian, ekonomik gerilemenin ve gevşek bir şekilde entegre olan toplumsal yapının, "devrim sonrasındaki bir toplumda sosyalist devletin, marksist politika teorisi tarafından hesaplanmayan fonksiyonları yüklenmesini" gerektirdiğini göstermek için, yeni uç vermeye başlayan stalinizm üzerine Gramsci'nin *Hapisane Defterleri*'nde yaptığı çözümlemeyi derinlemesine gözler önüne serer. Nesnel koşullar, Lenin'in önderliğindeki Bolşevik hükümeti "yeni bir sivil toplum oluşturulması, devletin ekonomik ve sosyo-kültürel hayata olan müdahalesinin tedrici olarak sınırlandırılması, sivil toplumsal bilincin teşvik edilmesi ve yaratıcı enerji ile halk inisiyatifinin eyleme geçirilmesi için gönüllü dernekler, birlikler ve örgütlenmeler" gibi konularda tarihsel sorumluluğu yüklenmeye zorluyordu.

Migranian, meşhur bir ortodoks kale olan DEUIE'de (Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü) öğretim görevlisidir. Fakat onun akademik bağlantısı, 1920'lerin Yeni Ekonomik Politika'sını (NEP), içerisinde "sivil toplumun gelişmesi ve mükemmelleştirilmesinin zorunlu öngerekliliklerinin kurulmakta olduğu bir aşama" şeklinde tarif ederek stalinist historiografiyi açık bir şekilde hor görmekten onu alıkoyamıyordu. Migranian, elli yıllık otoriter dogmaya meydan okuyarak, "devletin nihaî olarak ortadan kalkmasıyla" sonuçlandırılması mümkün olan tek yolun sosyalist bir sivil toplumun geliştirilmesi olduğunu iddia ediyor ve bunun kavgasını veriyordu. Gramsci'nin, devletçilik konusunda geç gelişen kapitalizmlere özgü ortak bir politik fenomen olarak yaptığı çözümlemeye göndermede bulunarak, 1920'lerin sonlarında ortaya çıkan şiddetli ekonomik krizi, devletin modernleştirilmesi sürecinin, zayıf bir şekilde entegre durumda bulunan sivil toplumdaki politik şamandıralarından kurtulmasına ve devletin, insafsızca bir baskı altında olan endüstrileşme ve kollektifleşme sürecinin "denetlenemez efendisi haline dönüşmesine" yol açan çok önemli bir dönemeç olarak tespit ediyordu.

"Kendi bürokrasisinin ve hantal kırtasiyeciliğinin biçimi içinde sosyalist devletin sivil toplumda belli bir özerklik üstlenmesi durumunda, sivil toplumun devlet gücünün organları üzerinde etkili bir baskı oluşturması için gerçek olanaklara ve kurumlara sahip olmasının zorunlu" olacağını ileri sürmesiyle Migranian, stalinizm konusunda yaptığı yol açıcı çözümlemenin çağdaş ilintisini ifade ediyordu. Enstitülü akademisyen bu noktada kendi çözümlemesini, anayasal güvenceler, kuvvetlerin kanunî olarak birbirinden ayrılması ve iflah olmaz devlet personelinin ihraç edilmesi gibi konulardaki benzer liberal taleplerin daha ötesine yürütmeye başlıyor, ancak başarılı bir demokratikleşme süreci için bunlardan hiçbirisinin önemini küçümsemiyordu. Migranian, "toplumun iktidar organları üzerinde etkili bir denetim kurulabilmesi için asıl gerçek imkanın sivil toplumun güçlendirilmesinde ve onun temel halkalarının kurumlaştırılmasında yattığı" konusunda ısrarlıydı. Kooperatifler ve birlikler biçimindeki demokrasiyi, "bürokrasi ve sivil toplum arasındaki karşılıklı güçler ilişkisinin toplum lehinde değiştirilmesi yolunda başlıca adımlardan birisi" olarak tanımlıyordu. Migranian burada, "devrimci **perestroyka**'nın asıl amacının, halen devletin tasarrufunda bulunan ve sivil toplumun güçlendirilmesi ve kurumlaştırılması süreci içinde ele geçirilecek olan bütün aygıtlar aracılığıyla sivil toplumun devlet üzerinde tam bir kontrolünün sağlanması" şeklindeki açıklamayla Sovyet Yeni Solu'nun nihaî hedefini özetliyordu.

Migranian, Sovyet ve onlardan farksız batılı muhafazakârları ürpertecek gösterişli bir kat'îlikle bitiriyordu yazısını. Tarihçi bilim adamı, öz-yönetime dayalı bir sosyalizm modelini oluşturma çabası içindeki Sovyet radikallerinin, "yağmacı rekabetin ve bencil kişisel çıkarların bireysel olarak kovalanmasının reddedilmesi ve işbirliği ahlakı"nı taşıyan 1960'ların Amerikan Yeni Solu'nun tecrübesini ortaya çıkartması üzerinde ısrarla duruyordu.

Modern Doğu Avrupa tarihi alanındaki uzmanlar, Migranian'ın makalesi ile Prag Baharı'nın teorik temelini, sivil toplumun ortodoks dogmadaki tehlikeli bir şekilde inkarından vazgeçerek ve "sivil toplum kavramının çok açık bir şekilde burjuva toplumu kavramından daha geniş olduğu"nu göstermek için genç Marx'ın savrulmasıyla kuran Çekoslavak entellektüellerinin yazıları arasındaki paralelliklere dikkat çekeceklerdir. Devlet ile toplumun ortodoks bir şekilde kaynaştırılması anlayışı, stalinizme, bu ikisi arasındaki kaçınılmaz çelişkileri en azından teoride defetmenin uygun bir ideolojik aracını sağladı. Politik mutlakçılık yandaşlarına karşı kalem oynatan Adam Ferguson ya da Marx gibilerininkine benzer bir kavrayışla Migranian, **grazhdanskoe obscestvo** (sivil toplum) kavramını, sosyalizmi, **gosudarstvo** (devlet)'in gücünün kapsamıyla denk tutan mukaddes stalinist eşitliği altüst et-

mekte kullanılan ideolojik bir manivela olarak alıp rehabilite eden ilk çağdaş Sovyet bilim adamı durumuna geldi.

Migranian'ın, 1930'larda sivil toplumu "yutan" devlete ilişkin tasviri, hakim sınıfın hegemonyacı kesimini birleştiren bir devlet aygıtına karşı toplumu ileri sürmek ve ilk sermaye birikimi aşamasında devlet tarafından gaspedilen otoriteyi vatandaşlar ve gayriresmi örgütlenmeler adına yeniden ıslah etmek için elbirliğiyle girişilen bir kampanyanın başlangıcına işaret etmektedir. Migranian'ın makalesinin asıl vurgusu, gelişmiş bir toplumdaki ilerlemenin sivil toplumdan devlete doğru bir hareket halinde gerçekleştiği, sanayileşmenin peşinden koşan bir ülkede ise durumun bunun tam tersi olduğu yolundadır. Netice olarak, modern bir sosyalist yönetim şekli, çoğulcu çıkarların bağımsız temsilcileri olarak işlev görebilecek olan toplumsal örgütlenmelerin ortaya çıkmasına izin vererek ve meydana çıkan çelişkileri giderecek demokratik biçimleri kurumlaştırarak dinamik bir sivil toplumu muhafaza etmek için tarihsel olarak çarpılmış durumda bulunan iktidar dengesini doğrultmak zorundadır.

Migranian ve Sovyet Yeni Solu, üretim araçlarının toplumsallaştırılması konusundaki statik stalinist anlayışın ötesine geçmek için çaba harcamaktadır. Ortodoks Sovyet teorisi, toplumsallaştırmanın (millîleştirmenin) kendi içerisinde nitelikçe dönüştürdüğü ve geleceğin yalnızca bu entegre sosyalist sistemin daha rafine bir hale getirilmesini gerektireceği yolundaki yaklaşımı muhafaza etmektedir. Migranian'ın makalesi, tek bir mütehakim müdahalenin ötesinde bir süreç olarak dinamik bir toplumsallaştırma anlayışını ortaya koymaktadır. Ekonomik temelin toplum kontrolüne transferi, üretim araçlarının demokratikleştirilmesinin, toplumsallaştırmanın derecesini ölçmekte kullanılacak en önemli kriter durumuna geldiği uzun bir devrim olarak görülmektedir.

Brejnevizmin dolambaçlı bir şekilde çözülüp dağılmasının bir kaç olumlu sonucundan bir tanesi, Prag Baharı'nın ezilmesinden sonra dizginlerinden boşanmış bir hale gelen ütopik yanılsamaların da dağılmasıydı. Bu uyanma bazı inançlı reformcuları, bir özyönetim sosyalizmi yoluna çekti. Migranian gibi **perestroykacılar**, dolaysız demokratik kurumların, gelişmiş bir sanayi ekonomisi, temsilî demokrasi, çoğulcu bir politik sistem ve anayasal güvenceler çerçevesinde entegre olması için daha geniş bir insanî kavgaya girişiyorlardı. Reform koalisyonunun aşırı sol kanadı öncelikle, dinamik bir plan-pazar sentezi dengesi ile tam istihdam ve toplumsal çıkarlar mikroekonomisine ait modası geçmiş üretim güçlerini "yaratıcı bir şekilde tahrip etmenin" yapısında bulunan istikrarsızlığın nasıl birleştirileceğine dair bir ikileme sarılmaktadır. Fakat daha militan radikal ekonomistler, yeniden yapılanma tartışmasının terminolojisini basit teknik konuların ote-

sine zaten çekmiş durumdalar. İki işçi demokrat, partinin başlıca teorik yayın organlarından birisinde neoliberalleri, öz-yönetimin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesine ilişkin meydana çıkan endişelere karşı o meşhur "ironik gülümseyiş"le tepki gösterdiklerinden ve üretim demokrasisi problemini doğrudan doğruya, pazara yönelik sert ve sarsıcı reformların işçi sınıfı açısından daha kolaylıkla sonuçlanabilmesi için tasarlanan zararsız bir ideolojik yatıştırıcı olarak ele aldıklarından dolayı eleştirmekteydiler.

Bir maksimalist komsomolun, küçük bir çalışma grubunun toplantısına ilişkin kaleme aldığı ve Genç Komünist Birliği'nin gençlik gazetesinde yayımlanan kişisel raporu, Sovyet radikallerinin politik kavrayışlarının daha temsilî bir resmini ortaya sermekteydi. Yazar, radikal muhalefeti vatanseverlik yoksunluğuyla aynı şey olarak gören muhafazakâr yaklaşımları dikkatli ve seri bir tavırla cevaplandırıyor ve kendisinin, kendi kuşağından pek çok insanın, Radişçev, Çernişevski, Belinski ve Korolenko gibi Rus devrimci tarihindeki aydınların yazılarından etkilenmiş olduğuna dikkat çekiyordu. Bu son derece ilkeli entellektüel gelenekle biçimlenen gençliğin politik duyarlıkları, bölgesel ve sürekli bir aşılamanın, her yerde hazır ve nazır olan üretim sahtekârlıklarının ve "bürokratların sınırsız iktidarının" bu "fiilen varolan sosyalizmi"ne karşı ancak tiksintiyle tepki gösterebilirdi. En gözü açılmış olanlar, toplumlarını, sosyalist olmaktan çok "devlet kapitalisti" olarak tarif etmeye başlamışlardı bile.

Hassas sosyolojik tanımlamalar üzerinde ortaya çıkabilecek olan farklılıklar ne olursa olsun, radikaller, Sovyetler Birliği'ndeki üretim ilişkilerinin toplumsallaşmış bir mülkiyet üzerinde yükselmediği, çünkü "sahibin devlet olduğu" ve bu gayrı-şahsi devlet mülkiyetinin, imtiyazlı bir devlet aygıtı elitinin iktidar temeli haline dönüştürüldüğü şeklindeki ortak meselede birleşmeye yönelmektedirler. Genç maksimalist, tipik Sovyet bürokratını, "karmakarışık bir ekonomik mekanizma içinde ağır ilerleyen bir memuriyet süresinin ve faydasız emeğinin yatırımından gelen kâr payları ile yaşayıp giden bir tür rantiye" ile karşılaştırıyordu. Genel durum nihayet, bu "parazit" elit tabakanın beceriksizliğinin bir sonucu olarak, politik süreçte devletin "enerjik bir ayrışma"dan çok "uyuşuk bir ittifak"tan korkmasının gerektiği bir noktayı da geçerek, baştan başa kötüleşmişti.

Yeni Solcular, yüksek derecede kollektivize edilmiş bir üretim tarzının en düşük düzeyde bir toplumsallaştırmayla kombinasyonunu kritik etmek için, Lenin'in politik düşüncesinin daha ademîmerkeziyetçi ve hürriyetçi ifadelerini kullanmaktadırlar. Radikal komsomol, üretim araçlarının mükemmel bir şekilde demokratikleştirilmesini, bürokratikleşmenin başlıca panzehiri olarak belirliyordu, çünkü "çalışma kollektiflerinin gerisindeki toplum-

sal mülkiyet biçimlerini güçlendirebilecek" başka bir yol bulunmamaktaydı. Tam bir çiçeklenmeye ulaşmaya müsade edilirse, Gorbaçov'un **perestroyka**'sının Yüz Çiçeği, Zdenek Mlynar'ın, devletçi bir çerçeve içindeki reformun gerekliliklerinin, üretimde, birikimde, tüketimde ve toplumsal yaşamın başlıca bütün alanlarında demokratikleşmenin sınırlarını araştırmaya hazır toplumsal güçleri hemen hemen kesin bir şekilde ortaya çıkartacağı şeklindeki tahmini doğrulanabilecektir. Bunun sağlanması durumunda Sovyet Yeni Solu, bütün sanayi toplumlarının optimal bir şekilde demokratikleştirilmesi için genelleştirilebilir bazı kavramlar geliştirebilir.

**Partili Yenilikçiler ve Gayriresmîler**

Sosyolog Tatyana Zaslavskaya gibi en samimi liberal reform şampiyonları, "çeşitli toplumsal çevrelerin büyüyen enerjisinin delili olan olumlu bir fenomen" olarak gayriresmi hareketin hızla yayılmasını memnunlukla karşılamaktadır. Elit kesim içinde kendilerini bu meseleye adayan yenilikçiler, aşağı tabakadaki, özellikle de gençler arasındaki populist başkaldırıyı, "bürokratik aygıtın ataletinin ve direncinin" kırılabilmesi için temel bir öngereklilik olarak izlemektedir. Fakat bu resmî reformcular aynı zamanda, devlet aygıtına karşı olan bu başkaldırının, bir "gençlik sendromu"nun ya da aşırı sol bir çocukluk saydıkları olgunun şiddeti ve hızıyla kendi kontrollerinin dışına çıkarak yayılmasından da endişe duymaktadırlar.

Stalin sonrası dönemde ilk kez, Yeltsin olayı liderlik içindeki bir iktidar kavgasının, ülke çapında bir gösteriler ve protesto eylemleri dalgasına yol açan iki taraflı popüler bir aksisedaya (resonance) neden olduğunu gösteriyordu. Bu huzursuzluk Gorbaçov yönetimini yeniden, Yeltsin'e bakanlık düzeyinde bir görev vermek gibi davranışlarda bulunmaya ve yüksek tirajlı bir haftalık dergide, itibarının iade edileceğini haber verircesine Buharin ile ilgili bir makale yayımlamaya mecbur bırakıyordu. Boris Kagarlitski, "azledilen Moskova parti şefinin muhafazakâr kanat tarafından cezalandırılmaya kalkışılması, **perestroyka**'ya yönelik genel bir saldırının başlamasının işareti anlamına geliyor idiyse de, amacında başarısız olmuştur," diye yazdığında Yeltsin olayının esas neticesini en uygun bir şekilde özetlemiş oluyordu.

Yeltsin olayındaki tahrik, ciddi bir demokratikleşmeye karşı olan muhafazakâr grupları kesin bir şekilde cesaretlendirdi. Fakat Sol açısından bu terslik, reformcu entelijansiya içindeki kararlılığın derinliğinin ortaya çıkmasını da sağladı. Merkez Komite'nin yıldırılamayan üyelerinden birisi olan Mihail Ulyanov, yeni bir idare etme çizgisinin gerisine düşmek gibi bir zavallılığı göstermek ya da karışık bir durum aydınlanıncaya kadar fırsat kollamak ye-

rine bir konuşmasında, "bir an için bile geri çekilemeyiz, çünkü, olup bitenlerin anlamını kavrıyorsak, sanki cephedeki bir kavgadaymışız gibi arkamızdan gelen halka yol göstermemiz gerekmektedir," şeklinde konuşarak sarsıntı geçiren Sol'u canlandırmaya çalışıyordu. Radikal bir tarihçi, "politik özgürlüğün bir gerçeklik haline gelebileceği, fakat medenî cesaretin eksikliğiyle bunun kaybedildiği" şeklindeki bir mülahazadan uygun sonuçların çıkartılması için okuyucularını ikaz ediyordu.

Gayriresmî hareketin başlangıçtaki başarısı ve vaadleri, bu hareketin hızla büyümesiyle açık bir şekilde dehşete düşen sağın azgın karşı polemikleriyle en doğru bir şekilde tahmin edilebilir. Muhafazakâr bir romancı, önde gelen bir anti-stalinist tarihçi olan Yuri Afanasiyev'e, gençlik gruplarına aktif bir şekilde kefil olarak rastgele cinsellik devrimini, yani bir "Atina Gecesi"ni kışkırttığı için yöneltilen saldırı ile, anarşinin "kabarık saçlı" destekçilerine yöneltilen şiddetli ithamları birbirine bağlıyordu. Şimdi artık dile düşmüş olan bir polemikte Nina Andreyeva, klüpleri, güçlerin, serbest sendikaların ve bağımsız bir basının kurumsal olarak ayrışmasını destekleyerek "sosyalizm dışı bir çoğulculuğu" güçlendirmeye çalışmakla suçluyordu. Bu neo-stalinist akademisyen, Yeni Sol'un, "partinin ve işçi sınıfının", daha kötü niyetle söylemek gerekirse, varolan iktidar yapısındaki elit otoritesinin ve imtiyazlılarının kendine özgü konfigurasyonunun "yol gösterici rolü" konusunda kuşkular yaratmaya çalıştığını iddia ediyordu. Resmî liberaller, gayriresmîlerin, "genç insanlar arasında hakim olan ve yasalarla çözümlenemeyecek olan en derin güven bunalımı"ndan fırlayıp ortaya çıktıklarını ileri sürerek, bu tür küfürlere karşı klüpleri ateşli bir şekilde savunmaktadır. Fakat muhafazakârların, "gevşek taş yığıntılarının" bu tesadüfî sağanağının nihaî olarak "spontane bir toprak kaymasına" yol açacağına ilişkin korkuları hâlâ mevcuttur.

Reform mücadelesinin bu ilk aşamasında bile, Yeni Sol'un kamuoyundaki tartışmalar üzerindeki etkisi açık bir şekilde ortadadır. Komsomol'un resmi gazetesi, gösteri düzenleme hakkının yasal olarak güvence altına alınması için bağımsız bir şekilde çağrıda bulunmaktadır. Önemli bir dergiye gönderilen şaşırtıcı bir mektupta genç bir mühendis, "askerî sanayiî", kötü ve yetersiz bir şekilde desteklenmekte olan toplumsal hizmetlerden çekilen yatırımları boşa harcamakla ve hem nükleer silahsızlanmaya hem de konvansiyonel silahlar için yapılan harcamaların kesintiye uğratılmasına karşı durmakla suçluyordu. Yaroslav'daki bir motor fabrikasında başarılı bir şekilde örgütlenen grevin başını, resmî işçi sendikalarını atlayarak, kendilerini "inisiyatif grubu" olarak nitelendiren işçi temsilcileri çekiyordu. Nükleer gücün yayılması ve doğal çevrelerin tahrip edilmesine karşı halk gösterilerinin ör-

gütlenmesinde benzer gruplar önderlik etmektedir. Tehlikeli düzeylerdeki endüstriyel hava kirliliğine karşı düzenlenen bir protesto gösterisinde konuşan bir fabrika işçisi evrensel bir soruna dikkat çekiyordu: "Neden endüstrinin rehineleri durumuna geldik? Neden kârdan önce insanlığı düşünmek yerine, insanlıktan önce kârı düşünüyoruz?"

İnisiyatif grupları, tarihçilerin resmî örgütü gibi meslekî birlikler içinde de kurulmaktadır. Bunlar genel olarak, akademiler içindeki muhafazakâr tekeli atlatmanın ya da kırmanın yollarını araştıran yenilikçi bilim adamları için bir araç işlevi görmektedir. Başkaldıran bir tarihçinin şu sözleri, radikallerin nihaî amacı hakkında hiçbir kuşkuya yer bırakmamaktadır:

> Şimdi biz [Sovyet yönetimi], üretim araçlarının çok daha geniş bir ölçüde işçi kollektifleri tarafından kontrol edileceğini, üretim araçlarının kesin olarak bu kollektiflerin gerçek kullanımı ve kontrolü altına gireceğini ifade ediyoruz. Bilim topluluklarının aynı olgunluk derecesinde gelişmemiş olduğu söylenebilir mi? Neden bilimsel yayınlar bu kollektiflerden ayrı bir şekilde faaliyet göstermektedir? Bilimsel kuruluşlar neden kendi bültenlerini ve bilimsel çalışmalarını yayımlamamaktadır? Yayınevleri neden üçüncü bir kuvvet gibi faaliyet gösteriyor? Bilimsel çalışmanın üretim araçları koşulsuz bir şekilde bilim işçilerine transfer edilmelidir.

Radikal bir ekonomist, "halkın sesi tam Ekim Devrimi, çalışan halkın geniş temsilini güvence altına alan Sovyetler, ya da öncü kolu değildir" şeklindeki bir zamanların aykırı argümanıyla, aşağılardan gelen bu öz-örgütlenme sağanağını desteklemekteydi. Sovyet toplumunun çokseslileşmesi Brejnev döneminin yekpâre cephesini sonuçta kırıp geçti ve bu çoksesli **vox populi** (halkın sesi) hâlâ kendisini işittirmenin yeni yollarını keşfetme sürecinde bulunmaktadır.

Ortaçağcı Dimitri Likhacev tarafından başı çekilen bir grup resmî bilim adamı, önemli bir haftalık yayın organında, "yasal yargılamalar yapılmaksızın yürütülen baskılar sonucunda ölen vatandaşlar"ın hatırasına bir anıt dikilmesi çağrısını yapan bir mektup yayımladılar. Gayriresmîler tarafından başlatılan radikal destalinize etme kampanyası şimdi, otoriteci bir geçmişten kesin olarak bir kopuşu gösterecek olan boşaltıcı (cathartic) bir sembolik eylem ihtiyacını kabul eden pek çok reformcu entellektüel açısından bir toparlanma noktası durumuna gelmiştir.

Kampanyanın önemli bir yükselişi içinde gayriresmîlerin destalinize taleplerinde yansımasını bulan özel bir istek, 1988 Şubat ple-

numu arkasından resmî çevrelerde dolaşıyordu. Doğrudan Gorbaçov için bir anıt inşa edilmesi konusundaki başvurularını sunmadan önce, işi örgütleyenler, kendi kemikleşmiş açıkgöz emsalleri arasında 107 imza topladılar. Bu imzacılar listesi, tam yerinde olarak Sovyet elitinin geniş bir kesitini kaplayacak bir şekilde sıradan liberal unsurlara kadar uzanıyordu. Bununla, resmî entelijansiya'nın büyük bir kesimi, icap eden büyük bir kişisel riski göze alarak ilk kez Kremlin'deki sessiz ve kararsız iktidar mücadelesinde yer alan taraflardan birisine destek vermektedir. Bu kırılma, gayriresmîlerin, Sovyet toplumunun gelecekteki politik karakteri üzerine yürütülecek geniş bir tartışma için güçlü ve heyecan verici bir odak noktası yaratma konusundaki eğitim çalışmalarında başarılı olduklarını göstermesi açısından da dikkat çekicidir. Bu güçlü **glasnost** görüntüsü üzerindeki tartışmanın koşullarını tanımlarken gayriresmîler zaten, şimdiki sayılarının ağırlığının çok ötesinde bir politik etkiye sahip durumdadırlar.

Boris Kuraşvili, kendi mantıksal stratejik sonuçlarına yönelen bu yeni eğilimleri, halen sürmekte olan reformun tamamlanmasının "**perestroyka**'nın desteklenmesinde ilk önce bir halk cephesine benzer bir şey olacak olan geniş tabanlı bir sosyo-politik örgütlenme"nin ortaya çıkışına bağlı olduğu şeklinde bir iddiaya taşımaktadır. Fakat bu radikal resmi teorisyen reforma ilişkin argümanlarını, Gorbaçov'un weberyen plebisit-demokratik görüşünün çok daha ötesine götürmektedir. Kuraşvili açık bir şekilde, inanmış partili reformcuların bu gevşek yapılı koalisyonunun ve özerk gayriresmi sosyal kulüplerin bu yeni yapılanmasının, "daha sonradan komünistleri, komsomol üyelerini ve esas olarak partili olmayan insanları, bölgesel üretim örgütlenmelerine, maddi bir kitlesel enformasyon temeline ve organlarına sahip olan bir birlik içinde toparlayan partinin genel önderliği altında sosyalizmin (ya da sosyalist gelişmenin) yenilenmesi için sürekli bir şekilde faaliyet gösterecek olan demokratik bir ittifak olarak teşkil edeceğine dair umudunu ifade etmektedir. Kuraşvili, bu açıklamayı kısa bir şekilde keserek, SBKP içindeki radikal yenilikçilerle, halkın içindeki hareketsiz ve amorf durumdaki reform öncüleri arasındaki boşluğu kapatabilecek olan alternatif bir parti ya da toplumsal hareketin oluşturulmasını önermektedir.

Çeviri: **Kemal Durmaz**

# Amerikan İşçi Sınıfı Niçin Farklıdır?

Mike Davis

*Against the Current, Vol. I, No: 2, Winter 1981*

**Sosyalist Teori Amerika ile Karşılaşıyor**

1829'da bir grup Philadelphia'lı zanaatkar dünya tarihindeki ilk "İşçi Partisi"ni örgütlediler. Bundan 150 yıl sonra bugün bir televizyon haber kamerası kendi yerel meyhanelerinde 1980 başkanlık seçimi adayları üzerinde tartışan bir grup modern Philadelphia İşçisini betimliyor.

Fondaki saygısızca homurtu ve ıslıklara karşın bir işçi kanaatsizce Carter'ı "kötünün iyisi" olarak savunmaya çalışırken, bir diğer işçi, daha da az istekle Reagan için bir "protesto" oyu fikrini ileri sürüyor. En sonunda, kalabalığın çoğunluğunun onaylayıcı baş sallamalarıyla, daha belirgin bir ses, kampanyadaki popüler seçeneğin isminin baş harflerini vurguluyor: N-O-T-A, yani "yukardakilerden hiçbirisi", bununla, seçim günü bir oy kulübesine girme hakkını kullanmaktansa bir kazığa oturmayı yeğleyeceğini ifade ediyordu.

Başka hiçbir kapitalist ülkede, işçi sınıfının 'sessiz çoğunluğu'nun son yüzyıldaki seçimlerin yarısından fazlasında sonuna kadar yerinde oturduğu, Birleşik Devletler'deki gibi kitlenin politik katılımsızlığı ortaya çıkmamıştır. Bu dilsiz ve atomize protesto, bir zamanlar hem "İşçi Partisi" hem de Mayıs Günü'nü yapan ülkenin işçi sınıfının bağımsız bir politik partisinin çarpıcı yokluğuyla sıkıca ilişkilidir.

Herhalde, Amerikan tarihinin başka hiç bir görünüşü Marksist teori için, ABD'deki **ekonomik** sınıf mücadelesinin gelişimi ile bir işçi sınıfı politik partisi yaratmaya çalışan her girişimi **savuşturmayı** başaran bir politik sistem arasındaki bağlantıyı anlamak kadar zor ve hayati değildir. ABD'deki işçi sınıfının öz örgütlenmesinin ve bilinçliliğinin görece yokluğu ile İşçi Partisinin yokluğu uzun zamandır Amerikan Marksizmini büyüledi. Soruna bir ilk yaklaşım olarak "klasik" devrimci teorinin

"Amerikan istisnası"nı anlamak için önerdiği perspektifi kısaca gözden geçirelim.

**Klasik Perspektifler**

Belli anlarda, Marx, Engels, Kautsky, Lenin ve Trotski hepsi, Birleşik Devletlerde bir devrimci hareketin gelişmesi ümidiyle heyecanlandılar. Değişik nedenlerle, sınıf bilincinin ve politik örgütlülüğün Avrupalı ve Amerikalı düzeyleri arasındaki farkın uzun erimde tarihsel gelişimin nesnel yasalarınca dengeleneceği iyimserliğini paylaştılar. Onların görüşüne göre, Amerikan işçi sınıfı Avrupalı İşçi sınıfının az ya da çok "olgunlaşmamış" versiyonuydu. Gelişimi, çeşitli, tarihsel olarak özgün, kısa dönemli ve dolayısıyla geçici koşullarıyla geciktirilmiş ya da çarpıtılmıştı: "Sınır Bölgesi", devamlı göç, orta sınıf mülkiyetine bağlanmış tarımsal demokratik ideolojilerin çekimi, Amerikan sermayesinin uluslararası belirleyiciliği, v.b.

Er geç, diye düşündüler, bu bölgesel koşullar aşınmaya başlayacak-sınırların kapanması, Avrupa'dan göçün yasaklanması, tekelciliğin küçük sermaye üzerinde tahakkümü ABD sermayesinin dünyanın endüstriyel üretkenliğindeki öncülüğünden düşmesi v.b. Sonuç olarak, kapitalizme özgü yapıdan çıkan daha derin ve sürekli tarihsel belirleyiciler sahneye çıkacaktı. Paylaşılan bu senaryoda derin bir ekonomik kriz, devasa ölçekte sınıf mücadelerini tamamen canlandıracaktı. Öte yandan, bu sınıf mücadelesinin genişliği ve sertliği devlet iktidarıyla yükselen çarpışmaları kışkırtacaktı. Böyle bir krizde, önceden sınıfın bütünleşmesine bir engel oluşturmuş olan Amerikan toplumunun kapitalist demokratik kurumları, bağımsız politik etkinlik ve işçi kitlesi veya sosyalist partinin oluşturulmasına dair bir sıçrama tahtası sağlayacaklardı. Avrupa işçi sınıfı kuşaklarını engellemiş olan gelişim aşamaları, "birleşik ve eşitsiz gelişme"nin ivmelenmiş bir süreciyle Amerika'da sıkıştırılacaktı.

Bu yüzden, Engels 1886'da yazarken, Emeğin Şövalyeleri, New York City'nin belediye başkanlığı seçiminde Henry George'a verilen kitlesel oy ile birlikte, Amerikada kitle emeği politikasının doğumunun mesajını verdiğinden şüphe etmedi. (Engels, gerçekte, "gerikalmış" İngiliz İşçi hareketine, bu daha "gelişmiş" Amerikan olaylarını model almayı öneriyordu!) Benzeri bir sonuç Lenin tarafından, Sosyalist Partinin 1912'deki Seçimlerdeki görünen dev adımları ve yine Troçki tarafından CIO'nun yükselişinin ardından gelen hareketler ve 1936-37'nin büyük oturma grevleri veri alınarak çıkartıldı; bir işçi partisi güne uygun görünüyordu.

**Boş Çıkan Vaatler**

ABD'de sınıf mücadelesinin bir niteliksel politik dönüşümü için bütün bu umutlar, görünüşteki olumlu olanaklara karşın, 1880'lerde, Debsian sosyalizmi günlerinde ve CIO sıcağında, gerçekleşmemiş olarak kaldı. Ekonomik sınıf mücadelesinin periyodik yoğunluğuna ve İç Savaştan beri her kuşaktan "yeni sollar"ın çıkmasına karşın, sermayenin egemenliğine karşı, diğer gelişmiş ülkelerden farklı biçimde politik açıdan çok az mücadele edilmiş olarak kaldı.

Bazılarına göre, tabii, bu bir açmaz değil, fakat Amerikan tarihini her zaman farklı kılmış olan karakteristiklerin görece sürekliliğinin bir ifadesidir, özellikle feodal bir geçmişin eksikliği, güçlü liberal ve eşitlikçi geleneklerin varlığı... Bu görüşü savunan liberal yazarlara göre, işçi sınıfının sisteme politik üyeliği ve işçi sınıfının uzun-erimli teslimiyeti önceden veriliydi.

Ne yazık ki bu aynı biçimdeki soyutlamanın izleri, tarih-dışı politika görüşü, Amerikan işçi sınıfının biricikliğini, ABD tarihini göçün etkisi veya beyaz ırkçılığın rolü gibi aşırıya kaçan saçmalıklarla açıklamaya çalışan, birçok Marksist yazarın çalışmasını da boyamaktadır.

Yine de, hem Amerika'da sınıf mücadelesinin kendinden-verili 'normalizasyonu'na olan inancıyla eski Marksist "ortadoksluğ"-'a, hem de kaçınılmaz olarak işçilerin katılımına yol açacak olan kuvvet ve süreçlere işçi sınıfının pasif teslimiyetine yaptıkları vurguyla, çeşitli Amerikan istisnacılığı teorilerine bir alternatif vardır. Bu yaklaşım, Marxist klasiklerin ardışık dönemlerdeki ileriye gelişimi için işçi sınıfının kapasiteleri üzerindeki tarihsel deneyimlerin etkisini ihmal ettikleri uslamlamasından gelmektedir. Amerikan tarihindeki sınıf mücadelesi, ekonomik kriz ve toplumsal yeniden yapılanmanın her büyük döngüsü, sonuçta sermaye ve emek arasındaki mukavemetin devirsel sınanmasında çözümlenmiştir. Bu tarihsel çarpışmaların sonuçları, çok önemli bir hacme dek, sınıf örgütlenmesi ve bilinçliliği gibi subjektif koşulları olduğu kadar sermayenin bir sonraki dönemdeki birikiminin nesnel koşullarını da belirler. Politik sınıf bilinçliliğine engellerin "bölgesel" karakterine değgin geleneksel Marksist vurgu, Amerikan İşçi Sınıfının sancısını çektiği tarihsel yenilgi serilerinin biriken etkisini ihmal etmektedir. Göstermeye çalışacağım gibi, Amerikan işçi hareketinin her yenilgisi, bir sonraki kuşağı hayatî oranda karşılaşacağı mücadele ve savaşlar için, silahsızlandırmıştır.

Bu bozulmuş gelişmenin en üstteki, fakat kaçınılmaz olmayan so-

nucu, onu Avrupa işçi hareketinden ayrı konumlandıran benzersiz özellikler taşıyan bir işçi sınıfıdır. ABD'de bir sosyal demokrat partinin yokluğu bu farklılığın en dramatik belirtisidir: Sınıf bilinçliliği ve sosyal kaynaşmanın **nitelikçe** farklı düzeylerinin bir belirtisi.

Böylece, Batı Avrupanın işçi sınıfları nın hepsi, bugün, **işçi reformizminde** "birleşmiştir". Bu demektir ki, kapitalistlerle ilişkileri kurumlar tarafından ayarlanıyor. İşçi sınıfı tarafından kurulan politik partiler, sendikalar, eğitim birlikleri, eğlence klüpleri, vb. —ki bunlar işverenlere karşı devrimci tavır değilse de, "bunlara karşı biz" tavrında bir sınıf bilinci yaratmaya ve sağlamaya eğilimlidir. Bu işçi sınıfı kültürünün sağlamlığı ve özdeşliği dikkat çekicidir.

Diğer taraftan bugünkü Amerikan işçi sınıfı, kollektif kurumların aynı zengin demetinden yoksundur. Batı Avrupa'daki **reformist** işçi sınıfının kollektif kurumları onu kurulmuş düzene entegre eder ve, aynı zamanda bu yapıya meydan okuma için bir sıçrama tahtası olarak işlev görür. Oysa ki Birleşik Devletlerdeki, **örgütsüz** ve artan derecede **"depolitize"** bir işçi sınıfıdır. Bu çelişki, ekonomik büyümenin savaş sonrası dalgası sırasında daha da belirginleşti. Parlementer demokrasinin istikrarına ve artan kitle katılımına karşın, Avrupa işçi sınıfı, ABD işçi sınıfında eksik olan bir savaşkanlık ve bağımsızlık kazandı. Sonuç olarak, Avrupa'daki işçiler dünya ekonomik krizinin 1960'ların ve 1970'lerin sonlarındaki evrelerinde çok daha etkin tepkiler verebildi.

Böylelikle, bu makale Birleşik Devletlerdeki sınıf bilinçliliğinin çağdaş "krizinin" bir çözümlemesine bir çeşit önsöz olmayı amaçlıyor. Ekonomik sınıf mücadelelerinin sınıf bileşimi ve politik sistem arasındaki iç bağıntılarda yoğunlaşarak, savaş sonrası toplumda Amerikan işçi sınıfının pozisyonunu şekillendiren ve bozan tarihi yenilgilerin zincirini yeniden izlemeyi deneyeceğim. Tartışmamı üç aşamada geliştiriyorum:

İlk olarak Birleşik Devletlerdeki burjuva demokratik devriminin benzersiz seyrini ve bunun işçi sınıfının başlangıç oluşumunu ve politik özyönetimi başarmadaki yetersizliğini nasıl etkilediğini inceliyorum.

İkincisi işçi militanlığının birleştirici dalgaları ile işçi sınıfının Avrupa'dan göç ve içgöçlerden kaynaklanan çalkantılı yeniden biçimlenişi arasındaki çelişkili ilişkiyi, birbirleriyle bağlantılı birkaç perspektiften çıkarak araştırıyorum. Özelde "emeğin ilgası", "işçi-populizmi" ve Debsian sosyalizminin bağımsız sınıf politikası için devamlı temeller sağlamak ya da ABD'de bir birleşmiş işçi sınıfı alt kültürüne karşı engellerin üstesinden gelmekteki ardışık başarısızlıklarını inceliyorum.

Üçüncüsü, Birleşik Devletlerdeki güncel "Örgütsüzlük"ünü belirleyen faktörün Roosvelt-Truman çağının sınıf mücadelelerinin legalliği olarak düşünüyorum.

**Amerikan 'Demokrasisi'nin Paradoksu**

Sanayileşmekte olan toplumlarda bağımsız işçi politikaları iki tarihsel izlekten çıkmıştır. İlki —kıta Avrupasını **kucaklar**— burjuva-demokratik devrim seyrinde bir ayrık işçi sınıfı politik akımının başaşağı yuvarlanmasını kapsamaktadır. İkinci rota — İngiltere ve onun yerleşik-beyaz mahsulleri Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada tarafından izlenmiştir— öncelikle bir sendikalist militanlık basamağından geçti, daha sonra ekonomik krizler devlet baskısı ve yeni işçi sınıfı tabakasının yükselişiyle dönüştü. Bu bölümde, Amerikan Cumhuriyetinin ilk zamanlarındaki politik zeminin bu süreçlerden birincisi için niçin bu kadar elverişsiz olduğunun bazı en önemli nedenlerini sorgulayacağım.

Her Avrupa ulusunda işçi sınıfı oy verme hakkı ve sivil özgürlükler için uzatmalı mücadelelerle **temas etmeye** zorlandı. Avrupa işçi sınıflarının etkin öz-oluşumlarının başlangıç evreleri aynı anda temel ekonomik örgütü ve demokratik haklar için gelişme halindeki politik hareketi çevreler. Her Avrupa işçi sınıfı ilk kimliğini devrimci-demokratik kitle hareketlerinde şekillendirdi: Britanya'da Chartizim (1832-48), Alman işçilerinin Lasalcı ve "illegal" dönemleri, Belçika işçilerinin oy hakkının genelleştirilmesi için verdiği şiddetli mücadele, Rusya'da mutlakiyete karşı savaş (1898-1917), İrlanda işçi hareketinin yerel patronlara ve İngiliz üstlordlarına karşı verdiği çifte mücadeledeki çıkışı (1905-21), vb.

Orta sınıfların bir demokratik ulus için mücadeleyi götürmekteki başarısızlığına karşın, işçi sınıfı kendi bağımsız hareketliliği içinde demokratik mücadeleyi yürütmek için politik olarak örgütlenmeye **zorlandı.** Yani, "ekonomik" ve "toplumsal" mücadeleyi ilerletmek için örgütlenmek gerekliydi. Bu yüzden işçi sınıfı radikalizminin mukavemeti ve bilinçli öz-güveninin derecesi, hem kapitalistlerin görece toplumsal iktidarı hem de demokratik devrimin hangi aşamaya kadar "tamamlanmamış" olduğuyla koşullandı. Genel bir muhakemeyle, ekonomik ve politik işçi sınıfı bilinçliliğinin özgün füzyonunda (birleşme, eriyişme-çev.) ulusal bünyelerin üç biçimini ayırdedebiliriz: (1) İmtiyazları engelleyen verili egemen kapitalist sınıfa karşı (örn. 19. yüzyılda Britanya ve Belçika); (2) **Sürmekte olan** burjuva-demokratik devrimi içerisinde (örn. 1848-52'de Fransa, 1916-21'de İrlanda, vb.); ya da (3) Burjuva-demokratik devriminin ya olmadığı ya da imkansız olduğu bir durumda (örn. 1905-17'de Rusya-"sürekli devrim" kav-

ramı) işçi sınıfı militanlığı bu durumların her birinde **farklı bir karşı koyma** görürken, bütün durumlarda işçi sınıfının politik bağımsızlığının bazı biçimleri zorunlu bir gelişme haline geldi (ya şiddet içermeyen talep kampanyaları ya da merkezi bir yeraltı partisi olarak).

Birleşik Devletlerde, diğer taraftan çok farklı bir politik serbestlik çerçevesi, işçi sınıfının çocukluğu esnasında mevcuttu. Her Eski dünya ziyaretinde kendini vurgulayan en açık gerçek, arta kalan pre-kapitalist sınıf mücadelelerinin ve toplumsal kurumların olmayışıydı. Kuzey kolonileri 17. yüzyılın en gelişmiş üretim ilişkilerine ve ideolojik üstyapılara sahip olmaya başladı: İngiliz ticareti ve tarımsal kapitalizmi, Püriten din ve Lock'cu demokratik felsefe. Britanya'da resmen bastırılışlarından çok sonra, New England'ın popüler bilinçliliği, İngiliz Devriminin radikal doktrinlerini savundu ve onları pratiğe geçirmeyi sürdürdü. 1750'lerde, örneğin, New England'daki yetişkin beyaz erkeklerin yarısıyla dörtte üçü arasındaki kesimi, zanaatkar nüfusun çoğunu da içererek, bir yerel imtiyazdan yararlanıyorlardı. Andrew Fackson'un 1832'deki ikinci dönemiyle, dördü dışında bütün eyaletlerde mülkiyet ehliyetleri kaldırıldı. Böylece, Avrupaya karşı dramatik aykırılığı içerisinde popüler hükümdarlık (beyaz erkekler için), sanayi devrimi ve proleteryanın yükselişi için **önceden varolan** ideolojik ve kurumsal çerçeveydi.

Avrupa ile Amerika arasındaki bir ikinci, hemen hemen eşit derecede önemli fark, demokratik hareketin liderliğinin sınıf bileşimiydi. Avrupada burjuva liberalizmi (en azından, 1848'e dek) "demokrasi"ye **ödün vermez** bir tutum içerisindeydi. Stratejik amacı, evrensel oy hakkını kabul etmeye zorlanmadan, plebyen kitleleri aristokratik iktidara karşı harekete geçirmekti. İngiliz işçi sınıfının 1820'lerde ve 1830'ların başlarında Cobbet ve Whig'ler tarafından reform mücadelelerinde kullanılması klasik bir olgudur. Dolayısıyla bu aşamada burjuva devrimi gerçekten bir demokratik "devrim" haline geldi, çünkü plebyen tabakaların unsurları (şehirli zanaatkarlar, küçük burjuvazi, sınıfsız aydınlar —usta ve kalfaların, işçilerin, ve köylülük kesimlerinin onbinleri tarafından desteklenen) liderliği zorla ele geçirdi.

Bu, devrimin yaşamasında ölüm kalım tehdidinin bünyesinde ya da liderlikteki kapitalist unsurların ihanetine ayak uydurmakla oldu. (1791'de Fransa'da, 1849'da Almanya'da).

Bunun aksine, Birleşik Devletler'de ise burjuva-demokratik "devrim"in önderliği, belirgin bir karşı koyma olmadan, Amerikan kapitalist sınıfının temsilcilerinin tahakkümü altındaydı. **Bu yüzden, kesin somutluktaki bir muhakemeyle, Amerikan kapitalist**

sınıfı (büyük tüccarlar, büyük kapitalist toprak sahipleri veya çiftçiler, ve daha sonra, sanayiciler) **dünya tarihindeki tek "klasik" demokratik burjuvaziydi.** Diğer tüm burjuva demokratik devrimleri, şu veya bu dereceye kadar, plebyen kanatlara veya bunun yerini tutan öbür sınıflara, aristokratik karşı-devrimi yenilgiye uğratmak ve eski rejimlerin yapısını yıkmak için tâbi olmuştu.

Bu, Amerika'daki burjuva-demokratik 'devrim'inde can çekişen feodalizme karşı bir ayaklanma olmaması gerçeğinin kısmi bir sonucudur. Daha çok, dünya egemeni Britanya sermayesinin büyüyen yerli burjuva toplumuna getirdiği sınırlamalara karşı, çok evreli bir mücadelenin 1760-1860 yıllarını kapsayan kapitalist ulusal bağımsızlığının benzersiz bir sürecidir. 1776 devrimi, örneğin bir açıdan, kraliyetçi tabakaya karşı iç savaş olarak görülebileceği gibi, iç savaşın, yeni sömürgeci bağımlılığı içindeki Güneyin pamuk ihracatı ekonomisi ile birleşen bir resmi-olmayan Britanya emperyalizmine karşı yapılan bir devrimdi. İlk evrede (1776) bir tüccar-çiftçi koalisyonu iç genişlemeye karşı engelleri yıktı. İkinci evrede (1860-64) sanayi sermayesi ile batılı çiftçilerin müttefikliği bütünsel ulusal ekonomik entegrasyonun önkoşullarını yarattı.

Dahası, Amerikan kapitalist sınıfı, yasalarını yerine getirmek için harici sınıflardan müttefikler yapma yeteneğindeydi. Birleşik Devletlerde (sayısal olarak egemen olan) kapitalist çiftçiler sınıfının varlığı çok önemlidir. Bu, özel mülkiyetin kutsallığını ve sermaye birikimi olanağını kutlayan bir yaygın kapitalist politika için sarsılmaz bir toplumsal sigorta sağladı. Sanayi kapitalistlerinin ideolojisi, Kuzey kırsal sınıfının çoğunluğunun görüntüsünde böyle bir sempati bulduğundan, kitle demokrasisi politikası, orta tabakaların 19. Yüzyılda çok daha zayıf olduğu Avrupa'da oluşturdukları aynı tehlikeleri ortaya koyamadı. Başka bir deyişle, Avrupalı kapitalistler, iktidarı işçilere ve köylülere vereceğinden korktukları geniş bir imtiyazın gelişimine karşı (çoğu kez can çekişen aristokraksiyle ittifak içinde) uzun süren kavgalar vermek zorunda kaldılar. Fakat, **Amerikan** egemen sınıfının sanayici kesimi çiftçilerin ılımlı toplumsal safrasına dayanarak, köleciliğe ve onun uluslararası müttefiklerine karşı devrimci-demokratik haçlı seferinin 1860'daki doruğunda, ulusal politik egemenliği başarabildi.

---

**Demokratik Hareketin Tutuculuğu**

Louis Corey'in yıllarca önce yazdığı gibi, bir "demokratik" burjuvazinin varlığı, köylülerin ve işçilerin iç savaş öncesi dönemde kendilerini bir özyönetim gücü olarak kurmalarını çok daha zorlaştırır. Aynı faktörler Amerika'ya, Avrupa'yla karşılaştırıldığı

zaman, demokratik harekete, görece "himayeci" özelliğini verir. ABD'de, Fransa'nın ve İspanya'nın anti-feodal devrimlerinden farklı olarak, daha sonra devrimci hareketlere hizmet edebilecek bir model biçiminde (Fransa'daki gibi) yeni bir ideoloji yaratmaya gerek yoktu. Plebyen sömürge kitleleri —Saint Just ve Robespierre'in işçi sınıfı ve zanaatçi izleyicilerinin birkaç yıl sonra esinleyeceği gibi— 1776'da dünya çapında bir demokratik devrimi ateşlemek üzere ziraatçi ve tüccar "devrimciliği" altında ayaklanmadı, ancak daha çok, tanrının ve Lock'un puriten atalarına zaten vermiş olduğu özgün popüler özgürlük armağanını **savunmak** için ayaklandı. Benzeri şekilde, 1861'de Kuzeyi harekete geçirmek için, Lincoln ve Cumhuriyetçiler, Garrison ve İlgacılar (Afro-amerikanlara "eşit hakların" genişletmesi ve köle düzeninin imhası) devrimci sloganlarını şiddetle reddettiler, yerine "Birliğin korunması ve Özgür **Beyaz** Emek"i geçirdiler.

Bu ideolojik nüanslar arızî öneme sahip olmaktan çok burjuva tahakkümünün sağlamlaşmasına ve "sürekli demokratik devrim"-'in dinamik doğasını tırpanlamaya yaradı.

Ancak bütün bunlar Amerika'daki zanaatkârlar ve ilk sanayici işçi sınıflarının iyi ifade edilmiş çıkarları veya kendi açık sesleri olmadığı anlamına gelmez. Aksine, erken işçi sınıfının ekonomik militanlığını ve onun "oligarşi"ye karşı mücadeleye adanmışlığını gözden kaçırmadan, demokratik hareketin yürüyüp geçen harhangi bir radikalleşmesine ve özyönetimsel bir işçi politikasının kristalleşmesine karşı yapısal ve kültürel engelleri vurgulamak için zorunludur. **Amerikan işçileri "Eşit Haklar"ın savunusunda şok birlikleri oluştururken, Chartismin veya Fransız sosyalizminin etkisiyle ya da tarihsel itkisiyle hiçbir zaman bağımsız politik hareketler üretmediler.**

Genç Marx'ın emeğin ilk partileri olarak selamladığı 1829-32'nin ünlü Emekçi Partileri bir istisna gibi görünüyor. Ancak "Emekçiler", "çalışan adam" kavramının sadece bankerleri, spekülatörleri ve birkaç Tammer Hall patronunu dışlayan toplumsal olarak birleşmiş bir hareketiydi. 1830'ların çalışanlar hareketi kuşkusuz sanayi-öncesi işçilerin taleplerinde yoğunlaşıyor ve ifade ediyor, sendika örgütlenmesine doğru güdüleri kuvvetlendiriyor ve işçileri politika sanatında eğitiyordu, ancak politik öz-bilincin eşiğinden öteye hiç geçemedi.

Başlangıç aşamasındaki sınıf bilinçliliği iki illüzyonla körletildi; biri ekonomik, diğeri politik. Ekonomik illüzyon küçük üretimin ve küçük mülkiyetin hüküm sürmesinden kaynaklandı. Bu, Jackson çağının efsanevi evrensel hareketini yaratmamış olabilir. Fakat en azından kalfalar ile küçük müteşebbisler arasındaki sınıfsal sınırların daha akışkan olmasını sağladı. Sonuç, üreticileri asa-

lak para iktidarı'na karşı konumlandıran ve böylelikle işçilerin ve çoğu kapitalistlerin bütün katmanlarını tek bir "sanayi" blokunda birleştiren "üreticilik" ideolojisiydi. Bu görüntü, sermayeyi ve emeği ulusal ölçekte ilk kez yüzleşmeye getiren 1873-77'nin büyük krizine kadar bozulmadı.

Sınıf ilişkilerinin yanlış anlaşılmasına dayanan politik illüzyon, devleti bir demokratik reform aracı olarak alan halkçı görüştü. **Benzersiz ve aşağı yukarı sınırlandırılmamış beyaz insanın genel oy hakkının varlığı Jacksoncu işçi sınıfına Amerikan toplumunun ayrıcalığına derin bir inancı telkin etti. Politik ve ekonomik özgürlüklerin her ikisinin de yokluğunu tatmış olan Avrupalı kardeşlerinden farklı olarak beyaz Amerikan emekçileri politik bağımsızlıklarıyla ekonomik sömürülmelerinin çelişkisiyle karşılaştılar.** Lynn (Mass.) ayakkabıcı zanaatkarlarının, bağımlı bir proleteryaya dönüşümünü konu alan çalışmasında, Alan Dawley, tekrar tekrar onların "politik sistemin mevcudiyetinde geniş bir çıkarları" olduğu konusundaki inatçı inanışlarını vurgular. Avrupalı işçiler baskın toplumsal ve ekonomik çıkarlar tarafından yönetilen devleti, kendilerinin ezilmesinin bir aracı (ayrı sınıf partilerinde ona karşı örgütlenilmesi gereken) olarak görürken, Amerikan işçileri ıslahçı bir "halk egemenliği" illüzyonuna asılmışlardı.

Ancak, bu nedenselliik zincirini çok uzaklara taşımak aptalca olur. İçsavaş öncesi çağdaki yerel işçilerin politik "katılımı"nın belirgin sınırları vardır. İşçi sınıfının deradikalizasyonunu **tek başına** kitle demokrasisinin toplayıcı iktidarıyla açıklamak için herhangi bir çaba zorunlu olarak bataktır. Emek tarihinin 19. Yüzyılı ve bugün işçi sınıfı tarafından doğurulan keskin "parlementer illüzyonun" aynı zamanda yıkıntı potansiyeli de taşıdığını kanıtlamıştır. Artan sömürü ve sınıf kutuplaşmasının yüzünde, örneğin, Amerikan işçilerinin eşitlikçi ideolojisi, (New England ayakkabıcıları gibi) militan direniş olabileceği gibi kollektif örgüt için kuvvetli (1860'ın büyük grevini özgürleştiren) bir katalizör de olabilirdi. Fabrika efendilerinin kuşaklar boyunca altsınıfların riayet ve kültürel tâbiyet modellerini çoğu kez güttüğü Avrupa'dan farklı olarak, Amerikan sanayicileri ataerkilliği reddeden ve eşitler olarak davranılmayı isteyen "özgür doğmuş" Yankee (Kuzeyli) işçilerle uğraşmak zorunda kaldılar. Jaksoncu dönemden başlayarak yerel işçi sınıfının "Eşit Haklar" efsanesi —1776'ın, 1828'in, 1861'in kitle ayaklanmalarıyla tohumları derinliğine atılan— fabrika sisteminin çıkışı ve ekonomik iktidarın merkezileşmesiyle yükselen çatışmaya girdi.

Dahası bu ideolojik gerilimlerin düzeyi, Birleşik Devletler'deki birliğin tanınması için sürdürülen savaşın görülmemiş şiddetiyle bü-

yüdü. Amerika'daki toplayıcı bir kuvvet olarak işçi sınıfının oy hakkı, Yankee sendikalarının, devamlı örgütü kurma zorluğuyla dengelenmeliydi. Britanya örneğiyle bir karşılaştırma yapabilmek için; Amerikan çalışanları, İngiliz kardeşlerinden yarım yüzyıl önce sınırlanmamış oy hakkına sahip olmasaydı, düşman mahkemelerine ve uzlaşmaz kapitalistlere karşı ilk meslek birliklerini kurmak için bir kuşak boyunca daha mücadele etmek zorunda kalacaklardı. Amerikan işçisi Paris komünü katliamı veya yenilmiş devrim görmemiş olabilir, ancak Pinkerton'ların ve ordunun elinde sayısız defa kanı akıtıldı. Bu noktada, geniş yasal baskıyla birleşen sanayiciliğin ve hareketlilik ve ücretler üzerindeki dairesel krizlerin etkisinin, ABD işçi sınıfının burjuva politik liderliği hakkındaki temel illüzyonları niçin bastırmadığını sormak gerekir. Herşeyden öte, öbür "demokratik" Anglo-sakson uluslarında, işçi partilerinin yükselişi tarafından temsil edilen işçi sınıfının politik bağımsızlığına yönelen bir ikinci yol vardır: Özellikle bu süreci kapsayan yerlerde —Edward dönemi İngiltere'si ve savaş sonrası Kanada'sındaki gibi— kapitalist partilerle önceki politik birleşimi parçalamak (özellikle liberal partiler). Tüm bu olgularda, ekonomik örgüt önce gelir ve politik bağımsızlık, ekonomik kavga mücadelesini verebilmek için zorunlu olduğundan, bu ikinciye yol açar. Buna ek olarak, işçi partilerinin doğumunda bir ebe olarak devlet baskısı gerçeği (sonraki bölümde tekrar döneceğim bir nokta). 19. Yüzyılın sonlarında ve 20. Yüzyılın başlarında Amerika tüm bu içeriklere sahip oldu. Öyleyse niçin —birkaç embriyonik isyan ve başkaldırıya karşın— Amerikan işçisi, Avrupalılardan farklı olarak, tam oy hakkının avantajını kendi politik araçlarını biçimlendirmek için kullanmadı? Bu soruya yanıt verecek olan bölüm, merceği, politik sistemin yapısından işçi sınıfının tarihsel oluşumuna kaydırıyor.

**Politik Bilinçlilik ve Sınıf Oluşumu**

Amerikan ekonomisinin artan işçi sınıfı karakteri, politik ve kültürel olarak birleşmiş bir işçi sınıfına doğru eşit eğilimle eşleşmedi. Emek sürecinde kökleri olan bölünmeler (kalifiye işçilere karşı kalifiye olmayan işçiler, beyaz yakalılara karşı mavi yakalılar gibi) işçi sınıfı içindeki derin etnik, dinsel, ırksal ve cinsel karşıtlıklarla desteklendi. Farklı dönemlerde bu bölünmeler ayrık, işe, tüketime, yasal haklara ve sendika örgütlerine eşitsiz erişimi temsil eden olgunlaşmış düşman hiyerarşiler üretti. (Örn. 'Yerel kalifiye Protestan'a karşı, göçmen kalifiye-olmayan Katolik'). Dahası, Amerika "demokrasisi" içindeki işçi sınıfının gerçek politik iktidarı emeğin büyük sektörlerinin etkin kardeşsizliği ile sulandırıldı; Siyahlar, göçmenler, kadınlar, göçmen işçiler, vb.

19. Yüzyılın ve 20. Yüzyıl başlarının seyrinde, periyodik olarak, ancak işlikteki savunma örgütü için arayışlar, bölünmelerin bazılarını pompalayan ya da zayıflatan kitle mücadelesinin dalgalarını üretti ve işçi sınıfının birleşmiş ekonomik örgütlerinin bir dizi oluşumuna yol açtı. Fakat, 1930'lara kadar —ve ancak o zaman daha sonra çözümleyeceğim tuhaf koşullar altında— **karşılaştırılabilecek bir dinamik, politik arenada ortaya çıkmadı.**

İşçi sınıfının en kurbancıl ve yalıtılmış sektörleri, politik eşitliği kendi çabalarıyla aramak zorunda kaldılar, ve genellikle kendilerini iki kapitalist politik partinin birinin veya ötekinin temelini oluşturan çok-sınıflı koalisyonlarda birleştirdiler. Beardi'ci okulunun ekonomik deterministlerini olduğu kadar çoğu marksisti de rahatsız edecek olan, ABD'deki 1870 ile 1932 arasındaki bütün kitle oyu modellerinin geçmiş analizleri **etnik-dinsel** çatlakların birincilliğini parti bağlılığının ve oy seçeneğinin önemli belirleyicileri olarak doğrulamıştır.

Sınıf birliği/sınıf bölünmesi'nin bu çelişik diyalektiği, buna karşılık gelen işliğin ve politik bilinçliliğin birbirinden ayrılmasına doğru eğilim gibi, somut olarak incelenmelidir. Amerika'daki endüstriyel işçi sınıfının oluşumunda üç kitle mücadelesi dalgası anahtar evre rolü oynuyor: (1) sendikacılık ve daha kısa iş günü için ilk savaşlar, 1832-60; (2) 1877'nin volkanik ardçı işçi isyanları; (3) yalnızca yüzeysel olarak 1914-15 geri çekilmesiyle delinen 1909-22'de büyük grevlerin yükselişi.

Bütün dönemlere ayırmalar azçok keyfidir ve önemli süreklilik ve nedensel sızıntıların riskini taşırlar. Fakat ben, her biri ekonomik militanlığın ortak deneyimleri ile şekillenen ve her birinin azçok bağımsız politik etkinlik sorusunu ortaya koyan krizlerde doruğuna varan bu üç periyodun, işçi sınıfı bilinçliliğinin ayrık kuşaklarını tanımladığına inanıyorum.

Bu bölümde, sınıf mücadelelerinin öncü dönüm noktalarında —özellikle 1856-57, 1892-96, ve 1919-24'te— politik yeniden-düzenlemenin en olası ve gerekli olduğu zamanlarda Amerikan işçilerini "zamanı kavramak"tan alıkoyan ırkçılığın ve himayeciliğin rollerini araştıracağız.

## A. Emek ve İç Savaş

1843'den 1856'ya kadarki uzun aralık, patlayıcı ve aşırı huzursuz sosyo-ekonomik dönüşümlerin çetin sınavıydı. New England'da makinalaşmış tüketici eşyaları sanayisi, Pasific Slope ve Güneybatı bölgelerinin keşfedilmesi, King Cotton'ın büyük yükselişleri ve gelişmeci talepleri, vb. Bu aynı zamanda toplumsal yapıdaki çok derinliğine bir geçiş çağıydı. Bu yüzden yeni Batı

şehirleri ve kasabaları hala toplumsal hareketin ünlü "güvenlik subapı"ndan birşeyler sunuyordu. Çelişik olarak, Doğu sahillerinin fabrika kasabaları ve büyük liman şehirleri sınıf çizgilerinin sağlamlaşmasına ve ekonomik bağımsızlık için olanakların sınırlanmasına tanık oldular. Geleneksel zanaatkar işçi sınıfı, orta sınıf ile geniş ve akışkan sınırlarıyla, işçilerin iki yeni katmanıyla yer değiştirdi: İlki, New England'ın ayakkabı ve tekstil sanayilerinde köklenen acil fabrika proleteryası ve ikincisi demiryolları yaparak ve kanallar kazarak Kuzey'e hareketlenen çoğunluğu dış-göçmen emeğin göçmen orduları.

Emeğin çocukluğunun bu evresinde düşsel geçmiş idillere olan romantik özlem, geleceğin gerçekçi işaretiyle birlikte barınıyordu. O an ve sonra, yirminci yüzyılın arifesine kadar kendini tekrarlayacak olan bir modelde, işçi hareketi her derde deva parasal ilaçlar için ütopik arzular veya küçük üreticilerin bir "Cumhuriyetçi toplumsal düzen"in idealize edilmiş uyumunu yeniden kuran ve sanayiciliği başaşağı yuvarlayan özgür ülke şemalarıyla çarpıtıldı. Ancak aynı zamanda, ekonomik dönüşümün kaçınılmazlığını sezen ve Britanya emek modelinden etkilenen daha ödünsüz militanlar, uzun-erimli mücadele için olanakları araştırmaya başladılar. 1830'ların ortalarından sonra, büyük liman şehirlerindeki kalfalar, patronlarından farklı ekonomik çıkarlarının hakkını iddia etmeye başladılar, kendi öz çıkar toplumlarını ve ilk sendikaları örgütlediler: Sonraki iki yirmi yıl boyunca bu birlik hareketinin ağırlık merkezi pamuk eğiricileri ve ayakkabı yapıcıları gibi yeni makinalaşmış sanayilerdeki kalifiye işçilere ya da, "mühendisler" gibi makinalar yapan meslek adamlarına (makinistler), demir tavlayıcılara ve dökümcülere doğru kaydı. Ne yazık ki çabaları birkaç süreksiz başarıyla ödüllendirildi: 1840'ın yükseliş ve düşüşünün geniş on saatlik iş günü ajitasyonu, sendikaların ilk kuşağı, 1837 paniği'nde telef oldu; ikinci kuşak da 1857 bunalımında. Son olarak, iç savaşın arifesinde, Kuzey Amerika'daki en güçlü sendika —New England Makinacılar Birliği (ayakkabı yapımcıları)— uzun bir grevden sonra parçalandı.

İç savaşta emeğin bağımsız bir güç olarak ortaya çıkma yeteneksizliğinin —Amerikan tarihindeki en büyük ulusal kriz—, devasa sonuçları olacaktı. Emeğin kendi adına savaşta araya girmesi (işçi ilgacılığı) Frederick Douglass ve Wendell Phillips tarafından kuvvetle desteklendi. Marx ve Engels okyanus ötesinden onları desteklediler. Lincoln koalisyonunun "işçi kanadı" yoktu. Ve işçi sınıfı anti-köleci akımının yokluğunda, Emek, Güney'in siyah kitleleriyle kendi birleşme bağlantılarını şekillendirme veya kendi öz devrimci demokratik politik geleneğini üretme (Avrupa işçi sınıflarının yaptığı) şansını kaybetti.

Amerikan işçilerinin bu yetersizliğinin kaynaklarından biri, sanayileşmenin erken aşamalarının işçi sınıfını birleştirmekten çok parçalamaya eğilimli olması gerçeğiydi. 1829-34'den sonra işçilerin yumuşakça politize olmaları onların zanaatkarlar olarak ortak kültüründe takılı kaldı. Ancak, bu perde arasından sonra, sonraki yirmi yıllarda, Amerikan Sanayi Devrimi tam kalkış noktasındayken üç güçlü merkezkaç kuvvet işçi hareketini kopartma etkinliğini gösterdi.

**1) Kent Sanayi Bölgesi**

İlk kuvvet sanayileşme ve proleterleşme sürecinin aşırı rahatsızlığıydı. Amerika'daki ekonomik büyüme, sadece özgün çekirdek etrafında bir merkezî "derinleşme"yle değil fakat aynı zamanda ve özellikle ardışık kısmi gelişmelerle oldu. Yeni Batılı sanayi kentleri (Örneğin, Pittsburgh, Cincinnati ve 1850'den sonra Chicago), sanayi öncesi geleneklerin veya toplumsal ilişkilerin pek az sürekliliğiyle, nerdeyse bir gecede kuruldu. Amerikan sanayisinin bu "gecekondu" karakteristiği, New England vadileri ve daha eski Doğulu Liman şehirlerinin kısmi istisnasıyla, Birleşik Devletler'deki işçi hareketinin, çoğu tarihçinin militan birlikçilik ve işçi sınıfı bilinçliliği için hayati olduğunda ısrar ettiği sanayiye karşı zanaatkar direnişin derin kökleri olmadan yükseldiği anlamına geldi. Dahası, çoğu Amerikan işçilerinin beynini tutsak eden bireysel hareketin orta sınıf ideolojileri için malzeme kaynağını sağlayan küçük ölçekli kapitalistler için sürekli yenilenen olanaklarıyla, genişleyen (Turner'ın **tarımsal** bölgesinden ziyade) bu **kent-sanayi** bölgesiydi. Amerikan işçileri —Avrupalı işçilerden çok daha fazla— kendi elleriyle, karşı-baskıcı çalışma koşullarına oy verebiliyordu. **Coğrafi hareketlilik kolektif etkinliğin yerine geçti.**

**2) Bölgecilik ve Amerikan Proleteryasının Kültürel Bölünmesi**

İkinci merkezkaç etki —ve herhalde 1850'lerde emek birliğine en acılı engel— yerel işçilerin, Avrupa'daki 1840'lardaki hasat yetersizliğinden sonra sel halinde gelen birkaç milyon sefalet içindeki İrlanda'lı ve Alman işçisine reaksiyonuydu. Bu yeni göçmenler New England fabrikalarının büyümesi için ucuz emek gücü sağladıkları kadar Batıdaki demiryolları ve Pennsylvania kömüryatakları içinde kaba-kas-kuvveti orduları sağladılar. Onlara karşı ayaklanan bir yerel işçi sınıfının evrensel düşmanlığıyla karşılaştılar, onları işliklerden kovdular. Sendikalara kabul edilmelerini reddettiler ve onları kardeşlikten çıkarmaya çalıştılar. Kısmen, emek pazarında tamamen ekonomik rekabetlerden kaynaklanan (modern emek tarih yazımının New England'daki İrlandalıların tekstil fabrikalarına grev kırıcıları olarak geldikle-

ri hakkındaki yıllanmış miti hortlatmasına rağmen), işçi sınıfındaki göçmene karşı Yankee kutuplaşması bir yüzyıldan fazla emek birliğindeki çabaları saklayan (örtbas eden) derinliğine bir kültürel antagonizmayı da yansıttı. Bu çatlağı yerel-protestanlar ile göçmen-katolik işçiler arasında inatçı bir karşıtlık olarak tanımlamak çok basit olurdu. Ama bundan fazla birşey. Çünkü "Dinsel Çelişki", iki rakip alt sisteme ayrılan ve, aynı zamanda Amerikan burjuva kültürüne rakipler şeklinde bir bütün olarak entegre olan dinsel, etnik ve popüler törelerin karmaşık entegrasyonunu kapsamaz. (Bu noktaya aşağıda döneceğiz).

Yine de, Amerikan kültürünün paradoksu şuydu ki, Engels onu "saf burjuva kültürü" olarak adlandırdığında haklıydı.

Marx da "Kuzey Amerika, dinciliğin doruk öncesi ülkesidir" dediği zaman en az onun kadar haklıydı. Devlet kilisesi veya aristokratik hiyerarşinin yokluğunda, dünyevilik liberalizmin bir talebi değildi, ve Amerika, Avrupa'daki jakoben anti-ruhbanizm tarafından temsil edilen aynı tür "kültürel devrim"i yaşamadı. Amerikan işçi sınıfı da, Kıta'da işçi sınıfını sosyalizme doğru yöneltme ve aydınlarla bir ittifak kurmada hayatî olan, etkili, muhalif rasyonalizmin geleneklerini gerçekleştiremedi. Bunun yerine, Amerika'da sanayi devrimi, popüler kültür ve işçi sınıfı üzerindeki dinsel etkilerin desteğiyle el ele gitti.

**Dinin Bölücü Rolü**

Protestanizm, örneğin, iç-savaş öncesi Amerika'da sadece bir çoğunluk dini değildi; aynı zamanda halk cumhuriyeti ulusalcılığının önemli bir bileşkeniydi. Ve Paul Johnson'ın daha önce tartıştığı gibi sofuluğun yenilenmesi yeni sanayici kapitalistlerin toplumsal tahakkümünü kurmak için güçlü bir araçtı da. Dinsel ahlakçılık sanayi disiplininin ve yüksek çıkarların şu baş düşmanlarına karşı en etkili silahtı: "Sarhoşluk, doğaçlama tatiller, ve işe devamsızlık". İngiliz Metodizminin rolüne anolojik olarak, ancak, cizvit dini iki taraflı bir kılıç olabilirdi, ve çalışanlar eşitlikçi tarafını kullanarak, protestan hükümlerini sendikacılık ve on saatlik iş günü için uygulayabilirlerdi.

Her durumda, cizvit ateşleri Yankee işçi sınıfının dindarlığını tam da Katolik göçmenler Doğunun emek pazarlarına akarken beyaz ısıya depoluyordu. (Amerikan Katolikleri 1840'ta 663.000'den 1860'da 3.103.000'e yükseldi) Açlık kuşağından İrlandalı göçmenler ve onların 1850'den sonraki ardılları, beraberlerinde "dünyadaki en militan Protestan ulus"a Katolikliğin yüksek bir farklı ve enerjik çeşidini getiriyorlardı. Çoğu tarihçi, yanlış olarak göçmenlerin dinini, "feodal" kurum olarak değilse bile, derinliğine

tutucu olarak karakterize etmiştir. Bu görüş İrlandalıların antimonarşik ve cumhuriyet yanlısı Katolikçiliğini ihmal etmektedir. Amerika'ya gelen İrlandalı göçmenlerin vahşi dinciliği, Daniel O'Connell'in Katolik Azat Hareketi ("dünyada bilinen ilk tamtüylenmiş demokratik politik parti") ile yakından birleşti. Dahası, İrlandalı göçmenlerin büyük çoğunluğu deyimin insafsızca kullanılışıyla nadiren köylüydü; daha çok, ortakçı, marjinal kiracı, tarım işçisi ve sömürgesel azgelişmişliğin cenevizli ardıllarını oluşturan mevsimlik kanal işçileriydi. Onların yeniden canlanan dinleri, Fransız ve İspanyol türlerindeki Katolik dindarlıktan çok farklı politik vurgulara sahip olan bir cumhuriyetçi ulusalcılık ile birleşmişti.

Anahtar nokta şuydu ki; Bu İrlandalı göçmenlerin çoğunlukla kurduğu ve egemen kıldığı Amerikan Katolik Kilisesi, karşılaştırmalı bir perspektifle, liberal kapitalist topluma uyumlanmanın bir gücü oldu. Özelde, kilisenin yeniden dirilen Katolizm ile bağları, ona iki ikiz gelenek sağladı; halkçı bir (aslında işçi sınıfı) ruhban (1840'larda Başpapaz Cushing bir CIO toplantısında, Amerikan hiyerarşisinin tek bir papaz veya başpapazının bile bir üniversite mezununun oğlu olmamasıyla" övünüyordu), ve din ile İrlanda ulusalcılığının birleşmesi yoluyla demokratik ideolojiye açıklık, 1880'lerde Emeğin Şövalyeleri'nin mücadelesi ile karşılaştığında, işçi hareketinde bir aracı rolü üstlenen ilk ulusal katolik kilise oldu; ideolojik egemenliğini sendikaların anti-radikal sağ kanadının kefilliğiyle korudu.

Amerika katolikizminin "modernist" kanadının egemenliği sadece sürekli iç kavgayla korunabildi; ve tarihin herhangi bir noktasında muhafazakar hiyerarşisinin iktidarını ihmal etmek hatalı olacaktır. Yine de, uyumcu "Amerikancılar", Kilise'nin Amerikan hayatına toplumsal ve siyasi girişinin gerçek öncüleri oldular. Sonuçta kilisenin dar dünyasındaki değişimin katalizörleri de oldular. Böylece, Kardinal Gibbons ve Amerikancıların kilise reaksiyonerlerine karşı, Emeğin Şövalyeleri sorunu üzerine savaşı, Vatikan ile liberal ve işçi haraketleri arasında bir mütarekeyi getiren Papa Leo'nun, 1891 Rerum Novarum'una yol açtı. Bu yüzden, bir bakıma, "Hıristiyan Demokrasisi" Birleşik Devletlerde doğmuştur. Amerika katolikizminin henüz 1850'lerde kendini belli eden yaratıcılığı şurdaydı ki; bir taraftan milyonlarca katolik göçmeni Amerikan liberal kapitalist topluma ivmelendirmenin aracı gibi işlerken, aynı zamanda kendi kültürel kontrol sistemini kilise okullarının ve Katolik (veya Katolik-etnik) kuruluşların geniş sistemini karıştırıyordu. Bu benzersiz tarihsel proje, Amerikaya göç edenlerin mirasının Rum Ortodoksluğunun ve Roma Katolikliğinin birbiriyle bağlantılı çifte kötülüğü nedeniyle, kendisi için ölümcül bir tehlike olmasından korkan Amerikan Protestanlığı-

nın ana kanalı ile olduğu kadar, "modernlik" ile de yeniden ilişki kurmayı reddeden Vatikanlı uzlaşmazlara karşı aynı zaman içinde verilen kavgalarda Amerikan Kilisesini karıştırdı.

Öyleyse, Kuzeyli işçi sınıfının kültürel homojenliğini **kendiliğinden** yıkan —anahtar nokta— sadece göç değildi, hatta katolik göç bile değildi. Bundan ziyade, 1840'ların sonlarından itibaren, bir dinsel bölünüşün üzerinde örgütlenen fakat sınıf çizgilerini çapraz çeken ve üyelerini daha büyük kapitalist topluma entegre eden kurum ve hareketlerin (Kadınların Hıristiyan Tabiyeti Birliği'nden Kolombo'nun Şövalyelerine karşı bir yelpaze) devasa demetiyle çalışan iki büyük alt-kültürün oluşumuydu. Bu büyük kültürel-dinsel blokların herbiri, onbinlerce etnik, mezhepsel ve kısmi alt-yapıları çevreliyordu. Bu yüzden, Amerikan ve çoğu Batı Avrupalı işçilerin toplumsal ve kültürel deneyimleri arasındaki radikal farklılık, etnik ve dinsel bölünme değil, fakat bu farklılıkların birkaç katının birbirine göre ve karşı olarak konumlandırılmasıydı. Protestan Himayeciliğinin ve "Katolikizm"in kurumsal karmaşaları **kültürel girişin** paralel araçlarıydı. (Örn. Katolik okullar, Amerikan ulusalcılığını, mülkiyete saygıyı, vb., en az Protestan-egemen halk okulları kadar paylaştılar). Ancak bunlar, aynı zamanda **asimilasyonun çelişkili yapılarıydı.** (Örn. etnik gruplar mezhepsel çizgilerde ittifaklar yapmaya eğilimliydi, etnik harici-evlilik (exogamy) dinsel olarak dahili-evlilik biçiminde kaldı vb.)

Kültürel bölünme 1850'lerde politik bir düzlemde yeniden-üretildi. Parti sisteminin 1854'ten sonra ortaya çıkan yeniden yapılanması **hem** artan kısımsal kutuplaşmayı **hem de** işçi sınıfındaki etnik-dinsel çatlakların yeni büyümesini yansıttı. Böylece işçi sınıfı Protestan himayeciliği, Amerikan tarihindeki aşağı yukarı en başarılı üçüncü parti hareketi haline gelen zehirli anti-katolik, anti-göçmen "Amerikan" veya "Bir şey Bilmeyenler" Partisine tekabül etti. 20 yılın ortalarına doğru Birşey Bilmeyenlerin çoğunluğu yeni Cumhuriyetçi Partiyi kurmak için Serbest Toprak Partisi ve çözülen Whig Partisinin sağ kanadıyla birleştiler. Cumhuriyetçilerin yükselişi, açıkça en atılgan Yankee küçük kapitalist tabakasının zaferini temsil etti; ve parti programı, Protestan ahlakçılığının, merkeziyetçi ulusalcılığın ve idealize edilmiş müteşebbis kapitalizmin zorlayıcı bir senteziydi. İronik olarak, Cumhuriyetçi savaş çığlığı "özgür-emek"in kollektif emeğin haklarıyla hiçbir ilişkisi yoktu, daha çok bireysel hareket ile ücretli emekten kaçış düşünü kışkırtıyordu.

Katolik göçmenler, buna tepki olarak dinsel ve kültürel farklılıkların bir laissez-faire hoşgörüsünü sunan Demokratik Partiye çekildiler. **İşçi sınıfında takip eden çatlak Yeni Dağıtım'ın arifesine dek sürdü, ve bunun ardılları sınıf bilincinin gelişimi için yıkıcı**

**oldu.** Bir taraftan, yerli Protestanlar kendi patron ve sömürücülerinin liderliğine koştular, diğer taraftan Katolik göçmenler Güneyli karşı-devrimle şeytanî bir ittifak kurdular.

### 3) Irkçılık: Birleşen Tehdit

Son olarak, işçi sınıfının 1850'lerdeki bu dökümü, üçüncü bir bölücü kuvveti tartışmadan eksik kalacaktır; ırkçılık. Amerikan demokrasisi, herşeyin ötesinde, yerleşik-sömürgeciliğin en seyirlik ve başarılı vakasıydı, ve "serbest toprak-özgür emek"in koşulu kızılderililerin katledilerek yer değiştirilmesiydi. Dahası, Tocqueville'nin gözlemlediği gibi, iç-savaş öncesi Kuzey —başka bir şey değilse— Güney'den daha zehirli biçimde anti-siyahtı. Beyaz ırkçılığı, siyahların gelecekte Kuzey işçi pazarlarına akacağı mitine bağlı olarak, azad edilmiş siyahların toplumsal eşitliğine ve oy hakkına karşı çıktı. Boston'dan Cincinnati'ye kadar, beyaz alt sınıfları periyodik olarak ayaklandılar, azad edilmiş siyahların topluluklarına saldırdılar, ilgacıları avladılar ve onların meslek-lerine renkli şeritler koydular. 1820'lerde ve 1830'larda, Kuzey siyahları heryerde genel oy hakkının evrenselliğinden dışlandılar, ve iç savaşın arifesinde, Birlikteki sadece dört eyalet özgürleşmişlere nitelikli bir kardeşlik tanıyordu. Dahası, Cumhuriyetçi partinin yükselişi ve köleliğin **genişletilmesine** karşı kitlesel Kuzey muhalefeti, bu tarafgir hükümleri değiştirmesine çok az tekabül etti. Genç Cumhuriyetçi parti açıkça siyahların Kuzey toplumuna entegrasyonuna karşı çıktı, ya da meseleyi dikkatlice örtbas etti. Yerli beyaz işçi sınıfının kesimleri, özellikle New England'da, ilgacılığı kucaklamış olsa da, bunlar köleliğe karşıtlıkları, kapitalizm ile köylülük arasındaki ilişkinin açık bir politik çözümlemesinden çok dinsel bir ideolojiyle çerçevelenenlerin küçük bir azınlığı olarak kaldılar. Ne yazık ki, işçi sınıfında daha açık ve yaygın olarak duyulan sesler şu "işçi liderlerinin" ve sınıf siyaseti kisvesi altında, Kuzeyli işçilerin köle sahipleriyle "sermayeye" karşı ittifakını savunan Orestes Brownson veya George H.Evans gibi Jackson'cu radikallerdi.

Göçmen proleteryanın içinde, diğer taraftan, bir kısım Alman işçileri, Amerikan emeğinin geleceği için kölelik krizinin siyasi imalarının az ya da çok daha devrimci bir kavrayışına sahip oldular. İlgacılık için desteği harekete geçirmeye çalıştılar ve Herman Kriege ve *New-York Staat Zeitung* gibi kölelik-taraflısı demagogların çabalarını teşhir ettiler. Fakat bu "Kızıl 48'ler" New-York'un öncü Komünist Kulübü dahil, dil ve Amerikan emeğinin kültürünü anlama eksikliği ile izole edildiler. Onların kahramanca çabalarının işçi hareketinin ana akımı üzerinde etkisi az oldu.

**Pennsylvania'nın İyi Vatandaşları**

İrlandalılarda olduğu gibi (kalifiye olmayan işçi sınıfının hemen tüm gövdesi) William Llyod Garrison geçmiş 1840'larda, antikatolik yasaları feshetmek için ilgacılık ile İrlanda'daki çağdaş hareketi arasında bir ittifak kurmak için cesur bir strateji ortaya koydu. Diğer ilgacılardan farklı olarak, Garrison İrlandalılara içten bir sempati duyuyor ve Daniel O'Connell'in (fesih kampanyasının lideri) Amerika'daki göçmen destekçilerinin bir olgunlaşmış derecede faydalı birleşik cepheye yöneltilebileceklerine inanıyordu. Garrison'un ricasına cevap olarak, "Büyük Liberasyoncu" (O'Connell halk tarafından bilindiği için) ilgacılık ile İrlanda dayanışması için çınlayan istirhamların bir serisini yayımladı: "Zenci kanıyla lekelenmiş Atlantik ötesinden gelen Amerikan yardımını istemem" veya "Atlantik ötesinden size sesleniyorum-şize İrlandalılar, şu topraklardan çıkıp gelin, ama eğer kalırsanız, ve kölelik sistemini teşvik etmeye cesaret ederseniz... sizi artık İrlandalılar olarak tanımayacağız". O'Connell, derhal Amerikan fesihçilerinden, siyahları desteklemesi aleyhinde sel gibi akan öfkeli cevaplar aldı. Bir mektup Pennsylvania'daki İrlandalı madencilerin bir kuruluşundan geldi. Adreslerini bir "fabrika" olarak açıklayan ve siyahları hiçbir zaman "tarikat kardeşliğine" kabul etmeyeceklerini bildiren madenciler, şunları ekliyordu: **Biz topluluğun ayrık bir sınıfını oluşturmayız fakat kendimizi bu büyük ve muhteşem cumhuriyetin vatandaşları olarak düşünürüz - bize vatandaşlıktan farklı olarak hitap eden bütün girişimler, köleliğin ilgası konusu üzerine olsun, ya da herhangi başka bir şey üzerine olsun, temelden ve kanunsuz olsun, artık onun hangi merkezden geldiğinin hiçbir önemi yoktur".**

Doğu Pennsylvania'nın bir antrasit çıkarılan cehennem deliğindeki İrlandalı madencilerin bu reddiyesi sadece kölelikten memnun olduklarını değil, aynı zamanda Amerika'da "vatandaşlar"dan az birşey oldukları yolundaki imayı da —kendi öz ulusal kahramanlarından gelse de— kabul etmek anlamına gelmesi, Amerikan "istisnacılığı"nın ideolojik etkisi ve sınıf bilinçli bir işçi hareketi kurmanın zorlukları hakkında ciltler dolusu şey anlatıyor. Böylelikle, Garrison'un ve O'Connell'in birleşmiş çabalarına karşın, ilgacılık Kuzeyin işçi sınıfının en çok sömürülen ve en toplum dışı tabakasını tahrik edebilmekte tamamen başarısız oldu. İrlandalılar iç savaşta resmen birlikte dursalar da, (bir kısmı cumhuriyetçiler olarak, çoğunluğu "Demokratlar Birliği" olarak) mecburi üyelik sistemine eğilimli bir sınıfla birleşik yaşamanın fiyatı yükseldikçe anti-siyah ırkçılığının büyümesi, göçmen gettoların acılarını daha da artırdı ve "siyahlar cezalandırılmalıdır" hastalıklı düşüncesini ateşledi. Büyük "1863

İsyanı" (Draft Riot) —Amerikan tarihinin en kanlı iç karışıklığı— göçmen yoksullarının bilinçliliğinin şizofrenik yüzlerini sergiledi: Onların ipek stokcusu zenginlerden nefreti ve onların siyahlara karşı eşit kızgınlığı. İrlandalıların azad edilmişlere sadistçe saldırılarının iki grup arasında kalifiye olmayan işler için ümitsiz rekabetle rasyonalize etmeye çalışan girişimler olmasına karşın, bu çözümleme, siyahların zaten el emeğinin çoğu kategorisinden dışlanmış, ve rekabet "tehdidinin" tümüyle tek taraflı (yani siyahlara karşı) olmasının gelişen belirtisiyle temelini kaybetmiştir. Belki İrlandalıların ırkçılığı bunun yerine bir toplumsal içerikteki hızlı ve savunmacı "Amerikanlaşma"larının parçası ve bölümü olarak görülmelidir ki burada her sınıf alt-kültürü (Örn. yerel/protestan göçmen/katoliğe karşı) sadıkça kendi ayrık değerlerinin prizmasından hepsini "vatandaşlar" yapan birleştirici yerleşik sömürgeci amentüyü yansıtıyordu.

**B. İşçiler ve Popülizm**

İç savaşın başlangıcındaki ekonomik krizler ve bunlara eklenen patron saldırıları geriye kalan sendikaların çoğunu gömdü. Ancak, yeni bir sendikacılık savaşın sonunda çıktığı zaman, yerlilerle göçmenler arasındaki ortak etkinlik, savaş alanındaki paylaşılan deneyim ve fedalarla kuvvetlenmişti. 500.000 ile 750.000 arasında işçi, hemen hemen erkek işçi sınıfının dörtte biri, Birlik için savaştı; ayırt edici tasarı sistemi verildiğinde, gereğinden fazla bir kısmı İrlandalı ve Alman göçmenleriydi. Dahası, 1863'te başlayan ve 1873'e kadar süren sanayi hamlesinde, çoğu göçmen işçi, daha önce hapsedildikleri kalifiye olmayan iş gettolarının dışına çıkmaya ve yapı mesleklerine, metal sanatlarına ve diğer kalifiye sektörlere girmeye başladılar. Aynı zamanda İrlanda'dan ("1867 Fenn Devrimi", 1879-82 "Toprak savaşı") ve Almanya'dan (Lasallizm ve genel oy hakkı için mücadele) devrim rüzgarları göçmen çalışanlarının binlercesini daha radikal bir yönde politize ediyordu. İç-savaş öncesinin etnik-dinsel çelişkisinin vahşi yankıları, bölüşümden sonra bile duyuluyordu. (Örn. 1869 ve 1870 de Newyork'un "portakal isyanları", Pennsylvania kömür yataklarında "Hiberniyanlar" ile İngiliz madenciler arasındaki kan davaları vb.) Fakat iç-savaş sonrası kuşağın işçi mücadelelerinin temel dinamiği, işçi sınıfının işlikte büyüyen birliği ve daha etkin dayanışma formları araması ve sendika örgütlenmesiydi.

**19.ncu Yüzyıl Sonlarının Grev Dalgaları**

Yaldızlı çağ, kıta içi pazar birleşmesi etrafında merkezlenen tam ölçekli sanayileşmenin ve ekonominin sermaye metaları sektörünün büyüyen makinalaşmasının başlangıç çağıydı. Batılı tarımın

ve demiryollarının genişlemesi, Büyük Göller bölgesinde geniş bir yeni sanayi kompleksinin yükselmesiyle beslenen, makina ve demir ürünleri için devasa bir mide yarattı. Yeniden yapılanmanın sonlarında, Amerikan işçi sınıfı iki katına çıkarken, Chicago dünyanın en büyük üretim metropolü olarak Manchester'i geçti. Yine de kitle üretimi sanayileri daha çocukluk dönemindeydi ve binden fazla işçi çalıştıran yalnızca bir avuç fabrika vardı.

Demiryolları, dev toplu ölçekleri, finans kaynakları ve müthiş emek gücü kuvvetlerinin olanağıyla bu yüzden benzersizdi. Demiryolu işçi sınıfı, yüzyılın sonunda bir milyon çapında, ve tek başına koordine ulusal grevler kapasitesine sahip olan, Amerikan proleteryasının bir "toplumsal öncü kolu" olarak ortaya çıktı. Her on yılın iş hareketliliğinin (1870-1900), yüzlerce binlerce hatta milyonlarca öbür işçi ve sempati duyan küçük çiftçinin isyankâr dayanışmasıyla desteklenen ulusal demiryolu grevlerinde doruğuna çıkması rastlantı değildir. 1877'nin Büyük Ayaklanma'sı 1885 ve 1886'nın kitlesel Gouldsistemi grevleri, ve son olarak, 1894'ün Pullman Grevi (ya da "Debs Ayaklanması"), bunlar 19.yüzyıl sonrası Amerikasında sınıf mücadelesinin ışıldayan çubuklarıydı.

Bu grev dalgalarının her biri hem daha geniş katılımlı ulusal işçi örgütlerinin hem de bağımsız politik oluşumlar kurma girişimlerini sağlamlaştırdı. Henüz 1867'de kısa ömürlü Ulusal İşçi Birliği'nin oluşumuyla, **hem yerli hem de yabancı-yedek işçileri entegre eden** bir birleşik işçilerin federasyonu kavramı kitle desteği kazanmaya başladı. 1877 demiryolu grevleri sırasında, daha önce de gizli ve az bilinen bir hareket, -(patron baskısından korumak için serbest-masonluk altında şekillenen)- Emeğin şövalyeleri, birkaç eyalette mücadeleleri yönetmek için ortaya çıktı. En kalifiye meslek adamlarının bile, patronların düşmanlığı altında birlik örgütü kurmada çok zorlandığı bir dönemde, geniş çapta kabul gördü, sadece geniş, bütün proleteryanın kapsayıcı bir hareketi, Emeğin Şövalyeleri gibi, dayanışmanın yeterli bir güçlü çerçevesini ve bileşken birliklerin büyümesi ve yaşaması için olgun yardımı sağlayabilirdi.

**Şövalyelerin Toplumsal Görüşü**

Tualdeki sınıfların saf ekonomik örgütlenmesi ötesinde, şövalyeler daha derinliğine bir görüşü esinlediler. İşliklerle, çalışanların kulüp odalarını, kooperatif depolarını ve fabrikalarını, işçi gazetelerini, korolarını, toplumsal kulüpleri, politik örgütleri ve işçilerin "militanlarını (!)" içeren kuruluşların bir ağını beslediler. Fakat şövalyelerin bir **paralel işçi sınıfı toplumu** şekillendirme projesini en açık temsil eden kesim, işçi "mahkemesi"nin şövalyeleriydi. Ku-

ruluş'un üyeliği ve iç örgütlenmesi üzerine temel çalışmasında, Garlock bu büyüleyici kurumun bir betimlemesini verir: "Her Yerel Birlik, memurları üyeler tarafından seçilen kendi mahkemelerine sahipti, burada Şövalyeler sivil yargıtaylara karışmadan farklılıkları düzenlerdi. Üyeler birbirlerini sadece grev kırıcılığı ve standart altı ücretleri kabul etme gibi nedenlerle Kuruluş'un kurallarının ihlali açısından değil, karılarını dövme ve terketme gibi ev-içi kuralların ihlali, faturaları ödemek biçimindeki eski alışkanlıklarını sürdürerek toplumsal bağın standartlarının ihlali gibi bozulmalarla ya da üyelik aidatlarının ödenmemesiyle ilgili olarak da şikayet ederlerdi". Şövalyeler tarafından temsil edilen embriyonik sınıf kültürü bir "saf ve basit" sendikacılığa dönüşmekle kalmadı, egemen olan etnik dinsel alt kültürlere bir ilk alternatif sağladı. Şu ya da bu anda 100.000'den 200.000'e kadar bireylerin Şövalyelerin Mahkemelerinde veya yerel birliklerinde memur olarak hizmet yaptığı tahmin edilmektedir, isimlerin herhangi bir örneği İrlandalı, Alman ve yerli işçilerin sınırtaşı uzlaştırmasını Kuruluş'un başardığını gösterir. Şövalyeler aynı zamanda işçi kadınların ilk ciddi örgütlenmesi girişimini yaptılar ve siyah işçilerin entegrasyonu konusunda, tereddütle olsa da, öncülük ettiler.

Şövalyelerin düşüşünün nedeni uzun zamandır tarihçiler arasındaki sıcak karşıtlığın konusu oldu; ancak ikisi genç Amerikan işçi hareketinin açık ve sürüp giden çelişkisi olarak ayakta kaldı.

Şövalyelerin demiryollarındaki iktidarı, örneğin, bu işçiler grubunun birleşik gücünün bütün ekonomiyi kapatacağının keskin bir biçimde farkında olan demiryolu baronları tarafından rüşvet verilen ve bolluk içinde yaşatılan Mühendislerin kardeşliğinin defeksiyonuyla gömüldü. 1885'ten sonra Mühendisler, Ustabaşı Arthur'un sağ-kanat hükümdarlığı altında, bir daha hiç grev yapmadılar ya da kardeş demiryolu işçilerinin yardımına gelmediler. Mühendisler Kardeşliğinin ayrılması, işçi hareketinin içindeki örgütün bir dar ve "aristokratik" kavranışına doğru bir karşı trendin büyümesinin belirtisiydi.

Şövalyelerin kriziyle aydınlanan bir ikinci problem, Demokratik Partinin katılımcı rolüyle zaten öne çıkmıştı. David Montgomery, Britanya ve Amerikan koşullarını karşılaştırarak, bu dönemde sınıf bilincinin olgunlaşması ve işçi sınıfı partisinin kurulmasına "en etkili belirleyici"nin, Amerikan çalışanlarının seçim ofisine girme kolaylığı olduğunu önerir. İrlanda (bazen de Alman) kökenli hevesli bir orta sınıfın yerel iktidarı yaşlı "Brahman" elitlerinden almaya başlamasıyla birlikte, 1880'lerde vukuu bulan Amerikan şehir yönetimindeki devrim ile, tek tek işçi liderlerinin üyeliğe katılması kolaylaştırılıyordu.

İrlandalı belediye reisliği adaylarının Newyork'taki (1880) ve Boston'daki (1884) zaferlerinden başlayarak yeni siyaset, bir tutsak katolik işçi sınıfı oyu üstünde temellenen siyasi komisyonculuğun bir Tammany Hall modelini genelleştirdi. Yerel sendika liderleri —özellikle İrlandalıların egemenliğindeki inşaat sanatları— makina kontrolünü ve politik arpalığın temel çıkarlarını somutlamada anahtar hatlardı. Yıkma sisteminin bütünsel dinamiği, işçi liderliğini imha etmek, işçinin kendine güveninin yerine ataerkilliği koymak, ve etnik patronluk tekellerinin kurulmasıyla işçi sınıfının en yoksul tabakalarını sürekli bölünmüş halde tutmaktı. Son olarak, neredeyse bir kuşak boyunca süren yerel politik rejimlerle işçi liderliğinin asimilasyonuna eğilimi yoluyla belirgin bir sendika bürokrasisinin **kendiliğinden** oturduğunu fark etmek önemlidir. (Bu, tam gün "gezgin delegeler" ve iş ajentalarının 1900'den sonra ortaya çıkışıyla geniş biçimde gelişecekti).

**Bir Yeni Alternatif mi?**

Gerçekte, işçi hareketinin bağımsız politik kimliğini ve iç birliğinin ve bağlılığının derinliklerini seslendiren şey, —19. Yüzyıldaki en kötü yıkım— 1893-96'nın Büyük Bunalımı'ydı. Uzun mücadele döngülerinde ve hareketlerde 1877'den beri olgunlaşan, işçi sınıfı militanlarının bütün bir kuşağının istemi ve bilinçliliği Amerikan Demiryolu Sendikası'nın Pullman Company'yi 1894'teki boykotuyla doruğuna varan şiddetli kavgaları dizisinde en üst dereceye tırmandı. Pullman Grevinde bu kadar çarpıcı olan, sadece yüzbinlerce işçinin federal hükümetle karşı karşıya geldiği noktaya tırmanışı değil —bu 1877'de olmuştu— bundan ziyade, yerli tarımsal radikalizminin kitlesel kabarmasıyla ve uluslararası işçi siyasetiyle benzersiz karşılaşmasıydı.

Çiftçilerin Müttefikliği'nin 80'lerin sonunda doğuşuyla, bir düşen ürün ve yükselen kiralar döneminde, Birleşik Devletler'de tarımsal protestonun bir radikalleşmesini haber verdi. Müttefiklik, enerjisini kırsal nüfusun yoksul tabakalarındaki köklerinden türetti. Güneyli pamuk kuşağında köylülük, ortakçılık sisteminin borç hizmetkarlığı içinde yeniden kastlaştı. Çiftçilerin Müttefikliği, siyah ve beyaz kiracıları birleştirmedeki benzersiz başarısıyla, devrimci potansiyelin yıkıcı bir gücü haline geldi. Dahası, Güneyin ve Güneybatının alanlarında, sendikalar, Şövalyelerin yerel kuruluşları ve Müttefiklik arasında bir kooperasyon uzun zaman sürdü. (Çoğu kez gözden kaçırılan bir gerçek, 80'lerin sonunda Güney sendikacılığının dinamizmidir: Özellikle New Orleans, 1890'da onu işçilerin başşehri gibi birşey yapan güçlü bir ırklar-arası sendikacılık hareketine sahipti).

Müttefikliğin, Halkın Partisi olarak, 1892'de politikaya drama-

tik girişinden sonra, Güneybatıda zaten var olana benzeyen bir ulusal çiftçi-işçi koalisyonu kurması için halk basıncı başladı. İşçi populizmi, stratejik görüşü birleştirmeyi ve Newyork'ta, Chicago'da ve Milwaukee'de 1877'nin büyük demiryolu grevinden sonra ve Haymarketin ve 1885-86 grev dalgasının kötü sonucunda yok olan çok kısa ömürlü işçi partilerinde, eksik olan genişliğine müttefikliği sunuyor gibi görünüyordu. Aynı zamanda, emek-populizmi, Avrupa'da ve Avustralya'da ortaya çıkan ve sosyalist partiden çok sendika olarak adlandırılması gereken yeni işçi partilerinin bir kopyasıydı.

Bu yüzden, onun hükümetin grev kırıcılığına karşı bir tepki olarak bağımsız işçi politikası etkinliği için AFL içinde kulis yapmış olan sanayisel sendikacıların (özellikle acemi Birleşik Maden İşçileri) bir koalisyonu olması şaşırtıcı değildir. 1893 AFL konvensiyonunda Britanya ILP platformunu kopya eden bir onbir maddelik politik programa çoğunluk desteği kazanmayı başardılar. (Bu "sanayinin kollektivazasyonu"na çağrı yapan ünlü 10. maddeyi de içeriyordu).

Konvensiyon, üyelik derecelendirmesi için programı seçme hakkı olan sendikalara gönderdi.

Daha sonra, hükümetin 1894 kömür grevini bastırmasına ve hemen ardından Pullman grevcilerine federal müdahaleye karşı ilgi akışı, bir kitle hareketine açıldı. Hem güç durumdaki ulusal madenciler ve hem de demiryolu sendikaları populistleri onaylarken, Springfield'ta İşçilerin İllinois Federasyonu denilen kargaşalı bir konferansta sendikacıların geniş bir prizması, aşi çiftçiler ve orta sınıf radikalleri, devlet-çapında bir Halk Partisi'nin oluşumu için biraraya geldiler. Debs'in hapse atılmasının ve Pullman Grevi'nin çöküşünün dramatik fonunda, delegeler popilist bir bayrak çevresinde ve onbir maddeli ILP platformunun ıslah edilmiş bir temelinde bir araya geldiler.

Samuel Gompers, diğer taraftan, AFL içindeki sosyalist tehditi yenmek ve "örgütlü emek ve Populizm arasındaki ittifakı kısıtlamak ve durdurmak" için görevlendirildi. Onun müttefikliği sadece daha tutucu meslek birliklerine değil, aynı zamanda Populist partinin sağ kanadınaydı. 1894 ile Great Plains (Büyük Vadiler) eyaletlerinden buğday çiftçilerin daha tutucu ve anti-işçi bir bloğu, radikal Güneyli ve güneybatılı müttefiklik liderliğinin yerini almaya başladı. Gümüş faizlerini [yani "Amerikan İkili-Maden Birliği"ni (iki maden esasına dayalı para sistemi-çev.)] mali kaynakları olarak arkalarına alan ortabatılılar öncelikle populist programı tekil serbest gümüş sürümüne indirgemeyi ve sonra Demokratik Partinin gümüşçü kanadıyla birleşmek üzere bir manevraya girişmeyi umuyorlardı. Gompers'in AFL'nin 1894 Den-

ver Konvensiyonundaki ILP programının onaylanmasını önlemedeki başarısı, önde gelenlerin çoğunluğunun onayladığı belirtisine karşın, son darbeydi. Bundan sonra AFL'nin onbir maddeyi yeniden yayınlaması orta tarımcılar ve Illinois'deki çökük "makina" sendikacıları için populist sol kanatla bir çatlağı tahrik etmek amacına kusursuz bir mazeret sağladı. Son olarak, Temmuz 1896'da populist partinin daha tutucu Ortabatılı ve daha radikal güneyli kanatları arasında şiddetle verilen bir savaştan sonra ilerici Omaha Platformu (birkaç işçi-yanlısı maddesiyle) serbest gümüş şarlatanlığı ve Demokratlarla birleşme uğruna ortadan kazındı. Sonraki başkanlık seçimi —bir iki yıl önce çiftçi-işçi siyasi bağımsızlığının yeni bir çağının şafağı olacağı vadedilen— bütün üçüncü parti umutlarını yok etti ve onun yerine ulusal siyaset üzerinde Cumhuriyetçi-büyük girişim tahakkümünün bir kuşağını içeriye buyur etti.

**Yenilginin Gerçek Kaynakları**

Yine de, Gompers'in manevralarının bir hareketi nasıl hattan çıkarabildiği sorusu geriye kalıyor. İşçi-populizminin ilerleyişini bozacak ve Amerikan işçilerini Britanya ve Avustralya işçi partilerinin izlediği yoldan saptırmak için eylemde bulunacak daha derin kuvvetler yokmuydu? Kuşkusuz vardı. Öncelikle, eski sol sendikacı militanların radikalizmiyle —Debs, Mc Bride'lar Morgan'lar vb.— kırın çoğunluğunun görünen soğukluğu ve ilgisizliği ve hala genelde örgütsüz işçi sınıfı arasında büyük bir ihtilaf vardı. Çağdaş gözlemciler tarafından Chicago, bunalımının ortalarında çoğu kez "devrim uçurumu kıyısında titreyen" bir şehir olarak betimlense de, işçi populistleri, **Pullman grevinin uyanışında 1894'te etkilerinin doruklarındayken potansiyel işçi oyunun sadece 20% ni (yani 230.000'de 40.000) kazandılar.**

İkincisi, sol tavırlı işçilerin populist-işçi koalisyonunda bir azınlık olması gerçeği (İngiltere ve Avustralya'dakinden farklı olarak)'nden dolayı orta sınıf küçük çiftçi tabanı için partinin işçi-yanlısı tavırlarını ertelemek ve bütün hareketi Demokratik partiye çekmek **daha kolaydı.**

Üçüncüsü Güneyli köylülerin ve çiftlik kiracılarının birleşik ayaklanması —tarımsal radikalizmin sivri yanı— bölgesel yönetici sınıfın bir şiddetli saldırısıyla kırıldı ve çiftçilerin müttefikliği ve ırklar arası kooperasyonun karşısına kızıl yanaklı demogogçuluk ve Jim "Crow" çıkarıldı. Siyahlığın kardeşliği karşıtları, ırksal ayrımcılar ve linç terörünün kin güdücü bileşimi 90'larda militan siyah kiracıları bastırmada, onları toprağa bağlı tutmada ve onların yoksul beyazlarla gelecekteki ortak davranışlarını engellemede temellendi. Aynı zamanda, 1892'nin Büyük New Orleans

Genel Grevinin yenilgisi —Amerikan tarihindeki ilk genel grev— Güneyli işçinin öncü kolunu tahrip etti ve işçiler arasındaki ırklararası birliği çürüttü. Bunun küllerinden, bir tarafta bodur bir Jim Crow beyaz sendikacılığı diğer taraftan bir parya siyah alt-proleterya çıktı. Güneyli kiracıların ve işçilerin bu ikiz yenilgisi tüccar-büyük çiftlik sahibi karşı-devrimine, bir serbest emek pazarını gelişmesinin engellenmesinde ve yarım yüzyıldan fazla bir süre, Güneyli ekonomiyi sadece pamuğa dayalı bir köylü kültürünün acılı kalıbında dondurmasında belirleyici rol verdi.

Dördüncüsü, bu Güneyli karşı-devrime, himayeciliğin bir yeniden dirilişi ve sanayi işçi sınıfı içinde etnik-dinsel çelişki paralellik etti. 90'ların ortalarındaki kasvetli bunalım günlerinde çoğu yerli gibi "eski" göçmen işçiler de burjuvalaşan göçün ölümcül bir tehdit oluşturmuş olduğuna inanır oldular (1896 sembolik olarak doğulu ve batılı Avrupalı göçün kuzeybatılı Avrupa göçüyle aşıldığı ilk yıldır). Aynı zamanda İrlandalı Demokratların 1890 ve 1892 seçimlerindeki politik başarıları "Amerikan Koruma Derneği" (APA) tarafından yönlendirilen militan anti-katolizmini (APA, Amerika'da "Papalığın bağlarından kurtulan göçmen seli"ndeki kuvvetten düşüşü suçlayan İskoçlarla İrlandalıların egemen olduğu grup) ve 150.000 üyeli "Birleşik Amerikan Makinacıları"nı tekrarladı. İşçi radikallerinin umutları açısından korkunç olarak anti-göçmen ve anti-katolik tarafgir hükmü yeni işçi-populizmin temel taşı olarak varsayılan bu sanayi sendikalarının —madenciler ve demiryolu işçileri— birliğini kiraladı: Protestanlar, papacıların egemenliğindeki bütün sendikalardan sakınmaları, grevi yararsız bir araç olarak kovmaları ve serbest gümüşe hiç güvenmemeleri konusunda uyarıldılar. Bu öğüt o kadar güçlü bir etki yaptı ki, Eugene Debs, militan işçi lideri ve Ignatious Donnelly, ateşli populist APA'yı işçi sendikalarını örgütsüzleştirmek için demiryolu sanayi şefleri tarafından tasarlanmış bir araç olarak adlandırdılar. Gerçekte APA-izm'in birlikçilikte bozucu bir etkisi olmuştu ve bu sadece demiryolu çalışanları arasında değildi. Pennsylvania ve İllinois'in kömür yataklarında bu kırıp dökücü çekişme bir UMW örgütlenme güdüsü gösterdi; çoğu durumda mevcut lokalleri ikiye böldü.

Populist hareketin kendisi, hiç kuşkusuz birçok himayeci motifi yeniden üretti —gümrükçülüğe doğru kuvvetli bir eğilimi kapsıyordu— ve bunun kültürel tarzı kesinlikle Cizvit ve protestandı. Bu, Ortabatıda çoğu yabancı doğumlu işçi sınıfı seçmenin niçin 1894'te işçi populizmini aşağılayarak kovduğunu ve 1896'da Mc Kinley'e oy verdiğini kısmen açıklar. (Diğer bir neden, kuşkusuz, ortabatılı buğday çiftçilerinin ucuz-para şemalarında belgelenmiş işçi sınıfı antipatisidir.)

Son olarak etnik-dinsel çelişkinin bu rönesansı, popüler ideolojisinde uzağa varan bir değişikliğe derinden bağlıydı. Dixie'deki ırkçı terörüne ve Carribbean ve Pacific'te ABD istisnacılığına karşı, eski popüler ulusalcılık toplumsal darwinizmin ve "bilimsel" ırkçılığın son kiracılarında temellenen "Anglo-Sakson Amerikancılığı"nın bir yabancı-düşmanı doktrininde yeniden şekillendi. Bu ideolojik trendine Amerikan işçi sınıfının ikinci büyük yeniden bileşimi (bunu, Slavların, İtalyanların ve Yahudilerin "yeni" göçü besliyordu) arasında birbirine yaklaşması AFL tarafından, 1894'den sonra Jim Crow sendikalarınca göç yasaklamasına ve meslek ayrımcılığına doğru artan sağa kayışı anlamaya bir zemin oluşturuyor.

İşçi sınıfı içindeki bu aynı kutuplaşma, Debs'ci Sosyalizme Amerikan ana politikasında kendini kökleştirme yeteneği için azami deneyimi sağlayacaktı.

**Debsian Sosyalizmin Başarısızlığı**
**İşçilerin Nasırlaşmış Dünyası**

Yeni göç eskisi gibi, harici sanayiler, ev hizmetleri ve inşaat için aşırı sömürülen işçi güruhunu sağladı. Aynı zamanda, 1898'den itibaren güdümlü-kitle-üretimi sanayilerinin dramatik gelişimi için gereken makina-operatörleri ve yarı-kalifiye işçi orduları sağladı. 1914'le birlikte, Henry Ford, Highland Parkındaki (Michigan) Model-T tesisinde bileşik üretimin "cesur yeni dünyası"nı yaratmaya başlamışken, bu genişlemiş işçi sınıfının çoğunluğu yabancı doğumlu işçilerdi. Siyasi olarak, kardeşleşmiş ve birlikte olduklarından daha çok —yoksulluk ya da ihtiyatlı fark gözetimiyle— yerli işçi sınıfından sefalet mahalleleriyle ayrıklaşmışlardı. Etnikliğin, dinin ve kalifiyeliğin yeni modeli işçi sınıfı içinde aşağıda betimlenen hiyerarşiyi üretti.

Amerikan İşçi Sınıfının İç Tabakalaşması- Takriben 1912'de

| **İş Bölümü** | **Etnik-Dinsel Altkültür** | **Parti Eğilimi** |
|---|---|---|
| | Yerli işçi Stoğu | *Cumhuriyetçi* |
| Kalifiye Meslekler/ AFL Birlikleri | Britanyalı/Kanadalı Protestanlar | |
| | "Eski" Katolik Göçü İrlandalı/Alman | *Demokrat* |
| Non-Kalifiye ya da Fabrika Operatörü | "Yeni" Katolik Polonyalı/İtalyan/Slovak Quebecliler/Macar vs. | Kentsel Politik Mekanizmalar |
| Örgütsüz (veya IWW / Sosyalist-yönetimli Konfeksiyon Sendikaları/Maden İşçileri) | Yahudi (aynı zamanda Finliler ve yeni Almanca konuşan göçmenlerin yüzdesi) | *Büyük yüzdesi sosyalist* |

Bu hiyerarşinin kaynakları biraz yorum gerektiriyor. İlk planda bu göçün **kendiliğinden** —"eritilemez ve kültürel olarak geri" köylü sürülerinin— sınıf birliğini olanaksız hale getirdiği yaygın anlayışına karşı çıkmak önemlidir. Daha sonra döneceğimiz bu görüşe karşı kanıt, aşırı yaygınlığında mevcuttur. Amerika'da etnik dayanışma ve örgütlülüğü şekillendirmek için **bilinçli karar** çoğu kez yeni ülkede tasfiyeye ve kurban etmeye karşı yaşamsal bir strateji ve savunmacı reaksiyondu. Gerçekte göçün işleyen etkisi büyük ölçüde **varolan** sınıf kurumlarının direncine ve kapsayıcılığına dayanır. Ancak 1880'lerin ve 1890'ların Batı Avrupa sınıf mücadeleleri toplayıcı işçi sınıfı kurumlarından bir ağ örerken (çalışanların kulüpleri, kooperatifleri ve "işçi kiliselerin"den *Casas del pueblo* ve işçilerin eğitim birimlerine kadar derecelenen), 19. yüzyıl sonlarının ABD işçi hareketi, görmüş olduğumuz gibi, işlik dışındaki etnik dinsel düzenlenişlere üstün gelebilecek bir işçi sınıfı "kültürü" oluşturmayı başaramadı.

### Yeni İşbölümünün Etkisi

Bu arada işliğin kendi içerisinde, işbölümünün derin bir yeniden örgütlenmesi yeni göçün etkilerini kuvvetlendiriyordu. Yeni kitle üretimi teknolojilerinin girişi kalifiye emeğin iktidarına birleşik şiddetli bir hücumla elele gitti. Bu saldırı, Demir ve Çelik işçilerinin Alaşım Cemiyeti'nin güçlü evcil kiracılarının Carnegie Company'ye yenilmesiyle 1892'de sistematik bir şekilde başladı. 30 yıl, 1922'de demiryolu "sistemleri federasyonu" grevi açık dükkanın üstünlüğünü sağlayıncaya kadar, sürdü. Bu yenilgiyi kısmen dengeleyen ya da yumuşatan, sadece sanayinin hızlı gelişimiydi.

Yeni göçmenler, kalifiye olmayanların mevkilerinde "dondurulduklarını" düşünüyorlardı. Herhangi bir yükseliş umudu, fabrikaların kendi içlerinde, sevimsiz yerli meslek adamları veya ustabaşılara denetlenen etnik ve dinsel olarak ayrılmış gittikçe iş grupları temelinde örgütlenen bir emek süreci tarafından bodurlaştırılıyordu. Çelik fabrikaları, 1892 ve 1910 arasında meslek örgütleri yıkıldığında, bu anlamda özellikle dile düşmüştür.

Ancak bu egemen sürece karşı iki eğilim vardı; bazı sendikalar ve göçmenler arasındaki sosyalist akım.

Birleşik sendikaların olduğu yerde; Pennsylvania kömür yataklarındaki gibi, sanayisel olarak örgütlü madenciler, uzun mücadelelerinden sonra bir çok-mezhepli (multi-etnik) işçi kuvvetlerini militan bir üyeliğe dönüştürmeyi başardılar.

Ve önceden sendikaların bulunmadığı yerde, yeni sendikalar tarihsel olarak ayrık Alman ve yahudi sosyalist militanları tarafın-

dan kuruldu. Her ulusun sürgün radikallerini Atlantik ötesine göndermesine karşın, Amerika'da Marxism'in ön-egemen dilleri Almanca ve İbranice oldu. Patronların kara-listeleri ve Bismarck'-ın anti-sosyalist yasaları Alman sosyalistlerin yeni kuşaklarını, 1848 devriminden sonra Birleşik Devletlere göçmüş olan "kızıl 48'ler"in ayakizlerini izlemeye zorladı. 19. yüzyıl sonlarında bu devrimci Alman çalışanları —saflarından Haymarket şehitleri Spies, Engel ve Fischer'i çıkarmış olan— jimnastik birimlerinin, silahklüplerinin, eğitim dairelerinin ve sosyalist bira bahçelerinin kendi olağanüstü Almanca konuşan kültürel aygıtını yarattı. Aynı zamanda, Bira yapımcıları, sigara üreticileri ve fırıncılar gibi önemli sendikaların kurulmasında büyük rol oynadılar. Bir kuşak boyunca Chicago ve St. Louis'te işçi hareketinin sol kanadı oldular, ancak tartışmasız en büyük ürünleri Milwaukee'yi 1910'dan 1954'e dek sosyalizmin Amerika'daki kalesi yapmalarıydı.

Göçmen radikalizminin, diğer büyük yoğunlaşması, bir buçuk milyon Yahudi ve İtalyan göçmenin dünyanın en bulaşık sefil bölgesine yığıldığı New York'un aşağı Doğu yakasıdır. 1905 Rus Devriminin beklenmeyen sonuçlarından biri parlak bir sürgün işçi Bundist ve Yahudi Sosyal Demokrat kadrosunu Aşağı Doğu yakasına sağlamasıdır. Birkaç kısa yıl içinde konfeksiyon sendikacılığı için birleşen ve Tammy Hall'a karşı sol-kanadın omurgasını oluşturan aşağı yukarı ellibin İbranice konuşan sosyalist bir seçmen kitlesini örgütlediler.

**Amerikan Sosyalizminin İkiz Ruhu**

Debsci sosyalizmin emeli, bölünmüş ve kültürel olarak çok biçimli bu Amerikan Proleteryasını birleştirmek ve temsil etmekti. 1907 Paniği'nin uyanışı ve yüksek Mahkemenin sendikacılığa canavarca saldırıları (Danburry şapkacıları ve Buck'ın soba ve mutfak sobası vakaları- Taff Valein Amerikan benzerleri), Gompers'in, işçileri Demokratlarla bir **de facto** ittifaka karıştırma girişimlerine karşın, işçi sınıfı oylarının sosyalist partiye doğru güçlü bir canlanışı vardı. Ancak 1912'nin yüksek noktalarında parti iç hizipler ve ideolojik ayrılıklar ile bölündü. Partinin krizlerinin, elbette, bir çok sebepleri vardı. Fakat hepsinin üstünde bu ilerleme çağındaki sınıf mücadelesinin çelişkisini yansıttı.

1909 ile 1913 arasındaki yıllar, uluslararası işçi hareketinin tarihinde bir yol ayrımını işaretledi. Birleşik Devletlerde, Britanyada, Almanyada, Fransa ve Rusyada olduğu gibi, bunlar şiddetli "kitle" grevlerinin patlayışını ve kalifiye olmayan işçilerin yeni tabakasının sınıf mücadelesine girişini gördü. Göçmen çelik işçilerinin McKees Rock (Pennyslvania)'daki ayaklanmasıyla başlayan ve Newyork'lu elbise işçilerini (Kadın Bluzu Grevi) 1909'da

terleten, "örgütsüz" varsayılan göçmen proleterya, militan başkaldırı içinden patlayarak çıktı. Dünya Sanayii İşçileri ve elbise sendikalarının sosyalist örgütleyicileri tarafından desteklenen yeni işçiler, tekstilden otomobile kadar bir seri-üretim sanayilerinin bir yelpazesi boyunca grev ardından grev koydular. Aynı zamanda 1903-08'de "İşverenlerin Kitle Saldırısı" denilen grup tarafından sıkı bir baskı altında tutulan AFL, aynı zamanda mesleklerinin "Taylorizm" ile sulandırılarak bozulmasına karşı keskin, artçı kavgalar vermek ve süratini artırmak zorundaydı. Bu mücadelelerin en uzun ve kahramanca olanı, 1911-15'te, Harriman hatlarında bilimsel (teknik) idarenin girmesine karşı demiryolu dükkan mesleklerinin görkemli kırkbeş aylık greviydi.

**Emeğin "İç Savaşı"**

1877-96 döneminin grev dalgalarından farklı olarak, ancak yirminci yüzyılın başlarının kitle grevleri yerli ve göçmen işçileri birleştirmede başarısızlığa uğradı. Kalifiye işçilerin savunma kavgaları ve yeni göçmenler arasında örgütlenme kampanyalarını birbirine yakınlaştırmada yetersiz kalınca, hareketler ayrık sayılmaya ve hepsi çoğu kez karşıt durumlar almaya eğimlendi. Sonunda işçi sınıfı içindeki çatlak o kadar derinleşti ki, bazı sosyalist yazarlar düzenli olarak işçi saflarındaki "içsavaşı" yazarken, IWW örgütcüleri AFL sendikalarının göçmen proleteryanın grevlerini dikkatlice gömdüğünden ve sabote ettiğinden yakındılar.

Meslek örgütlerinin ve örgütsüz göçmenlerin mücadeleleri arasındaki uyumsuzluk iki yanılsamalı eğilim arasındaki çelişki olarak Sosyalist Partiye taşındı - reformist ve sendikalist kanatlar. Victor Berger'in Avisconsin'deki Alman Sosyalist kalesinden yönetilen reformistler, Gompers'in AFL liderliğinin yumuşak sivil ve münferit eleştirisiyle örneklenen aşamacılığın ve yerel sosyalizminin bir programına havale edildiler. **Onlar, örgütlenmemişlerin birleşmesine karşı ne bir strateji ne de görünür bir taahhüte sahip değillerdi ve ırkçı göçmen yasaklamalarını desteklerken genelde AFL'nin genel eğiliminden ayırt edilemezlerdi.** Dahası, Berger, belgeli bir beyaz üstünlükçüydü.

Çelişik olarak, 1912'de Büyük Bill Hayward'ın dışlanmasından sonra çoğu kızgınlıkla partiden çekilen sosyalist sol kanat, sendikasal tuzağa düştü. Onlar nerdeyse göçmen ve örgütsüz işçilerin iddia olarak heryerde mevcut olan devrimci potansiyeli üzerinde yoğunlaşan bir harici sanayi perspektifini uyguladılar. AFL'yi umutsuz bir vaka olarak reddettiler ve enerjilerini Tek Büyük Birlik'i kurmada yoğunlaştırdılar. Bu sol sosyalistler temel sanayideki göçmen grevleri dalgasını desteklemede değersiz roller

oynadılarsa da, sendikalizmleri örgütsüz fabrika işçi sınıfının gereksinmeleri için sadece ortalama bir taktiksel hafifletici neden olarak kaldı. IWW işlikte kavgacı-dayanışmayı örnekleyebilirdi, fakat kilise ve patron iktidarlarına karmaşık bağımlılıkları içinde yakalanmış sefalet mahallelerinin sorunları hakkında söyleyecek tek bir şeyi yoktu. New York'un elbise sendikalarının kampanyası dışında, bu dönemin büyük grevlerinden hiçbirinin, geride, ne sürekli birlik örgütü bırakmaması ne de sosyalist adaylar için yerel bir zafere yol açmaması şaşırtıcı değildir.

**Sosyalist Partinin Stratejik Başarısızlığı**

1912'de Amerikan Sosyalizminin iki büyük eğiliminden hiçbirisinin işçi sınıfını birleştirmek için gerçekçi bir strateji önermediği veya şehrin politik arenasında sosyalist müdahaleyle sendika stratejisinin koordine edemediği sonucundan kaçınmak zordur. Reformistlerin sanayi sendikacılığını kurmada bir planı yokken, devrimciler kalifiye işçileri etkilemek için çabalamada veya Gospers'ın AFL'deki tahakkümüne muhalefet etmede bir anlam görmediler. Benzeri şekilde, ne sağın "dikişçi sosyalizmi" (bunların yerel programı —Walter Lippman'ın işaret ettiği gibi— ilerlemecilikten farksızdı) ne de sendikalist solun apolitikliği şehir krizlerine bir sosyalist siyasi çözüm ve sefalet proleteryasının işlenmesi ihtiyaçlarına bir çözüm getirdi. Amerikan sosyalizminin stratejik perspektifleri her düzeyde çelişik, embriyonik ve sentezlenmemiş olarak kaldı.

Bir örgütlenme düzleminde, parti hiçbir zaman gerçekten farklı toplumsal bileşkenlerini bir organik bütün içerisinde birbirine karıştırmayı denemedi. Gerçekte Amerikan sosyalizmi bir dizi etnik ve dilsel olarak ayrık sosyalizmler olarak kaldı. Bu yüzden en önemli sosyalist seçim kaleleri etnik olarak homojen içeriklere sahipti. Milwaukee'de Almanlar, Minneapolis'te İskandinavyalılar, Manhattan'da Pensylvania'da Yahudiler, Reading'de Hollandalılar. Dahası Parti liderliği daha küçük etnik sosyalizmlerin ayrı dil örgütlenmelerini birbirinden ve parti içindeki iktidar katmanlarından ayrık tuttular: "Göçmen sosyalistler Partinin yeni göçmen işçilere ulaşım kemeridir. Fakat parti bu ulaşım kemerini hiç hareket ettirmedi. Bunun yerine, kısmen himayecilik ve ırkçılıkla motive olarak ve bunların politikasından kuşku duyarak bu göçmen sosyalistleri başıboş bıraktı, onları entegre edemedi."

Yine de belki de partinin en büyük başarısızlığı sanayi işçi sınıfının çekirdeğine nüfuz etmedeki mutlak yetersizliğiydi: Eski ve yeni katolik göçmenler AFL'deki egemen varlıklarına karşın, örneğin, İrlanda radikalleri —aralarında Elizabeth Gurley Flynn, William Z. Foster ve James P. Cannon gibi ateşli örgütçüler olmasına

karşın— sadece çevresi kuşatılmış bir avuçtular. Sanayinin kalbinde yoğunlaşan birkaç milyon Polonyalıdan, herhalde en çok iki-üç bini sağ-kanat Polonya Sosyalist Federasyonu'na kabul edilmişti. Bu arada *Il Proletario* "650.000 İtalyanın olduğu bir şehirde (Newyork) partiye giden birkaç yüz sosyalist" olduğundan yakınıyordu. Kimi tarihçiler basitçe Katolik Kilisenin muhalefetinin, İrlandalı, Polonyalı veya İtalyan işçilerin kitlesel radikalleşmesini engellediğini öne sürse de, gerekçeler daha karmaşık olmalıdır. Arjantin'e giden İtalyan göçmenler, herşeyden öte, çok radikal bir işçi hareketinin kurucuları olmuşlarken, Ruhr'daki Polonyalı göçmen madenciler devrimci ajitasyona oldukça yatkındı. Herhalde, James Connolly, Amerikan Sosyalizmindeki bu yumuşak hükümdarlık, Amerikan içeriğindeki anti-ruhban, antipapacı propagandanın katolik göçmenler tarafından himayeciliğin başka bir örneği olarak yanlış anlaşılacağı konusunda Daniel Deleon'a karşı çıktığında, haklıydı. Connolly'nin herhalde kafasında özellikle *Appeal to Reason,* (Akla Çağrı) görkemli mısır bölgesinde başarılı (750.000 abone) katolik kilisesi ve yeni göçün her ikisine karşı öldürücü vaazlar veren sosyalist gazete vardı. Tartışmanın bir diğeri, Melvyn Dubofsky tarafından sosyalist partinin Newyork'lu İrlandalılara ulaşmadaki başarısızlığı konusundaki çalışmasında yürütüldü: "Ondokuzuncu yüzyılın sonunda iyice gelişmiş Demokratik makinaya bağımlı İrlandalı göçmenin, patron Charles Murphy'nin modern toplumsal reformları mahalli desteği sağlamaya çalışan eski Tammany yapısına birleştirdiği, ilerici dönemin kabaran denizinde" olduğunu vurguluyor. Buradaki vurgu, sendika örgütlülüğüne ve siyasal üstünlüğe görece ayrıcalıklı geçişlerinin şansıyla İrlandalı işçilerin, iktidara gelirse şehir merkezindeki geleneksel İrlandalı iş tepkisini silahsızlandırabilecek olan önetkin bir yahudi sosyalist hareketinin entrikalarından az etkilenmesinedir.

### Sanayi Sendikacılığı İçin Mücadele

Sosyalist Partinin küçük trajedilerinden birisi, altta yatan bu stratejik çelişkilerin farkedilmesi ve temizlenmesiyle pek az ilgisi olan keskin fesatçı savaşlarıdır. Şiddetli polemiksel savaşlar -Avrupa sosyalizmindeki çağdaş kan davalarının benzerleri- sınıf bileşiminin veya partinin entegre olmamış pratiğinin önemli sorunlarına hiç dokunmadan "revizyonistler" ve "maksimalistler" arasında ileri geri bahis tutuşuldu. O zamanlarda hemen tümüyle yalnız olan Debs, sınıfın iç birliği mücadelenin bir ortak yönüne oturtulmadan, sosyalizmin Amerikan işçi sınıfını siyasi olarak kazanmayı umut edemeyeceği gerçeğini sezgisel olarak kavramıştı. Sanayi sendikacılığı için hareketin böyle bir birleştirici pratiği sağlayacağını umdu —hem meslek adam ve kadınlarının hem de tek-

nisyenlerin gereksinmelerine cevap veren ve bu yüzden sendikalist sol kanat tarafından nişanlandırılan, ikili birlikçiliği yadsımaya vardı. Bu ruh hali içinde, 1914'te seri-üretim sanayilerinde örgütlenme kampanyalarına yol açabilecek ve Gomperizme alternatif bir kutup oluşturabilecek Doğulu (UMW) ve Batılı (WFM) madencilerin bir ittifakına dayanan bir sanayi birliği "merkezi" oluşturulması için 'donkişotvari' bir çağrı yayınladı. Debs'in Appeal'i ihmal edilmiş olmasına karşın, onun ruhu 1917'de, John Fitzpatrick ve Edward Nockels'in militan önderliği altındaki Chicago İşçi Federasyonu, dar meslek parolalarını dalgalandırmaya ve sığır yetiştirilen yerlerde cesur bir örgütlenme tepkisinin kaynaklarını toplamaya karar verdiğinde yeniden dirildi. Baş örgütçü ve hükümetin savaş zamanı grevlerinden korkusunun kışkırttığı William Z.Foster ile Chicago ve çevresindeki şehirlerdeki 100.000 paketleme işçisi, tarihsel bir zaferle büyük paketçilerin üzerinde 1918'de birleştiler. Ancak zafer kısa ömürlü oldu.

**1919: Çeliğin Sınavı**

Ertesi yıl, AFL önderliğinin korkak ve güvenilmez desteğiyle Foster ve Fitzpatrick sığır yetiştirilen yerlerdeki kampanyanın yöntemlerini Pennyslania'nın çelik vadilerine ve Güney Chicago'nun fabrika çevrelerine taşımaya kalkıştılar. Çelik Sanayisi Amerika'daki açık pazarın Maginot Hattı'ydı ve onun örgütlenmesinin bütün sanayici işçi sınıfının stratejik anahtarı olduğu evrensel olarak farkedilmişti. Morgan House meslek sendikacılığının son izlerini yaklaşık bir yirmi yıl önce süpürmüş olmasına karşın, Foster ve Fitzpatrick, sefalet ücretleri uğruna ölümcül fabrikalarda haftada yedi gün günde oniki saat çalışan göçmen çelik-işçilerinin artan huzursuzluğunda umut buldular. Kalifiye yerli işçilerin muğlak tavrına ve meslek bölgeselliğinin karmaşık sorunlarına (24'ten fazla AFL birliği çelikte yolsuzluk olduğunu ileri sürüyordu) birkaç yüzbin, önceden göçmen, çelik işçisi Foster'ın dünyadaki en güçlü sanayi tekeline karşı grev çağrısına kulak verdi. Slavlar ve İtalyanlar üç ay boyunca eyalet polisinin ve şirket korucularının "kazak" terörüne karşı sıkı durdular, ancak sonunda grev sendikalar tarafından ihanete uğradı ve ülkedeki anti-radikal, antiyabancı isterinin büyüyen iklimi tarafından gömüldü.

Bir tarihçinin koyduğu gibi, 1919 "dönmeyen dönüm noktasıydı." Bu yerli işçilerin göçmen proleteryayla birleşme yeteneğinin başarısızlığa uğramış sınavıydı. Çelik İşçilerinin örgütlenme atılımının yenilgisi, Doğulu ve Güney Avrupalı İşçilerin 1909'dan beri sanayiyi sarsan farkedilir canlanmasının sonunu işaretledi. Bu Ku Klux Klan'ın ortabatı sanayi eyaletlerindeki yükselişiyle örneklenen, himayeci reaksiyonunun kabaran bir dalgasıyla kar-

şılaşan "yeni" göçmenler, bunalım ikinci bir ve daha militan bir uyanışın tetiğini çekinceye kadar, etnik toplulukların mabetlerine döndüler. Kalifiye işçilere gelince, 1919 yenilgisi AFL'nin savaş dönemi kazanımlarını geri yuvarlayan ve bir zamanların herşeye gücü yeten maden işçilerinin ve demiryolu sendikalarının yıkıntıları üzerinde açık pazar "Amerikan Planı"nı kuran kapitalistlerin geniş bir saldırısına yol açtı.

Neredeyse bir yirmi yıl boyunca anonim şirketler militan birlikçiliğin meydan okumasından, şansına serbest kaldılar. "Amerikan Planı"nın perde arasında kapitalistler emek süreci içindeki işçi "kontrolü"ne saldırıları ivmelendirdiler, anonim yönetim ve iş denetiminin yeni biçimleriyle yeni seri üretim teknolojileri yanyana ilerliyordu. Emek sürecinin bu dönüşümünün bütünselliği —ilk önce "Taylorizm", sonra "Fordizm"— sermayenin emek gücü üzerindeki tahakkümünün iktidarını genişletti. Henüz Birinci Dünya Savaşının sonunda, Birleşik Devletlerdeki kapitalist sınıf (özellikle "ikinci Teknolojik Devrim"in gelişmiş sektörlerinde: Otomobiller, elektrikli makinalar, kimyasal maddeler ve öbür dayanıklı tüketici metaları) kalifiye emeğin alt düzenlenişi ve emek sürecinde bölünüşü açısından Avrupa'lı rakiplerinin herhalde bir kuşak önündeydi. Aynı zamanda, ancak, üretimdeki devrim ve AFL'nin savaş sonrası çöküntüsü sınıf bilincinin somut avantajlarını zayıflatıyordu. Seri üretim "Fordist" entegrasyonu CIO'nun acilliği ve sanayi birlikçiliğinin yeniden doğumu için sahneyi hazırlıyordu.

Çeviri: **Yücel Demir**

# İkinci Ara'da Dört Kapitalizm

Georg Fülberth

*Arbeiterkampf No: 307 29 Mai 1989*

Test niteliğinde iddia ediyorum: Şu ana kadarki kapitalist gelişim, dört aşamada cereyan etmiştir. Bu aşamalar şunlardır:

1) Sanayi devrimi
2) Emperyalist istikrar
3) Emperyalist cepheleşme periyodu
4) Yeni bir üretici güç tipi ve sistemlerarası mücadelede sosyalist ülkelerin yenilgisi koşullarında ikinci istikrar.

Bu periyodların herbiri şöyle karakterize edilebilir:

**1) Sanayi Devrimi:**

Sanayi devrimi, çoğu kapitalist ülkelerde öylesine korkunç koşullarda gerçekleşmişti ve öylesine kitlesel bir acıyla bağlantılıydı ki, dönemin çağdaşları -bir yanda muhafazakârlar, diğer yanda başkaldıran işçiler ve bu her iki kaybedenler grubundan biriyle bağlantıda olan teorisyenler- böyle adaletsiz ve "anarşik" (Engels) gelişen bir üretim biçiminin kısa zamanda sona ereceği kehânetinde bulunmuşlardı. Bu kriz yüklü durumun ifadesi de çok çeşitli antikapitalist ayaklanmalardı: *Absentism* (kaytarmacılık), işlenen suçlar, kooperatifçilik denemeleri, İngiliz Chartist hareketi, Paris'te 1848 Haziran katliamı ve 1871 Paris Komünü.

Genç kapitalizmin karşısındaki protesto, teorik ifadesini erken sosyalizmde, ütopik komünizmde ve Marx'ın yapıtında buluyordu.

Sanayi devrimine aslında ülkeden ülkeye değişen bir tarih verilmelidir. Bir karşılaştırma yapıldığında görülecektir ki, "âhenkli" bir biçimde geliştiği yerde, ABD'de de ayaklanmalar eksik değildi. Bu ayaklanmalar 1886'daki kanlı çatışmalarla doruğa ulaşmıştı ve parti politikası olarak "Populist Party"nin 50'li yıllardaki başarılarında kendini göstermiştir. Rusya ise, 1861'de köylülere verilen özgürlük ertesinde "kapitalizmin limonluğuna" (Valentin Gitermann) girmiştir. Siyasal ve toplumsal sanayileşme krizlerinin doruk nok-

tasını -1848'de Batı ve Orta Avrupa ile karşılaştırılabilir- 1905 ve 1917 devrimleri oluşturuyordu. Ancak bu devrimler, Batı ve Orta Avrupa'da olduğundan farklı bir şekilde kapitalizmin tahkimiyle değil, kapitalizm sonrası bir düzenle sonuçlanıyordu.

**2) Emperyalist İstikrar:**

Diğer bütün ülkelerde, sanayi devrimi periyodunu kapitalist sistemin iç istikrar safhası takip etti. Kapitalizm daha geniş bir temele oturdu ve bu temel üstünde tehlikeye düşmeksizin gelişimini sürdürdü. Bu istikrarın hem içerden hem de dışardan kaynaklanan nedenleri vardı. İçerde, şimdiye dek başına buyruk olan orta tabakaları sürekli bir yıkıma uğratmadan, ilâve bir sermaye harekete geçirilebildi. Onun için merkezî bir manivela, anonim şirketler oldu. Kartellerin oluşumu ve -kıta Avrupa'sında- bunların bankalara giderek artan bağımlılığı bir yandan, işçi sınıfının hep daha büyük parçalar halinde ve tedricen sendikalarda toplanması diğer yandan, bunlar nihayet devletin nüfuzundaki artışla birleşerek kapitalizmin iç örgütlenmişliğinde belli bir itidal yârattılar. Bu örgütlenmişlik kapitalizmin "anarşik" safhasında hiç de düşünülür gibi değildi. Ancak ücretli emekle sermaye arasındaki sanayi devrimi esnasında oluşmuş kutuplaşma, şimdi de kapitalist sınıfın kendi içindeki bir kutuplaşmayla tamamlanıyordu: Tekelci sermaye ile tekelci olmayan sermaye arasındaki bir kutuplaşma, kartel ve tröstlerin üstün konumu ile bunların iç piyasadaki tekelci kârlarını yaratıyordu. Bu kârlardan kısmen bu sanayilerde çalışanlar da yararlanıyorlardı. Bu biraraya gelişlerin yerel etki çevreleri ne kadar geniş oluyorsa aşırı kâr da o kadar büyük oluyordu. Bu da mevcut ulusal sınırlar aşan sürekli yayılma çabaları ile sonuçlanıyordu. Etki alanları yaratmak, sömürgelerin garantiye alınması ve ele geçirilmesinden, diğer çok gelişmiş kapitalist ülkelerin önemli bölgelerinin savaşla ele geçirilmesine kadar... Rudolf Hilferding, 1910'da yayınlanan *Finans Kapital* adlı kitabında, bunu emperyalizmin temel nedeni olarak karakterize etmişti. Dünya pazarındaki egemenlik, aşırı kâr olanağı sağlıyordu ve bu kârdan da aynı şekilde daha alttaki sınıflara parçalar aktarılabiliyordu. En gelişmiş kapitalist ülkelerde eskiden olduğu gibi mevcut merkezî sınıfsal çelişki dışarıya kaydırma vasıtasıyla kısmen yumuşatılıyordu. Ki, o münasebetle de bazı ülkelerde -meselâ Almanya'da- sosyo-psikolojik bileşenler, özellikle İngilizlerin durumunu karakterize eden gerçek maddî "rüşvet"ten (Lenin) daha büyük bir anlam taşıyordu. Bu her iki bakış için Batı Alman tarihçi Hans-Ulrich Wehler yerinde olarak "sosyal emperyalizm" tanımlamasını kullanıyor. Yayılma için harcanan çabaya da, önce çoğunlukla ulusal sınırlarla çevrilmiş kendi etki alanının dış rekabete karşı güvenceye alınma çabası uygun düşüyordu. Yeni bir korumacılık.

Artık işçi hareketi içinde marxgil teorinin radikalliği pratikte boşa dönüyordu (çoğunlukla Almanya'da ve Avusturya-Macaristan'da örgütsel kimlik tesisi ve kimlik edinimi nedenlerinden dolayı muhafaza edilmesine, hatta yeni taraftarlar kazanmasına rağmen). Alman sosyal demokrasisindeki gerçek ideolojik konumun doğru ifadesi Eduard Bernstein'in 1899'da yayınlanmış *Sosyalizmin Koşulları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri* adlı kitabıdır. Ama reformist akım asla Alman İmparatorluğu ile sınırlı değildi, aksine hatta başka yerlerde çok daha güçlü fakat tabii daha az teorik olarak biçimlenmiş bulunuyordu. Rudolf Hilferding'in *Finans Kapital*'i, emperyalist istikrarın geniş ve tam bir tasviridir. Hilferding öncelikle ulusal ölçekte örgütlenmiş tekellerin genişleme eğilimi ile oluşan dış politik bir çatışma potansiyelini tasvir ederken, bir sonraki emperyalist çatışma periyoduna da önceden işaret etmektedir.

**3) Emperyalist Cepheleşmenin İki Safhası:**

Emperyalist cepheleşme açıkça I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ortaya çıkıyordu. Ama daha önce 1890'larda Avrupa'daki silahlanma yarışıyla başlamıştı ve kısmen de emperyalist istikrarla çakışıyordu. O bakımdan iki periyoda bölünmektedir:

a) 1914'den 1941'e kadarki emperyalist devletler arasındaki çatışma periyodu.
b) Sistem çatışmaları periyodu, önce Hitler Almanyası ile Sovyetler Birliği arasında (1941-1945), daha sonra da ABD müttefikleri bir yanda, SSCB, halk demokrasileri ve azgelişmişlikte tutulmuş ülkelerdeki ulusal kurtuluş hareketleri diğer yanda (1945/47'den aşağı yukarı 1987'ye kadar).

Bütün bu periyod içinde, kapitalist sistem yeniden -tıpkı sanayi devriminde olduğu gibi- çok çeşitli açılardan tehdit altında görünüyordu: Evvelâ bolşevizmin saldırısıyla, ki bolşevizmin zaten kendisi 1923'e kadar Ekim Devrimi'nin sonuçlarının sadece eğer Rusya'daki çöküş diğer gelişmiş kapitalist ülkelere de sıçrarsa güvenceye alınacağını ilân ediyordu. 1918'de Finlandiya'da başarısızlıkla sonuçlanan, 1919'da Macaristan'da ve 1918/19'da 1920 ve 1923'de Almanya'daki ayaklanma hareketleri bu konumun ifadesiydi. Kapitalizmin 1924-28'deki görece istikrarlı kısa bir döneminden sonra 1929/33'deki dünya ekonomik bunalımı kapitalist sistemin iç sınırını işaretliyor gibi görünmekteydi: Depresyonun "arıtıcı işlevi" artık mevcut değildi. ABD'de New Deal, Almanya'da faşizm ve Japonya'da takviye edilmiş devlet talebi politikası, bu üç ülkede yeni bir iç politik istikrar periyodunu açıyordu: Birleşik Devletler'de uzlaşmacı, Japonya ve Almanya'da kısmen şiddetle, kısmen de aynı şekilde yığınsal uzlaşma ile. İngiltere'deki o daha 1848'de başlamış olan büyük iç sükûnet, emperyalist cepheleşme periyoduna ge-

çişle de hemen hemen hiç tehlikeye düşmemişti. ABD'de, Japonya'da ve Almanya'daki ekonomik krizlerin üstesinden gelinen ekonomik politika araçları zımnen keynesgil idi. Talep artışı faşizmde ve Japonya'da silahlanma ile Birleşik Devletler'de ise sosyal politika ve altyapı inşaatları aracılığıyla gelişti. Almanya'da bunun sonucu olan devlet borçlanmasına sadece büyük bir savaş perspektifi altında göz yumulabiliyordu. Bu savaşta yağma, bölgesel yayılma ve ticaret politikasındaki hegemonyanın tesisi vasıtasıyla geçmişin kayıplarının dengelenmesi temin edilmeliydi. Japonya ise, Mançurya, Çin Hindi ve Çin'in büyük bölümünü ele geçirerek kendisinin belirlediği bir Doğu Asya'da Yeni Düzen'in —Japon emperyalistlerinin verdiği adla "Ortak Refahın Daha Büyük Bölgesi"— kuruluşunu elde etmek arzusundaydı. ABD, New Deal ile elde edilmeye çalışılan, tam istihdama asla ulaşamıyordu. İç politika programının yanında bir de ihracat saldırısı yer almalıydı. Japonya ve Hitler Almanya'sının korumacı ekonomik dünya imparatorlukları kurma planları, yakın bir gelecekte bu çareden umudunu kesecek gibi görünüyordu. Böylece ABD'nin savaşa giden yolu da gösterilmişti, bununla aynı zamanda silahlanmaya olan devlet talebi başlamıştı.

1941'de Hitler Almanya'sının Sovyetler Birliği'ne saldırmasıyla ve daha sonra da 1947'de Soğuk Savaş'ın açıkça patlak vermesiyle emperyalist cepheleşme periyodu, yeni bir aşamaya girdi: Gelişmiş kapitalist ülkeler arasındaki çatışma, kapitalizmle —evvelâ— Sovyetler Birliği, daha sonra da 1947'den başlayarak diğer kapitalizm sonrası toplumlar arasında çatışma kısmen örtüldü, kısmen de tümüyle çözüldü. 1917-1987 emperyalist cepheleşmenin tüm periyodu kapitalist sisteme yeni tehlikeler getiriyordu. 1917'de eski Çarlık İmparatorluğu kapitalist zincirden koptu, Kızıl Ordu'nun ilerlemesi ve iç devrimler (1948'de Çekoslovakya) dolayısıyla Doğu ve Orta Avrupa'da kapitalizm sonrası düzenler ortaya çıktı, 1949'da bunları Çin izledi. Sayısız eski sömürge veya "Denizaşırı sömürgeler", kapitalist metropollerin politik baskısından veya bunların desteklediği ulusal oligarşilerden kurtuluyordu. 1948'de Hindistan'dan Vietnam, Angola, Mozambik'e, Guinea-Bissau 1975'de ve, en son, Nikaragua'ya kadar.

Ancak en gelişmiş kapitalist ülkelerin egemen sınıfları için sistemin tehlikeye girmesi, kapitalizm sonrası devletlerle ve ulusal kurtuluş hareketleriyle cepheleşme periyodunda adeta bir dış ilişkiye taşınmıştı: İçeride Avrupa ve Japonya'ya 40'lı yılların sonundan beri politik ve toplumsal bir sosyal barış *(Burgfrieden)* periyodu yerleşmişti. ABD'deki bu sosyal barış, dünya ekonomik krizi esnasında hiç tehlikeye uğramamıştı.

Bir emperyalist cepheleşme periyodunun ekonomik meşruiyetini tas-

vir eden ilk denemeyi Rosa Luxemburg daha 1913'de *Sermaye Birikimi*'nde sunuyordu. Luxemburg, kapitalist gelişim esnasında birikmiş artık-değer yığınlarının zaten mevcut sistemlerde değil, fakat bunların yeniden yatırımının henüz kapitalist olmayan bölgelerde gerekli olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu. Ama dünya tamamen kapitalist olunca da artık kapitalizm parçalanmak zorundaydı. Çok daha önce, kapitalist devletler, onlar tarafından henüz açılmamış bölgeler için rekabetlerinde savaş yoluyla karşı karşıya gelmektedirler. Emperyalizm, artık-değerin realize edilmesi zaruretinden meydana geldiği için, kapitalist sistemin kendisinin de kaçınılmaz bir sonucuydu. Luxemburg'un çözümlemesi, çağdaşı bütün marksistlerce hatalı bulunmuş ve reddedilmişti, Lenin tarafından da... Lenin, emperyalizmi, artık-değerin realizasyonu zaruretinden çıkarmıyordu, aşırı kâr elde etme şansından çıkarıyordu. Rosa Luxemburg'dan farklı olarak Lenin, —tıpkı meselâ Otto Bauer ve Rudolf Hilferding gibi— toplam artık-değerin kapitalist dünyanın kendisi içinde yeniden yatırımını (yani kapitalist olmayan bölgeler açılmaksızın) esasen mümkün görüyordu. İç kapitalist gelişimle emperyalizm arasındaki analizinde Lenin, Luxemburg'a değil fakat Hilferding'e yaslanıyordu.

Savaşa kadar açılan sistem cepheleşmesi ve Soğuk Savaş periyodunda siyasal iktisadın marksist eleştirisi uzun zaman bir durgunluğa girmişti. 60'lı yıllardan beri bazı alanlarda parça parça gelişimini sürdürüyordu: Meselâ tekelci devlet kapitalizmi teorisi dolayısıyla, yeni sömürgecilik ve uluslararası ekonomik ilişkiler teorisine katkılarla.

1917 Ekim Devrimi, kapitalist gelişimin üçüncü safhası için anahtar olay olarak ortaya çıkıyor. Ama ilk başlarda sanayi devrimi içindeki bir "tipik" devrimden başka birşey değildi —yani 1848 Orta ve Batı Avrupa'sı ile karşılaştırılabilir—. Ancak aynı zamanda da "gecikmiş" olarak ortaya çıkıyordu: Yani emperyalist kriz koşulları altında. Böylelikle de ondan, Rusya'da kapitalist gelişim yolunun bir genişlemesi değil, fakat yıkılması sonucu meydana geliyordu. Dünya ölçeğindeki kapitalizm için bunun önemi, emperyalizmin etki alanının böylelikle daralıyor ve politik dinamiği en son 1941'den beri sistem cepheleşmesi üzerine yöneltilmiş bulunuyor olmasındaydı. Sonunda ama Ekim Devrimi kesinlikle kapitalist gelişimi tek yönde etkilemedi, fakat tam tersine Ekim Devrimi'nin sonuçları, artan ölçülerde kapitalist gelişimin baskısına maruz kalıyordu.

**4) Yeni İstikrar:**

En son 80'li yılların başından bu yana kapitalizmin artık dördüncü periyoduna girdiği ortaya çıkmış bulunuyor. Bu periyodu aşa-

ğıdaki özellikler karakterize ediyor:

a) Kapitalizm sonrası ülkelerin Soğuk Savaş'taki yenilgisi.
b) Kapitalizm sonrası toplumların içine alındığı bir kapitalist "One World" (Tek Dünya) perspektifi,
c) "Üçüncü Dünya" da denilen daha önceki ulusal devrimci toplumların bu "One World"un içine alınması perspektifi,
d) En gelişmiş kapitalist toplumlardaki yeni üretici güç ve birikim tipi vasıtasıyla sendikal karşı güç'ün kaldırılması tehlikesi.

**"Batı", Soğuk Savaşı Kazanıyor:**

"Batı", sistem çatışmasında, Ekim Devrimi'nin sonuçlarını geriye çevirmeyi hedeflemişti. Sovyetler Birliği 1924'den beri sosyalizm/komünizme çıkan yolu, bu müdahale denemeleriyle direnme koşulları altında katetmek hedefini ilân etmişti ("Tek Ülkede Sosyalizm"). Bunun yanında, yeni sosyalist-komünist toplum formasyonunun üstünlüğünü öylesine geliştirmeliydi ki, bu üstünlük, kapitalist kalan toplumlardaki süreci de ilerletebilsindi. Kapitalizm sonrası toplumların askerî bir "roll back"i (geriye akış) meydana gelmedi. Ama dünya savaşı ve silahlanma yarışı vasıtasıyla gelen yük, kapitalizm sonrası ülkeleri kendi başlarına daha da gelişmekten ve kâr ilkesinden kurtulmuş bir toplumun yeni potansiyellerine cazip bir şekil vermekten alıkoydu. Bundan böyle bunlar, ekonomik olarak aşırı yüklenmişken ve içeride ağır meşruiyet krizleriyle sarsılırken, hatta o eski baskı uygulanamazlık sloganından bile vazgeçmek zorunda kalmışlardır: Ekonomik ve çok açık bir biçimde askerî olarak. Uluslararası ekonomik ilişkiler aracılığıyla tekrar kapitalist dünyanın bir parçası olmaları tehlikesi var. Yugoslavya, Macaristan ve Polonya için bu, elle tutulacak kadar yakındır ve zaten kısmen de gerçekleşmiştir. Diğer kapitalizm sonrası toplumlar için de en azından imkânsız değildir. Böylelikle, İkinci Dünya Savaşı sonuna doğru o zamanki ABD başkanı Franklin D. Roosevelt'in ilan ettiği "One World" doktrini bir gerçekleşme şansı yakalıyor. Roosevelt, Sovyet egemenlik sahasının genişlemesine karşı, bütün dünya —yani Doğu Avrupa dahil— elbette Birleşik Devletler sermayesinin egemen olduğu global bir serbest ticaret sisteminin parçası olarak kalacağından, itiraz da etmemek zorunda kalmıştı. Halefleri —belki de son aylarında Roosevelt'in bizzat kendisi— kendilerini şöyle bir perspektifle karşı karşıya gördü: SSCB hiç mi hiç, kendisi ve yeni "stratejik güvenlik alanı", mesela dış ticaret tekelinin terkedilmesi gibi bir durumda, Batı'nın kurallarına boyuneğmeye hazır olmadı. Hitler Almanyası karşısında askerî açıdan temsil ettiği aynı ilkeleri, SSCB'ye karşı uygulamayı deniyordu: Serbest ticaret ve egemenlik konularında Amerikan anlayışına direnmekle tehdit eden ekonomi bölgelerinin parçalanması. Bu ise artık savaşçı araçlarla olmuyordu. İş, Soğuk Savaş'a gelip dayandı.

**"Avrupa" 1992: Güzel Ümitler:**

1992'de Batı Avrupa blokunun tamamlanması, en azından "Aradaki Avrupa"nın (Franz Joseph Strauss eski Alman imparatorluğu ile SSCB arasında kalan ülkeleri böyle adlandırırdı) ekonomik olarak geri kazanılmasına, hem belki bu arada Sovyetler Birliği'ne de, kapitalizm için yeni bir dinamik verecektir. "Ortak Avrupa Evi'-'nde ne olacağı, bir analojiyle, şöyle aydınlatılabilir:

19. yüzyılın sonunda ABD, Batı yarıküresinde kendi "Gayriresmi İmparatorluğunu" (Informal Empire) kurmuştu. İşgallerden kesinlikle vazgeçmiş değildi —tam tersine! Bunların, kısmen de antisömürgeci gerekçeleri vardı: Meselâ 1898'de Küba'da İspanya'ya karşı. Ama ABD, politikasının esas ağırlığını, biçimsel olarak bağımsız Latin Amerika ülkelerine nüfuz etmek üzerine kuruyordu. Benzer bir biçimde, Doğu Avrupa, önümüzdeki onyıllarda Batı Avrupa'nın arka bahçesi olabilecektir. Şayet oralardaki halklar merkez komiteleri ve genel sekreterlerine tahammül etmeyi sürdürmek isterlerse, tabii buna engel olunması mümkün de olmayacaktır. Vahim olan, bunların Batı Avrupa sermaye ve mal ihracına (ve çöp ithaline) sınırsız bir biçimde açık bulunmalarıdır.

## ÜÇÜNCÜ DÜNYA BİRİNCİ Mİ OLACAK?

50'li yıllardan 70'li yıllara kadar, Üçüncü Dünya denilen ülkelerdeki kurtuluş hareketleri mücadelesinin ikili bir perspektifi vardı: Birincisi, burada yüzyıllarca sömürge bağımlılığında tutulmuş olan halkların, dolaysız toplumsal ve politik —çoğunlukla ulusal biçimde formüle edilmiş— çıkarları birer gerçek halini alıyordu.

İkincisi bu, eninde sonunda sadece, bugüne dek egemen kapitalist ülkelerin zayıflamasıyla, emperyalizmin parçalanmasıyla mümkün görünüyor. O bakımdan, ulusal kurtuluş savaşı da sistemler mücadelesine tâbiydi ve mesela Sovyetler Birliği tarafından desteklenmesi mutlak olarak mantıklıdır.

Sistem çatışması dinamiği, bundan böyle yeni ulusal devletlerin politikalarından adeta çekilip alınmıştır. Uluslararası kapitalist sistemin bir parçası olarak kalıyorlar veya tekrar parçası olacaklar. Doğrudan günlük çıkarların artık emperyalist egemenliğe karşı verilen ümitsiz savaşta ele geçirilmesi pek mümkün görülmüyor, ümitsiz bir durumda iken Uluslararası Para Fonu'nun koşullarına boyuneğmek, kural içi bir tutumdur— strateji değil, reflekstir.

**Yeni Birikim Tipi**

En gelişmiş kapitalist devletlerin iç ekonomik evrimi, 70'li yılların

ortasından beri, tamamen istikrarlı kârlarda birikimin yavaşlamasıyla ve yatırımların görece düşük istihdam etkinliğiyle —ki bunların önemli bir bölümü rasyonalizasyon için kullanılmaktadır— karakterize edilmektedir. Bunlar sürekli yüksek işsizliğin de nedenleridir. Bu işsizlik galiba bundan başka bir de "teknolojik" işsizlikle katlanacaktır (veya belki de ikame edilecektir). Sermaye kesiminin sendikaların karşısındaki iktidarında, bunların koşulladığı bir güçlenme, ücretlilerin şimdiye kadarki ortak koruyucu haklarının kaldırılmasına, şimdiye kadarki iş günü ve iş haftası sınırlarının üzerinden pahalı teknik donanımdan tam anlamıyla fayda sağlamak amacıyla çalışma saatlerinin kişiselleştirilmesine yaramaktadır. Bu ise çoğunlukla sendikalarla ilişki kurularak henüz çalışmakta olan kesimlerle anlaşarak yukuubulmaktadır. Bu sendikalar, böylelikle, bir karşı güç teşkili olanaklarının (bunu şimdiye dek genelde algıladıkları kadarıyla) tehdit edilmekte olduğunu görüyorlar. Bir ülkenin "Industrial Relations" (Sanayi İlişkileri'nin) en yüksek emir kipinde, (henüz geniş ölçüde görüldüğü ve ulusal ölçekte biçimlendiği kadarıyla) dünya pazarındaki konumu bulunmaktadır.

**İkinci Ara: Değerlendiren Bir Hipotez**

Kapitalizmin ilk istikrar periyodu —1900'ler iki kriz periyodu (sanayi devrimi ve emperyalist cepheleşme) arasındaki ara (fasıla) olmuştu. Bununla kurduğum analojide şimdiki istikrar safhasını "ikinci ara" olarak adlandırıyorum. Böylelikle bu aranın bu üçüncü kriz periyoduyla çözüleceğini düşünüyorum. Ancak bu kabulümü temellendiremiyorum, aynı nedenle de yalnızca bir değer yargısı özeliği taşıyor. Ama böyle davranmaya hakkım var, zira bir hipotez bu; yerleşmeye başlayan istikrarın sonsuza dek süreceği hipotezi. Veya bir üçüncüsü: İstikrar ve krizden oluşan bir karışık biçimde ortaya çıkacaktır, bunlar da güncellikte aynı şekilde ampirik olarak ve daha güçlü biçimde temellendirilemezdi. Şuradan itibaren sürdüreceğim düşüncelerim için terminoloji —"ara" olup olmadığı— zaten pek de önemli değil, zira bu, istikrar periyodunun bizatihi kendisiyle ilgilidir, daha sonra muhtemelen neyin geleceği ile ilgili değildir. Bu çalışmanın başlığı: "İkinci ara'da" başlığına bu yüzden belki de iradeci kişisel bir yer belirlemesi olarak, hakkımın olduğunu düşünüyorum.

**Rizikolar**

Yine de şu andaki rizikolar görünür bir hal alacaktır. Bu rizikolar emperyalist cepheleşme periyodunda meydana gelmiştir ve istikrarı tehdit etmektedir:

1) Elbette buna sürekli savaş tehlikesi de dahildir. Soğuk Savaş'ta oluşan silahlanma tipi ekonomik bir "One World" (Tek Dünya) hayali karşısında ideolojik olarak işlevsizdir ve açıkça görülüyor ki teknolojik açıdan hiç de egemen olunabilir gibi değildir. Bu rizikolar ve Batı'nın Soğuk Savaş'taki zaferi, daha başka ele alınabilir bir askerî tehdit sistemi tipine olan iştahı da kabarmaktadır. Bu sistemin tesisi aynı zamanda silah sektöründeki yatırımların yeni bir çevrimine yol açabilmektedir.

2) Doğal kaynaklar öylesine bir noktaya gelip dayandı ki, bu noktada yalnızca tek tek insanların hayat şartları değil, kapitalist sistemin kendisinin hammadde kaynakları da pek uzun bir süre daha garantide görünmüyor. Bu parçalanma efekti azgelişmiş ülkelerde ve kapitalizm sonrası devletlerde, çoğunlukla merkezlerde olduğundan çok daha yıkıcı etkilerle sonuçlanır. Bunlar "batılı" tekniği, dünya pazarı koşullarında çoğunlukla "ya allah-yönteminde" ithal ederler ve yine dünya pazarı koşullarında teknolojik olarak geriliklerini doğal kaynakların müthiş israfıyla telafi etmeye çalışırlar. Kapitalist rekabete bağlı olarak teknolojik gelişimde, zaten bu arada benzer mekanizma oluştu, silahlanmada ki gibi: Denetim altına alınabilir gibi görünmeyen bir teknoloji tipi ve bu yüzden hesaplanamaz rizikoların üreticileri haline geldiler.

3) İşsizlik, aktüel olarak sistemi tehdit eden bir tehlike değil, ama şu sıralarda toplumsal ve güvenlik politikasına yönelik çaydırıcı tedbirlere neden oluyor. Yatırım sınırı olarak etkisi de var. Bunların sonuçları, halen çalışanların kullanılmasını uyarma çabasıyla dengelenemiyor.

4) "Üçüncü Dünya" denilen ülkelerin yoksullaşmasının en gelişmiş toplumlar üzerinde bir ekonomik (borçlanma krizleri) ve ekolojik reaksiyon düğmesi efekti vardır. Bu efekt de oralarda ahlakî olarak ve papazca bir kendini suçlama duygusunun, turistik maceraların önkoşuludur.

**Kapitalist Modernizasyon Kabulü**

Bu rizikoların kaldırılması kapitalist modernizasyonun hedefidir ve bu, emperyalist merkezlerde bu arada geniş bir politik çeşitliliğin kabulü (Konsens) oldu. Federal Almanya'da bu, CDU sıralarından (sembol figürler: Geissler, Süssmuth, V. Weizsaecker) tutun, SPD ve Yeşiller'e (eksi bunların "köktenci" ve çevre-sosyalist bileşenleri) oradan da DKP içindeki "daha yeniler"in çoğunluğuna kadar uzanmaktadır. Kabul (Konsens) "sistem aşırıdır". Sosyalist ülkelerin silahlanma yarışına daha fazla ortak olmayacakları ve Batı ile ekonomik bir işbirliğine bağımlı oldukları gerçeği, oralarda, kapitalizmdeki görece yıkımsız bir evrimin vurgulanması sonucunu

doğurdu. Modernizasyon koalisyonunun barışçı, çevreyle uyumlu ve sosyal bir kapitalizm hedefi vardır. Yeni toplumsal hareketlerin politika yetenekleri olduğu sürece, bu hareketler bu hayale dahil edilmektedir. Diğerlerinin yanında, bu yeni kapitalizmin ayrıca kadınlara karşı da bir dostluğu var.

İki esas yönelim uzlaşma (konsensus) içinde karşı karşıya duruyor.

Biri, modernizasyona radikal piyasa araçları vasıtasıyla (FDP, CDU'nun bazı bölümleri) ulaşmaya ve önleyici olarak "iç güvenliğin" tahkim edilmesiyle (CDU/CSU) istikrar kazandırmaya çalışmakta, geniş ölçüde de "dış güvenliğin" eski modelinde ısrar etmektedir (CDU/CSU).

Bir diğeri de toplumsal ve ekonomik süreçlerin siyasal olarak sevk ve idaresine (SPD), kendi kendine yönetim (Yeşiller), sosyal güvenlik (SPD ve Yeşiller) iç politik "liberallik" (Yeşiller) ve silahlanmanın denetimine (SPD ve Yeşiller) görece daha fazla ağırlık tanımaktadır: İç ve dış güvenlik sorunlarında FDP bu iki kampın hiçbirine tümüyle bağlı sayılmamak durumundadır.

**Modernizasyonun Sınırları**

Modernizasyon kabulü taşıyıcılarının hedeflediği kapitalizm modelinin gerçekleşmesinde sınırlar olduğunu görmek, artık kolaydır. Şunların sınırları var:

1) Savaş teknolojisini, rizikoları denetlenebilir kılan bir ölçüye dek geri götürerek kapitalizmin "barış kabiliyeti" —güçlükle de olsa— düşünülebilirdir. Ama bu, kapitalizmin koşulları ile bir barış olurdu —bir zamanların Pax Romana'sı gibi; Pax Imperialistica. Bu barış, —ama şimdi artık "rizikosu düşük"— askerî araçlarla kapitalist olmayan dünyaya egemen olmayı da içermektedir. Dünya pazarının ipeksi şiddeti tek başına yeterli olmayacaktır.

2) Aynısı, rizikolu teknolojilerin, bu teknolojilere egemen olunabilir bir düzeye geri iadesi perspektifi için de geçerlidir. Bu perspektif, teknokratik bir hayâl olarak kalıyor ve bu hayalin dönüşümü kapitalistik koşullar altında yeni modernizasyon kurbanları yaratacaktır. Eskiden olduğu gibi, bu kurbanlar "Üçüncü Dünya"da aranabilecektir. En azından böyle bir modelin uygulanmasının ilk aşamasında çevre yıkımı, en gelişmiş kapitalist ülkelerde tam olarak durdurulmamış da olsa yavaşlarken, oralarda frensiz bir biçimde ilerleyecektir. Biyosferin istikrarsızlığının Üçüncü Dünya'da da gözden geçirileceği "daha ileri" aşamaların tasavvuru anlamsızdır; Daha önceki periyodların yıkıcı sonuçları galiba bunu da imkânsız kılacaktır.

3) Şimdilerde kapitalist merkezlerde, patriarşinin (erkek egemenliği) tadilatına yönelik bazı deneyler var. Ancak bunlar patriarşinin ortadan kaldırılmasına yönelik ilk adımlar olarak bile tefsir edilemezler.

4) Toplumsal açıdan zaruri çalışma zamanında kısaltma, kapitalist üretim biçiminin muhafazası koşullarında eğilim olarak işsizliği arttıracaktır: "Kapitalist birikimin genel yasası" yürürlüktedir. Alternatif: İşin herkese dağıtılması, bu, mülkiyet ve tasarrufa kararlı müdahaleleri öngörmektedir.

5) "Üçüncü Dünya"nın konumu modernizasyon uzlaşması hayâllerinde hep bir marjinal büyüklüktür. Bir "yeni dünya ekonomik düzeni" tasarımı, SPD'nin bir bölümü tarafından da paylaşıldığı gibi, Üçüncü Dünya halklarına ait güçlü ekonomik, politik ve belki de askerî bir karşı güç öngörüyor. Ama son onyıllarda bunlar güçlenmedi tersine zayıfladı.

6) Federal Almanya'da kapitalist modernizasyon kabulü, her iki varyantında da açıkça toplam siyasal çeşitliliğe entegre olabilecek durumda değil. Batı Berlin ve Hessen eyaletlerinde yapılan 1989 seçimleri bunun için birer ön işarettir: 1985'den beri, Geissler'in selahiyeti altında modernizasyon çizgisine çarketmiş olan CDU (herşeyden önce 1985'deki kadın politikasında ve v. Weizsaecker vasıtasıyla da dış politika bakışında) birçok yerde yüzde beş sınırını aşan faşist partilerin lehine seçmen kaybetti. CDU'nun Frankfurt/Main'da son dakikada tekrar ve sağa sert bir dönüş yapması, bunu önlemeye yönelik —başarısız— bir denemeydi.

Bindelikli alanlarda, Hessen'de DKP'nin sonuçları ilginçtir: DKP, 1985'den daha az aday göstermesine rağmen (ki Darmstadt gibi büyük bir şehirde katılmadı) aldığı oy sayısını ikiye katladı. Sola, ama tabii herşeyden önce Yeşiller'e yarayan sağ-sol kutuplaşması, buna rağmen seçimdeki en sol partiye yönelmiş oyların kopması sonucunu doğurdu. (Bunun, bu durumda DKP olması, daha çok bir tesadüftür, zira nesnel olarak daha başka bir sol muhalif formasyon da olabilirdi.)

**Pembe-Yeşil Sarhoşluk Onyılları...**

Kapitalist modernizasyon kabulünün yalnızca sınırlı bir entegrasyon etkisinin olduğu gerçeği herşeyden önce CDU'yu sıkıntıya sokuyor ve SPD-Yeşiller işbirliği şansını yükseltiyor. Bir pembe-yeşil sarhoşluk aşamasının arifesinde bulunuyoruz. Batı Berlin dahil yerel yönetimlerde, zaten yıllardır SPD ve Yeşiller koalisyonları çalışıyor. Bu perspektif federal düzeyde uygulanmadıkça giderek cazibe kazanacaktır. Ve bir sosyal-liberal ara oyundan sonra da olsa:

Kapitalist modernizasyonun pembe-yeşil varyantı federal düzeyde de gerçekçidir. Bir kez denendikten sonra büyüleyiciliğini kaybedecektir.

Yeşiller, bugün ideolojik olarak eski sosyal demokraside 1912'de ve İtalyan Komünist Partisi'nde en son 1976'da ulaşılmış olan bir konumdalar. Her iki işçi partisinde de o zamanlar, bundan böyle öncelikle yadsımada kalabilmek için, gerekenden çok daha büyük oldukları düşüncesi öne çıkmıştı. O zamanlar bunların yüzde otuzları aşan oyları vardı. Yeşiller'de bu ideolojik nokta yaklaşık yüzde sekiz'lerde yakalandı. Nedeni şurada: Üye ve seçmenlerinin çoğunluğu, Yeşiller'i, çoktandır aşkın bir politik yığışmanın parçası olarak kavramaktadır. Bu yığışım da Yeşiller ile SPD'den meydana geliyor ve bir "reform koalisyonu" sunuyor. Artık kendi yüzde sekizlik oranları için değil, fakat kırklık bir yüzdenin sorumluluğunu hissediyorlar.

Kuşkusuz bir pembe-yeşil hükümet modeli, federal düzeyde belli bir dönem için bir-iki başarıdan sonra yeniden bunalıma düşecek ve muhalefete zorlanacaktır. Burada üç varyant olasılığı var: Ya SPD ve Yeşiller bu arada birleşik bir blok olarak o kadar çok stabilize olacaklardır ki, bunların kendi seçmenlerini kaybetmeden muhalefette de birbirleriyle kurdukları ilişkiler gayet sıkı olacaktır. Ya da SPD'nin sağ kanadı ve Yeşiller'in sol kanadından —bu sıkı koalisyon kararının sonucu olarak— önemli ölçüde ve parça parça oy kitlesi koparacaktır. Veya Yeşiller —Baden Würtemberg eyalet seçimleri öncesinde de kendini gösterdiği gibi— değişken birliktelikle re, yani CDU ile de, hazırdır. Ortak Pazar çerçevesinde mesela Fransız *"Verts"*lerinin (Yeşiller) Batı Alman Yeşiller'inin sağında durduğu gibi bir gerçek karşısında, buradan, bir git-gel partisine ilâve bir cazibe de oluşabilir.

### ...Ve O Küçük, Sert Ama Lezzetli Sol Sandviç Ekmekleri

İkinci ve üçüncü durumda, Yeşiller'in solunda görece yığınsal temelli daha geniş bir formasyon oluşmaktadır. Elbette bu, DKP olsaydı hiç itirazım olmazdı, ama bunu da benden başka pek isteyen yok galiba. "Daha Yeniler" bir protesto ve muhalefet partisi olmak istemiyorlar, modernizasyona katılmak daha çok hoşlarına gidiyor. Daha iyisi, şimdiye kadarki parti sınırlarını aşan yeni bir formasyon beklenebilir. Nisbî temsil sistemine sahip olan diğer kapitalist ülkelerde böyleleri zaten epeydir vardı. Ancak burada oluşan gruplaşmalar daha henüz kapitalist evrimin üçüncü aşamasının ürünleridir ve o bakımdan Federal Almanya'daki bir sol muhalefet hareketine örnek teşkil edemezler. Bunun yanında tuhaf kombinasyonlar da meydana geliyor. Bir örnek İsveç'deki "Sol Parti-Komünistler" olabilir. O da elbette reformisttir ve her du-

rumda daima sosyal demokrat azınlık hükümetlerini destekler. Ama kendisinin kimseyle bir koalisyon gücü de yoktur, sol muhalif oylar sürekli ona gitmektedir. Aynı şey Japon Komünist Partisi için de, ancak orada hoşgörü mekanizması bulunmaksızın, sözkonusu olabilir. Kültür devrimi anlamında bu iki komünist partinin de solunda Danimarka'da Venstresocialister ile İsviçre'deki POCH ve hatta İtalya'daki Radikal Parti durmaktadır. Bunların hepsinin, düşük çoğunluk sayılı temsil sistemine sahip ülkelerde parlamenter şansları vardır. Görece çoğunluk sisteminin yürürlükte olduğu ülkelerde (İngiltere, ABD) bunlar parlamentolarda yoklardır, genelde ve çoğunlukla gündelik "ağ" *(Networks)* durumundadırlar (Alman yeni solunun "bağlam" sözcüğü de buradan geliyor) ve Single-Issue (tek-konulu) hareketlerde yer alıyorlar. Federal Almanya'da —gerçi orantılı seçim sistemi, ama yüzde beşlik barajı da ve ilk zaten Yeşiller'in sınırlama işlevi bunun içindir bu parlamento dışı yol çok daha gerçekçi ve esasen önemli bir yoldur. (Henüz analiz edilmemiş dikkat çekici bir olgu da, solun sürekli ağırlaşan krizlerinin tam orta yerinde otonom gruplaşmaların görece bir yükselişe, geçmişte ve şimdi, sahip oldukları olgusudur). Gelecek onyılların yeni sol hareketleri kendilerini mutlaka yarattığı bütün gölgelerin içinde o kapitalist modernizasyon kabulüne karşı çevirmek zorundadırlar. Yerel çıkış noktaları pek çok nedenden ötürü öncelikle burada ve —bilhassa önemli— çok ümit vericidir:

Yerel olarak (kaza ve köylerde) pembe-yeşil model, zaten geniş bir temelde çalışmaya başladı, burada ve bu blokun gelecekteki erozyon işaretleri kısmen ve önceden alınıyor: Yeşiller'deki devamlı yükselişe rağmen SPD, şimdiye dek onlarla koalisyon yaptığı Hessen eyaletinin bazı şehirlerinde mutlak çoğunluğa ulaştı, diğer bazılarında da DKP'nin ilave kazanımları oldu. Radikal sollar belki ilerde bir zamanda uygulama bölgeleri olarak birkaç bölgesel ağırlık noktası kazanabilir. "Sozialistische Zeitung" da okuduğuma göre, Stuttgart'ta bir "Alternatif Sol Liste"nin şansı var, Freiburg'da bir "Sol Liste" hazırlanıyor. Bu, bir eyalette yerel seçimlerde yüzde beş barajı olmadan, öncelikle parlamenter açıdan başka herhangi bir yerde olduğundan çok daha fazla mümkün. Batı Berlin ve Frankfurt/Main'da şimdi artık pembe-yeşil kapitalist modernizasyon merasimli bir vakıa halini o boyutlarda aldı ki, buralarda eninde sonunda radikal sol bir şans yakalamaya mecburdu. Marburg'daki yerel seçimlerde pencerenin birine bir yatak çarşafı asılmış ve üzerine şu yazılmıştı: "Oyumuzu DKP'ye veriyoruz, çünkü sadece Yeşiller'i kızdırmak istiyoruz." Tümüyle anlamlı ve geleceğe işaret eden bir motif.

Çeviri: **Kemal Adalar**

# Filipinlerde Devrimci Beklentiler

José Marió Sisón*

*Monthly Review, December 1988.*

Filipinler'de 83'den, 86'ya dek süren geçiş, sert bir faşist kliğin yönetiminden ABD yanlısı gerici muhalefetin burjuva demokratik görünümlü bir yönetime geçişidir. Komprador büyük burjuvazi ve toprak sahibi sınıfın birleşik diktatörlüğü halen sürmektedir. Ancak, bu yönetim sisteminin ekonomik ve politik krizi büyümüş ve derinleşmiştir.

Bu değişim, geçici bir bocalama dönemidir. Faşist güçler yeni rejimin içinde tüm gücüyle mevcuttur ve bu gerici hükümetin en üst kademelerinde, faşizmin restorasyonuna doğru yeni bir değişim gelişmektedir. ABD yanlısı ve büyük komprador toprak sahibi karakterinin yanı sıra, Aquino rejimi, yıllardır süren direnişle beslenip güçlenen devrimci güçlere sahip olduğu için şanslı olan geniş kitlelere karşı gitgide artan baskı ve sömürüye bir kalkan olarak sahte bir liberal demokrasi eğilimi göstermektedir.

Filipinlerde'ki hegemonyasını korumak için fazlasıyla istekli olan ABD, Aquino rejimini de, Marcos rejimini beslediği (desteklediği) gibi beslemekte. Bu destek, yeni rejimi, Sağ ve Sol'la aynı anda savaşabilecek tek ve merkezi rejim olarak tanımladı. Ancak bu kez ne ABD ne de dünya kapitalist sistemi, yeni sağcı sistemi gerici güçlerle uzlaştırabilecek, acı çeken halkı rahatlatabilecek ve her türlü, özellikle de silahlı direnişle güçlenmiş ve deneyim kazanmış bir devrimci hareketle savaşmak için gerekli fonları sağlayabilecek durumda değildir.

Aquino rejimi, sosyo-ekonomik anlamda faşist Marcos rejiminden çok daha zayıf konumdadır. 1992'ye dek, 1982'nin gayrisa-

*1950'lerden beri devrimci faaliyet içerisinde olan Jose Mario Sison daha önceleri Filipinler Komünist Partisi kadrosunda yer alıyordu. Şimdi Yeni Halk Ordusu'nun kurucusu olan Sison 1986 'sahte devrim'inden sonra ortaya çıkan Halk Partisi'nin kuruluşunda yer almıştır.

fii milli hasıla düzeyine erişmesi düşünülemez; ki 1982 GsMH'sı oldukça kötü ve negatif büyüme aşamasının başlangıcı olarak tanımlanmıştır. Yabancı kreditörler artık Filipinlerin GsMH'sını yabancı fonlarla yükseltmeye 1970'lerdeki kadar istekli değiller. Rejim, 1987'den 1992'ye dek 20 milyar $ gibi büyük bir borç ödemesi gerektiğini, ancak buna karşılık yalnızca 4 milyar $ alabileceğini biliyor. Birikmiş 28,6 milyar $'lık yabancı borcun ödenmesi gereken kısmı 1987 için 3 milyar $'dan fazla tutmaktadır ve bu rakam aynı yılın ithal girdisinin % 60'ından daha yüksektir. Hükümet, toplam borcun 22 milyar $'sını kendi payı olarak hesaplamıştır ve borç taksidi bu yılın toplam bütçesi olan 160 milyar pesonun %47'sini teşkil eden 75,2 milyar pesoyu ödemesi gerekmektedir. Esasen, kredi borcu Filipinler hükümet bütçesinin bir numaralı harcama (gider) kalemini oluşturmaktadır. İşçi sınıfının gelirlerinin hızla düşmesine rağmen rejim, kredi borcu ve silahlanmaya harcamak için vergileri yükseltmektedir. Sosyal ekonominin karakterinde belirgin bir değişiklik olmayacaktır. Gitgide artan emek fazlasını eritecek ve sosyal huzursuzluğun nedenlerini azaltacak bir sanayi ve tarım reformu da gerçekleşmeyecektir. Aquino'nun ekonomik politikasının ana noktası, ücretlerin dondurulması ve işçilerin bastırılması, ithalatın liberalizasyonu, tarımda bağımlılık, özelleştirme, dış borçların ödenmesi ve kaynakları borç ödeme ve silahlanmaya harcamaktır.

Dünya kapitalist pazarı Filipinlerden hammadde ithalini daha düşük fiata ve daha az miktarda almaya devam edecektir. Aynı zamanda, Filipinler, ihraç tüketim ve üretim mallarına daha yüksek fiat ödemek zorunda kalacaktır. Özellikle, tüm dünyayı etkileyen borsa krizinden sonra, ABD bütçesini ve dış ticaret açığını düşürmek zorundadır ve Filipinler'e Noel Babacılık oynayacak durumda değildir. Filipinlere önerilen mini-Marshall planı 1 milyar $ düzeyindedir ki bu da Amerika'nın geçerli resmi yardım düzeyinden biraz fazladır; ve fakat ABD, bu yardımı kendisiyle beraber Japonya ve Batı Avrupa'nın paylaşmasını önermektedir.

Aquino, Enrile, Marcos ve Laurel'in gibi ana gerici fraksiyonlarının dostane bir uzlaşma gerçekleştirebilmesi için gereken sosyo-ekonomik platform eskisinden çok daha sınırlı. İktidardaki Aquino fraksiyonunun hırsı, Marcos ve kafadarları tarafından gaspedilmiş malları kendine maletme ve iş olanaklarından faydalanmaya çalışmasıyla, kendinden önceki iktidarın hırsıyla eşittir.

Yeni rejim tarafından da benimsenen Marcos'un gösterişli seçimlerle rakibini ürkütmesi yöntemi, Enrile grubunun 28 Ağustos 1987'deki darbe girişimini provoke etmiş ve Enrile ve Ramos grup-

larını, servetlerini korumak ve yeniden güçlenmek için silahlara sarılmaları gerektiğine ikna etmiştir. Bu arada, Aquino rejimi en az dört manevra taburunu darbe girişimlerine karşı ve başkanın güvenliğini sağlamak amacıyla Manila'ya geri çekmiştir.

Varolan derin kriz koşullarında, rejimin oynadığı seçim alıştırmaları (voting exercises), gerici gruplar arasındaki karşıtlıkları çözümlemeye veya kararlı bir politik devrimci eylemi durdurmaya etkili olamaz. Diğer yandan bu alıştırmalar gericiler arasındaki bölünmeyi arttırır ve çelişkileri yoğunlaştırırken, legal demokratik güçleri kuvvetlendirecektir. Aynı zamanda; gericiler arasındaki çelişkilerden yararlanmak amacıyla her türlü legal mücadele biçimlerini kullanan ve politik iktidarını kendi yollarıyla kuran devrimci hareket için uygun koşulları da yaratacaktır.

Aquino, Enrile ve Marcos gruplarının Filipinler Silahlı Kuvvetlerinin (FSK) içinden ve dışından silahlı yandaşları vardır. Marcos, iktidarının son günlerine kadar rakip grupların silahlı organizasyonlarıyla hiçbir zaman çatışmaya girişmemiştir. Marcos ve Enrile gruplarının askeri ve finansal varlığı öylesine yüksektir ki, Aquino ve diğer Anti-Marcos grupları Marcos hükümetine karşı savaşırken hiç bu kadar çok askeri ve finansal varlığa sahip olamamışlardı. Aquino grubuna silahlı tehlike, sistemin içinden gelmektedir; Yalnızca Marcos ve Enrile gibi belli gruplar değil, aynı zamanda FSK'de süren huzursuzluğun kaynağı olan ve askeri veya sivil-askeri ittifaklı karşı devrimci bir iktidarı hedefleyen potansiyel askeri gruplar da böyle bir tehlikeyi taşımaktadır. ABD, anti-komünist kampanyanın, çöküşün, yetersizliğin vb. olumsuzlukların başarısızlığını Aquino rejimine yüklemek isterse böyle bir grubu benimseyebilir.

Aquino rejimi için beş ihtimal bulunmakta.

**Bir,** Aquino 1992'ye dek iktidarda kalacaktır çünkü ABD'nin taleplerini (özellikle de ABD üslerinin yeni yerleşimleri) büyük bir hevesle gerçekleştirmektedir ve ABD Aquino'yu desteklemeye devam edecektir.

**İki,** Ya ABD'nin emirlerini çok iyi yerine getiremediği veya çok iyi yerine getirdiği için —bu durumda bazı çevrelerin tepkisini çekeceğinden— bir darbeyle devrilecektir.

**Üç,** Marcos, Enrile yanlısı veya Aquino karşıtı FSK içinden veya dışından unsurlar tarafından -ki hiç de az değildir- suikaste kurban gidecektir.

**Dört,** istifaya zorlanacak ve yönetimi başkan yardımcısı Salvador Laurel'e devredecektir, çünkü iktidarın sıkıntılarına katlan-

maktansa kenara çekilmeyi yeğleyecektir.

**Beş**, daha kötü bir olasılığı engellemek için 1992'den önce erken seçim çağrısında bulunacaktır. Marcos ve Enrile grupları bu olasılığın gerçekleşmesi için, Aquino'nun, Marcos anayasasını koruduğunu fakat kendisinin aynı anayasa çerçevesinde seçimle gelmiş bir başkan olmadığını söylemektedirler.

Aquino'ya ABD ve gerici rakiplerinin tehditi devrimci hareket Aquino'yu bir kaç yıl içinde deviremeyeceği halde, Marcos rejiminde olduğu gibi Aquino'nun devrilmesine dolaylı olarak neden olabilir.

Gericiler arasındaki vahşi çekişmeler, silahlı devrimci mücadelenin gelişip güçlenmesine yarayacak gerekli politik ortamı yaratmaktadır. Silahlı devrimci mücadelenin gitgide yükselen gücü-artı Moro devrimci örgütlerinin (*) güçlenmesi- iktidarın çatırdamasına, gerici grupların kendi aralarındaki tartışmaların daha da yoğunlaşmasına sebep olacak ve bu da Aquino rejiminin yalnız kalıp düşmesiyle sonuçlanacaktır.

Faşist bir grubun darbesinden önce veya ABD-Aquino rejiminin kendiliğinden acil durum beyanatı, ihtar emri yayınlamasından önce, şehir kökenli demokratik kitle hareketi ve kentli devrimci yeraltı örgütleri güçlenecektir.

Sınıf düşmanlarının ortaya attığı gelişen kitle organizasyonlarının, hatta silahlı devrimci hareketin kaderinin seçimlere bağlı olduğu söylentisinin aksine Marcos'un düşüşünden bu yana BAYAN (**)ın üye organizasyonlarının sayısı binden ikibine, üye sayısı da bir milyondan iki milyona çıkmıştır, ve 25 Kasım 86'da bir milyona yakın insanın katıldığı Olalia cenazesi ve 26 Ağustos 87'de, petrol fiatlarının yükselmesini protesto için birçok bölgede ulaşımın aksamasına neden olan genel grev düzenlemiştir. Halen de, çeşitli sektörlerin toplandığı veya sektör içi yasal birlikler ve kitlesel organizasyonlar kurulmaktadır.

Yasal demokratik kitle hareketleri ve silahlı devrimci hareket ilerlerken, pro-emperyalist gerici faktörlerin (iktidar ya da darbe yapıcı olsun) anti-komünist ve anti-demokratik eylemlerini arttırıp legal ilerici güçleri yeraltına girmeye zorlayacağı sanılmaktadır. Örneğin, Ağustos 87'de tüm yurtta gerçekleştirilen genel grev ve halk ordusunun haraketi çakıştığında Enrile ve Honasan grupları 28 Ağustos'ta darbe girişimi yapmayı uygun buldular. Ve ikti-

*Mindanao'daki İslamcı ayaklanma.
**BAYAN, legal muhalefetin en büyük örgütüdür.

dardaki Aquino grubu veya iktidara gelecek yeni bir gerici gücün legal demokratik güçleri ortadan silmek için olağanüstü hal ilan etmesi olasılığı bulunmaktaydı. Devrimci hareketin direnişte legal yollardan kolay vazgeçmemek gibi bir geleneği vardır, çünkü halkın davası haklı ve mantıklıdır; ancak aynı zamanda, katledilen veya ölüm tehlikesi altındaki lider ve militanların çoğunu kollayabilecek bir kent yeraltı örgütü ve silahlı devrimci harekete sahip olması gerekmektedir. Hareket geleneğini sürdürmektedir ve suikastlerden ve yaygın baskılardan yılmayacaktır.

ABD ve Aquino rejimi silahlı devrimci hareketi yok edebileceğini asla ümit etmemelidir çünkü iktidarın sosyo-ekonomik ve politik krizi kötüleşmeye devam etmekte ve hareket, ulusal demokratik devrim çizgisine bağlı kalmakta, tüm olumlu güçleri tarafına çekmeyi başarmaktadır. Buna bağlı olarak, devrimci hareket silahlı mücadele, tarım devrimi ve kitlesel taban yaratmayı kapsayan uzun halk savaşı teorisini benimsemiştir. Ve bu hareket karşıt güçlerin yok edemeyeceği bir güce ve deneyime sahiptir. Devrimci hareket dayanmış ve Marcos rejimini alt etmiştir. Çok daha zayıf olan ABD-Aquino rejiminde dayanmak ve onu altetmek çok daha kolay olacaktır.

Eğer ABD ve kuklaları 5 milyon nüfuslu ve 21.000 km² büyüklüğündeki El Salvador'da silahlı devrimci hareketi yok edemiyorsa, 58 milyon nüfuslu ve 300.000 km²'lik Filipinler'deki silahlı devrimci mücadeleyi yok etmeyi asla ümit etmemelidir. Filipinler silahlı devrimci hareketin yalnızca taban kitlesi bile El Salvador nüfusundan kat kat fazladır.

Filipinler Komünist Partisi (FKP) 35.000 üyesiyle tüm ülkeye yayılmış kentte ve kırda derin kökler salmıştır. Bu insanlar devrimci mücadelede pişmiş üyeler ve kadrolardır ve düşman tarafından tanınmamaktadırlar. Parti, 11 milyon kişinin liderliğini yapmak ve 10 milyonlarca daha fazla kişiye ulaşmak için yüzbinlerce kitle eylemcisinden (militandan) yardım görmektedir. Yeni Halk Ordusu (YHO) gerilla üs alan ve bölgelerinde yani 73 Filipin eyaletinin 63'ünde —1540 kasabanın 800'den fazlasında ve 12.000 köyde bulunan en az 59 gerilla cephesinde tatbikattadır. Ordunun 30.000 full-time ve part-time gerilla savaşçısı, 8000'i otomatik tüfek olmak üzere 15.000 ateşli silahı ve gözetim, iletişim, ulaşım, gıda üretim, vb. destek sağlayan yüzbinlerce silahsız milis personeli bulunmaktadır.

Yeni Halk Ordusu ve FSK arasındaki güç dengesi artık 1970'lerdeki gibi YHO aleyhine değildir. FSK'nın dört ana bölümü (Kara, Jandarma, Deniz ve Hava Kuvvetleri) 171.000 düzenli

askere sahip olmasına rağmen bunun yalnızca 88 manevra taburundaki 45.000'i savaşa hazırdır. Düzenli ordunun desteğini 50.000 polis ve 50.000 paramiliter sağlamaktadır.

Total 11 milyonluk devrimci kitle tabanının 7 milyondan fazlası kırsal kesimde, 3,5 milyonu da kenttedir. Politik güç organlarının liderliğindeki bu kişiler işçiler, köylüler, kadınlar, gençler, kültür eylemcileri vb. için kurulmuş devrimci kitle organizasyonları üyeleridir. Ulusal Demokratik Cephe (UDC), FKP ve YHO ile aynı taban kitleyi paylaşmakta ve köylerden daha gelişkin yerlerde politik güç organları organize etmeye hazırlanmaktadır.

Halk savaşının gelişmesinin olası yolu stratejik savunma, stratejik denge, stratejik saldırıdır. Kesin zafer yolundaki son hamle olan stratejik saldırının gelecek on yılda gerçekleşmesi olasıdır.

ABD "düşük yoğunluklu savaş" stratejisini uygulayarak devrimci eğilimi ters yüz etmek istemektedir. Bu kısır ve vahşi politika Filipinlileri Filipinlilere kırdırarak insanları psikolojik savaş ve aşağılık yöntemlerle terörize etmeyi amaçlamaktadır. Devrimci harekete bağlı olduğuna dair en ufak şüphe oluştuğunda, köyde veya kentte insanlar, katliamlara, suikastlere, işkencelere, bombardımanlara, bombalamalara, tecritlere ve zorunlu göçe hedef olmaktadır. ABD-Aquino rejimi, ordu, polis ve paramiliter güçler sorumludur. Ancak bu barbarlıklardan yalnızca paramiliter güçlerin ve hatta sade vatandaşın sorumlu olduğunu ifade etmeye çalışan sayısız çaba gösterilmiştir.

Düşük-yoğunluklu savaş entrikası ABD birliklerinin işgaline önayak olma amacını taşır. Bu, ABD'nin gürültülü saldırı savaşına hazırlıktır. Nitekim ABD danışmanları, eğitmenleri, Pentagon ve CIA gizli ajanları, FSK ile birlikte ABD kara ve hava devriyeleri, ABD deniz ve hava gözlem operatörleri, ölüm birlikleri ve illegal güvenlik gruplarına CIA kanalıyla verilen doğrudan ABD fonları, uluslararası ve anti-komünist organizasyonlar kanalıyla gelen dolaylı fonlar ve Pentagon kaynaklı darbe söylentileri ve sahte darbe girişimi entrikaları ortaya çıkmaya başladı. Filipinler'de, iki bağımsız devlet arasında bir anlaşma olmaksızın kurulmuş ABD askeri üsleri yirminci yüzyılın başından beri sürekli saldırı anlamına gelmekte ve son zamanlarda ABD müdahalesi gitgide artmaktadır. Öyle ki, ulusal sorun ön plana çıkmış ve devrimci güçler ABD'li askeri personeli ve üsleri kendine hedef seçmiştir. Filipinli askerler, silahlı devrimci hareketin "stratejik denge" aşamasının gerçekleşmesini engelleyemediği takdirde ABD saldırı savaşını başlatacaktır.

Filipinler'deki devrimci güçler, Amerikanın Vietnam savaşından

bu yana ulusal kurtuluş hareketlerine karşı gitgide etkisiz kaldığının farkında. ABD'nin Nikaragua'yı doğrudan istilayı gerçekleştiremediğini, askeri birliklerinde ağır kayıplara maruz kalmaktan korktuğu için paralı kontraları kullandığını biliyorlar. Ancak Filipinler devrimci güçleri en iyiyi ümit edebilmek için kendini en kötü koşullara hazırlıyor. ABD'nin saldırı savaşı başlatması olasılığına karşı büyük düşman güçleri önünde daha etkili güçlü ve sürekli olmak için birliklerini genişletmeye, tanklar ve askeri uçaklara karşı savunma ve saldırı birliklerini gelir gelmez ağır kayıplara uğratmak için her çeşit aracı edinmeye çalışıyorlar. Ufacık Nikaragua da kendini savunmak ve Kuzey Amerika'nın işgaline direnmek için yüzbinlerce insanı silahlandırmadı mı?

FKP, YHO ve YDC, ABD emperyalizmine ve bölgesel sömürücü sınıflara karşı ulusal demokratik devrimde kendine güvenli Filipin halkının kişisel çabalarıyla zafere ulaşmaya kesin kararlı. Ancak ABD'nin müdahalesine ve olası saldırısına karşı uluslararası devrimci güçlerin ve halkların maddi ve manevi desteğine de ihtiyaçları var. Filipinler'deki devrimci güçler, bağımsızlığın ilerlemesine, sosyalizme ve dünya barışına kendi devrimci direnişlerini başarıya ulaştırarak katkıda bulunabilir.

Çeviri: **Funda Özlem**

# Perestroykanın Diyalektik Çelişkileri

V.V. Çernikov

*Seriya Obşçestvennih Nauk. 1989 No: 2*

Devrimin teorisi olmadan devrim pratiğinin olamayacağını marksizmin klasikleri sürekli olarak vurgulamışlardır. Tek bir boşluk bile, teorik sorunlarda tarihsel sürece güçlü bir şekilde etki edilebilmesine imkan verebilmekle birlikte, olayların seyrinin pasif olarak izlenebilmesine izin vermez. Günümüzde bu olgu önemlidir. Çünkü perestroyka benzersiz bir süreçtir ve yeterince incelenmiş teorik planlar olmaksızın oluşmaktadır. Özellikle de bu nedenle, Lenin'in uyarısı akla gelmektedir: "Genelin önde gelen çözümünü bulmadan, parça parça sorunları ele almak mümkün değildir."

Teorik araştırma gerektiren bu türden genel sorunlardan biri de sosyalizmin çelişkileridir. Bugün Sovyet toplumundaki süreçlerin diyalektiği son derece karmaşıktır, çelişkilidir ve doğal olarak gerçek sosyalizm henüz tamamlanmamış, sonucu alınmamıştır. Sosyalist toplum, sınıfsal uzlaşmazlıklarından bağımsız olmasına rağmen bazı çelişkilerin olmasına da izin verebilmektedir. Bir takım çelişkileri gözler önüne seren ve keskinleştiren perestroyka, bunlardan bazılarının çözümüne yardımcı olmuştur. Ve bu çelişkiler küçük burjuva açısından herhangi bir eksiklik ve engel yaratan çelişkiler değil, sadece can sıkıcı huzursuzluk kaynaklarıdır. Bunlar, sosyalist toplumun planlı oluşumunun itici gücünü oluşturan, kural olarak kabul edilen ve üzerinde tartışılıp incelenen, bu yüzden de zamanında çözümlenen diyalektik çelişkilerdir.

Perestroykanın diyalektiği şimdi, eskiden kalma bir devrim kavramıyla sık sık çelişkiye düşmektedir. Artık pratikte perestroykanın kendine has çelişkileri, karşıtlıkları da görülmektedir. Bunlar muhafazakarlık ve avangardizmdir. Muhafazakarlık ve gericilik hâlâ mağlup edilememiş, sadece püskürtülmüştür, ama o da her yerde değil. Muhafazakarlık ve gericilik daha geleneksel, daha anlaşılabilir olaylardır.

Sabırsızlanan ve "tarihi avuçları arasında sıkıştıran" avangardiz-

me gelince, o önündeki engelleri "atlayarak" ileri gitmeye, gerçek olanakları, kitlelerin bilincinin gerçek düzeyini hesaba katmadan, belirli bir mantığı, gelişmenin mantığa uygunluğunu göz önünde bulundurmadan herşeyi çabucak gerçekleştirmek isteğindedir. Avangardizmin temsilcileri, prensip olarak ortak yapının geride kalan bir aşamasına ait olan sorunların çözümünde farklı bir maddi temel bulunmakla birlikte bizi de geriye dönmeye mecbur bırakan hataları bugün düzelterek 20-30 yıl birden ileriye gitmenin acı deneyiminden gözle görülür bir ders almamışlardır. 1987 yılı Haziran'ında SBKP MK Plenumu'nda görüldüğü gibi perestroyka, toplumun gelişmesinde artan çelişkileri meydana çıkarmış ve ilk olarak, bir tür fren mekanizmasını oluşturan bu çelişkileri ortadan kaldırmaya, böylece toplumun gelişiminin hızlanmasını sağlamaya yönelmiştir. Perestroyka olmazsa, gelişmiş bir dünya devleti olarak toplumumuz ekonomik, politik ve öteki alanlarda statüsünü kaybedecektir. Hızla gelişen dünya bizi daha fazla bekletmeyecektir.

Ne yazık ki uzun bir süre sosyalizmin diyalektik çelişkileri meselesine gereken önem verilmemiş ve hatta sosyalizmin esaslarına leke düşürecek bir şekilde, kabul görmesi olanaksız ve zararlı bir yıkıcı güçle, bu çelişkileri içselleştirmeye yeltenenler çıkmıştır. Sosyalizmin gelişiminin kaynağı niteliğindeki çelişkilerin bu şekilde küçümsenmesi 60'lı yıllardan 80'li yılların ortalarına kadar muhafazakar ve gerici düşünce için bir temel teşkil etmiştir. Objektif çelişkilerin ve güçlüklerin, olumsuz gidişin nedenleriyle özdeşleştirilmesi çabası ve ayrıca bunlara "izin verme" değil, bunları "yok etme" eğilimi sonuçta, toplumda doğan bu gerçek çelişkilerin bastırılmasına ve üzerlerinin örtülmesine yol açmıştır.

Özellikle, sosyalizmin birikmiş olan bu çelişkilerine ve bunların analizinin zamanında yapılarak çözümüne gidilmesi konusunda gösterilen ve yetersiz kalan çabalar üzerinde bilimsel bir dikkatle durulmaması, toplumsal süreçlerin kontrol edilmemesiyle de birleşerek çelişkilerin doğal ve düzensiz etkilerinin artmasına, olumsuz akımların çoğalmasına, muhafazakar ve gerici unsurların gelişmesine, gelişme temposunun düşmesine sebep olmaktadır. Bu çerçevede, en son sekizinci beş yıllık plan iyi yapılmış ve uygulanmış, bunu takip eden ötekiler başarısız kalmış ve bununla bir kte planların başarısızlık oranı onikinci beş yıllık plana kad/ sürekli olarak artmıştır.

Kimilerinin, bilimsel olarak en alt düzeyde de olsa olumlu bir sistematik olarak gördüğü (çoğunda bu bile yoktur) çelişkilerin doğal hareketliliğinin uzun zaman muhafaza edilmesi şeklindeki eğilimi ve üzerinde hiç düşünülmemiş olan çelişkilerle dolu voluntarist subjektif yönetim metodlarının geniş ölçüde yaygınlığı, sosyalist top-

lumun farklı kesimleri arasında artan tutarsızlıklara neden olmaktadır.

Çeşitli orantısızlıklar olarak ortaya çıkan bu şiddetli uyumsuzluklar ülke ekonomisi için bir kayıptır. Buna, son otuz yıldır (Yeni Ekonomik Politika'nın lağvedilmesinden sonra) kapsamlı bir ekonomik gelişme yolunun toplumda kökleşmesi ve buna uygun olan, sosyalist toplumun gelişim çelişkilerinin derin bir sistem bilincini gerektirmemesi, ortaya çıkan evrimci, diyalektik olmayan bir anlayış tarzı da yardımcı olmuştur.

Sosyalist diyalektik içindeki değişimler SBKP MK'nin 1985 yılı Nisan ayında yapılan Plenum'unda başlamış, sosyalizm diyalektiğinin yeni akımları Parti'nin XIX. konferansı ve XXVII. kongresindeki belgelerde büyük bir gelişme kaydetmişlerdir. Bu parti belgeleri, sosyalizmin çelişkiler sisteminin yoğun, bütünsel bir vansımasını içermektedir.

Perestroykanın stratejisinin belirlenmesiyle sosyalizm diyalektiğine değerli bir katkı sağlanmıştır. Sosyalist toplumda bir devrim yönelimi olan perestroykanın stratejisi biriken tüm çelişkilerin çözümünün anahtarı, sosyalizmin temel (nitelik olarak Sovyet halkının yeteneklerini ve gereksinimlerini yeniden canlandırıp geliştirebilecek ve sosyalist üretim seviyesine ulaşmış olan) ve başlıca (işçinin devletten, üretim araçlarından, kendi emeğinin sonuçlarından uzaklaşması şeklindeki) çelişkilerinin düzeltilmesinde bir aracıdır.

Şunu da belirtmek gerekir ki, çelişkiler ancak ortaya çıkışları ve çözümleri birlikte ele alınırsa hızlı bir gelişmenin kaynağı olabilirler. Ortaya çıkış zamanlarına ve etkili çözümlerine bakılmaksızın, yalnız başlarına, sonuçsuz bir şekilde ele alınırlarsa, gerilemeyi de beraberlerinde getirirler. Bu nedenle şimdi, diyalektik çelişkilerin etkili çözüm yöntemlerine çok daha fazla dikkat gösterilmelidir. Yine de, bunu yaparken yaygın bir hatayı işlememek gerekir: Çelişkileri çözme sorumluluğunu felsefeye bırakarak, ona, kendine özgü olmayan fonksiyonları atfetmek, yani toplumsal çelişkilerin "evrensel maymuncuğu" rolünü felsefeye yüklemek. Materyalist diyalektik bütün muhtemel çelişkileri "hesaplayamaz" ve bunların çözümü için hazır reçeteler veremez, bu onun görevi alanına girmez. Apaçık görünen çelişkilerin çözümünü aramak, belli bir faaliyet alanında çalışma yapan bilim kollarının işidir: Ekonomi alanında ekonomi politik, adalet alanında hukuk bilimi, sanat alanında estetik, vs. Materyalist felsefenin problemi buradadır -olaylara, genel metodolojik bir çıkış göstermek, belli bir sorundaki genel kuralları ve mümkün olduğu kadar çözüm algoritmasını meydana çıkarmak. Bu nedenle sosyalizmin diyalektik çelişkilerinin incelenmesinde materyalist diyalektik, bunların çözümünü bul-

maya, zamanında tespit etmeye, bilimsel önseziyi mümkün kılmaya yönelmektedir. Çelişkilerin pratik olarak çözülmesinde teorinin öncelikli bir yeri bulunmaktadır. Gittikçe daha fazla yaygınlık kazanan önemli yöntemlerden biri, ara halkalar diyebileceğimiz bir yöntemdir. Bu yöntemin ilk aşaması toplumsal çelişkinin yapısının incelenmesi ve teorik düşünce araçlarıyla ifade edilmesidir. Çünkü, diyalektik çelişki kavramının ampirik düzeyde sadece sezgi ile bilinen varlığı tam yansımasını ancak teorik düzeyde bulacaktır.

Eğer ampirik düzeydeki çelişki düşüncesi, burada üstün durumda olan formel prensiple "ve/veya" şeklindeki (örnek olarak; pazar veya plan) birbiriyle taban tabana zıt bir karşıtlık kazanırsa, teorik düzeyde, bunlar arasında olması gereken güçlü bağlar meydana çıkar. Yani, çelişkinin özü doğrudan ampirik kavrama uygun değildir (sosyalizmde aynı anda iki karşıtlığın bulunmasını mümkün ve gerekli kılar: Plan ve pazarı tek bir ekonomik özde birleştirir, bunlar arasında ilişki kurdurur). Diyalektik mantığın prensibi yardımıyla (gerekli olan formel mantıktır, ancak burada bir kavrama vasıtası olarak yetersizliğini ortaya koyar, bu nedenle de ötekisi zorunlu bir rol üstlenir) teorik düzeyde sadece içten değil, açıktan bir ilişki oluşur. Bu nedenle sosyalizmde planın ve pazarın temelde ampirik (dışsal) olarak birbirini reddetmesi çelişkisi, aralarında ara halkalar olmaksızın doğrudan bir ilişki varsa, teorik düzeyde (içsel) karşıtlıkların bu doğrudan bağlantısı, ilişkileri, karşılıklı etkileşimleri birbirlerine sızma süreçleri aradaki karşıtlıklar aracılığıyla bu içsel ilişkinin kurulmasında üstünlük sağlar: Stratejik idare (merkezi, planlı) ve taktik idare (desantralize, pazar). Böylece çelişkinin teorik çözümü, zıtlıkların karşılıklı olarak birbirlerine sızmaları ve gelişmesi sürecinde kendi iç yapısını yeniden oluşturur.

Ara halkaların analizi ve ortaya çıkartılması yoluyla çelişkilerin çözülmesi yöntemi, gelişen sosyalizm açısından önemli bir metodolojik anlam kazanmaktadır. Çünkü bu yöntem gelişme temposunu, optimal gerginliği belirleyerek üstünlüğün gerekli yerde, gerekli zamanda gerçekleşmesi için güç toplayarak çelişkiye ara halkalar aracılığıyla (stratejik ve taktik idare) genelde etki etme olanağı yaratır, yani çelişkinin hareket halindeki gücünü toplum için gerekli yönde kanalize etmesini sağlar. Şunu da belirtelim ki bu yöntem, toplumsal çelişkilerin çözümü için her derde deva değildir ve nesnel toplumsal diyalektiğin olayları arasında zıtlıkların birleşmesine değil, bunlardan birinin ortadan kaldırılması için toplumun belli bir amaca yönelik faaliyetlerine ihtiyaç duyar. Fakat yine de uzlaşma yoluyla toplumsal çelişkilerin çözümünü bilinçsizce arayışın temelinde (ister kapitalist ve sosyalist sistemler arasındaki ilişkiler veya kurtuluş savaşlarıyla bağımsızlıklarını kazanmış ülkeler arasındaki ulusal uzlaşma politikası, isterse ekonomi alanındaki ilişkiler-plan ve pazar arasında vs.) "şu veya bu" şeklindeki diyalektik mantık prensi-

binin ara halkalarının arayışı yatar.

Metodun potansiyel kaynakları, özne ve onun eylemi ile bilinci olmaksızın toplumsal çelişkinin oluşmasını ve çözümlenmesini imkansız olarak gören sosyalizmin çelişkilerinin öznel ve nesnel karakteriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Özne toplumsal ilişkilerin bütünselliği içinde yer alır, bu da onun çeşitli türdeki toplumsal çelişkilerde eylemini oluşturması demektir. Bu yüzden çeşitli toplumsal güçler, kendi hedefleri içinde çelişkinin işlevinin optimal şekillerini oluşturma yeteneğine sahiptir. Kendi eylemleriyle var olanı güçlendirir ve yeni çelişkiler üretirler. Kendi eylemlerindeki bazı çelişkileri bilinçli olarak ortaya koyarlarken, bazılarını da dikkate almazlar ve pratikte toplumsal çelişkilerin zaferini kazanmaya çalışırlar. Fakat bu süreç kendi çelişkilerine ve önündeki güçlüklere de bağlıdır, çünkü sosyalizmin çelişkilerinin ortadan kaldırılma sürecinin idarî ve bilinçlilik açısından bağımlı olduğu insanlar yeniden yapılanmaya kendilerini çok zor vermektedirler. Marx'ın dediği gibi, "insan kafası en zaptolunmaz kaledir." İnsan düşüncesini yeniden kurmak, farklı bir şekilde hareket etmek ve farklı düşünmek için işte bu kalenin ele geçirilmesi gerekir.

Bunlardan, çelişkinin yapısında bulunan üç faktör anlaşılır duruma gelmektedir: çelişkinin tarafları (karşıt durumlar); çelişkinin gelişme düzeyleri, (dış-ampirik, iç-teorik); çelişkinin özsel bağı (birlik, mücadele, karşıt durumların ara halkalar içinden geçişi). Yapının dördüncü faktörünü de belirtmek gerekmektedir: Çelişkinin gelişme basamakları (özdeşlik, farklılık, karşıtlık, tam çözümlülük). Beşinci faktör özel bir dikkat gerektirmektedir: diyalektik çelişkinin çözüm koşulları (bu koşullar içinde ara halka karşıt durumları buluşturabilecek, yani bağlayıcı rolü yerine getirecektir). Ara halka yeniden yapılanma bağlamında güncel bir anlam kazanmaktadır, çünkü yeniden yapılanmanın (perestroyka) çelişkilerini çözebilecek koşulları bilmek, gerek teorik gerekse pratik olarak bu sürece aktif bir şekilde etkide bulunabilmek için önemlidir. Şu sıraladıklarımız bizce bu koşullar gurubuna girebilir: 1-) SSCB'nde yasalara karşı gelenlere (görev ve sorumluluklarına bakılmaksızın) aynı cezaları uygulayabilecek ve sarsılmaz yapıda bir güç olan, gerçek anlamda bir hukuk devletinin kurulması; 2-) Perestroyka'nın açıklığının tarafsız bir şekilde daha da güçlendirilmesi. "Bize tam ve doğru bir enformasyon gereklidir. Gerçekler kimseye bağlı olmaksızın işlev görmelidir," diye yazmaktaydı Lenin: 3-) Politik kadrolarda yoğun bir demokratizasyon (seçim ve kadroların dağılımındaki koşullu sistemin kaldırılması, seçim ve yarışma ilkesinin kullanılması); 4-) Perestroyka'nın inançlı yandaşlarının ideologlarının ve öncülerinin ideoloji ve örgütleme olarak güçlenmesi için politik koşulların yaratılması, resmi olmayan ilerici guruplaın yasallaştırılması; 5-) Sosyalist toplumun politik istikrarını sü-

rekli kılmak için gerekli olan toplumsal adalet ilkesinin korunması; 6-) Kitle örgütleri ve kurumları aracılığıyla gerçekleşen düşüncelerin gerçek çoğulculuğu da son derece önemlidir. Sosyalist gelişmenin demokratizasyonu ve gerçekçi bir çoğulculuk olmaksızın perestroyka mümkün değildir, çünkü ekonomik idari yapıda çoğulculuğun olmaması, 80'li yılların ortasında toplumumuzda ortaya çıkan kriz durumunun temel nedenlerinden birini oluşturmuştur. Düşüncelerin çeşitliliğini sosyalizmin temellerinden bir kopuş olarak değil, aksine onun bir zenginliği olarak anlamak gereklidir. Biz, bütün kararların sadece "oybirliğiyle" kabul edildiği gösterişli birlik yıllarında çok şey kaybettik. Şekilci birlik yavaş yavaş kitlelerin pasifliğine ve ayrımsızlığına dönüştü. Aynı sırada Polonya, Macaristan, Yugoslavya, Vietnam, Çin Komünist Partileri düşüncelerin mücadelesinin, hatta ilkesel sorunlar üzerinde parti içi tartışmaların yararını kabul ediyorlardı. O sırada bizde ise, III. Parti Kongresi'nde Lenin tartışma özgürlüğünün önemini göstermesine karşın, bunlar oldukça kötü ve hatta olumsuz şeyler olarak kabul edilmişti; 7-) Asıl perestroyka pratiği, SBKP'nin anayasaya dayalı yönetim faaliyeti olarak ele alınan sosyalizmin başarılı bir şekilde gelişmesinin temel koşulu olan bu sorunun önemi üzerinde durmalıdır. Baltık'ta, Dağlık Karabağ'daki olaylar, diyalektik çelişkilerin, bu koşul korunmaksızın olumlu bir çözüme ulaşamayacağını göstermiştir. Parti perestroykanın aktif ve temel gücüdür. Fakat partinin kendisi de, ileriçi güçlerin düşüncelerini eşit ve hızlı bir biçimde yansıtmak, partili kitlelerin seçimle iş başına gelmiş olan yöneticiler üzerinde, hatta partisiz kitlelerin komünistler üzerinde (buna Lenin de daha önce değinmişti) aktif bir kontrolünü sağlamak için yeniden yapılanmak zorundadır; 8-) Özeleştirinin olumlu bir anlamı bulunmaktadır, eğer bu eleştiri gerçek yaşamı doğru olarak yansıtırsa, bu takdirde birikmiş olan toplumsal tecrübe bu yaşamı akıl yoluyla incelemeye hazır olacaktır; 9-) Gerçek perestroykayı oluşturacak olan, çeşitli plan ve hedeflerin gerçekleşmesi değil, kitlelerin bağımsızlığının demokratik işleyişidir.

Sosyalizmdeki antagonistik çelişkiler üzerindeki tartışmalı mesele özel bir dikkat gerektirmektedir. Yakın geçmişte bu sorun, Lenin'in genel olarak bilinen değerlendirmesine gönderme yapılarak çözümlenmişti: antagonistik çelişki ve çelişki -biri yoksa diğeri vardır. Sosyalizmde bunlardan birincisi kaybolur, ikincisi kalır. Sosyalizmin gerçek gelişimi artık bu açıklamanın da yetersiz olduğunu göstermiştir. İlk kez Lenin'in kendisi antagonistik çelişkilerin, sosyalizmdeki geçiş döneminde yer almaya devam edeceklerini söylemiştir. Gerçekte bu geçiş döneminin tarihin çok kısa bir bölümünü kapsayacağını öne sürmüştür. 2 Aralık 1920'de, III. Kongre'de yaptığı konuşmada bu görülebilmektedir. Bu konuşmada Lenin genç insanlar kuşağının 10-20 yıl sonra komünizmde yaşayacaklarını söy-

lemiştir. Geçiş dönemini 1936'da tamamlayan yaşlı kuşak şimdi haklı bir eleştiriye uğramaktadır ve geçiş döneminin, idarî-kumanda sisteminde aktif reformlara girişilen, kişi kültünün temizlenmeye başlandığı 50'li yılların sonunda tamamlandığı, hatta bu sistemin tasfiyeye başlandığı 80'li yılların ortalarına dek uzandığı ileri sürülmektedir. 10-) "Geçiş döneminin sonunda inşa etmiş olduğumuz şey neydi, nasıl bir sosyalizmdi?" sorusuyla, "bunu ne zaman inşa ettik?" sorusu arasındaki bağlantı, bize göre, böyle bir değişkenin açıklamasını vermektedir. Çünkü bu sorular sosyalizmin hangi modelinin seçileceği (bilimsel sosyalizm mi yoksa devletçi askerî tipte bir sosyalizm mi) ve bunun temellerinin hangi dönemde oluşturulacağı yolundaki sorulardan bağımsız değildir. Fakat bu da, bu makalenin sınırlarını aşan bir inceleme konusudur.

Öteki sosyalist ülkelerin incelenmesinin de basit bir problem olmadığını belirtmek gerekir. Bunlar tarafından ulaşılan (istenilen değil, varılan) düzeyin, gelişme aşamasının belirlenmesi konusunda, tumturaklı lafların bir kenara bırakılarak özen gösterilmesi gerekmektedir. Gelişmenin daha önce şişirilmiş olan değerlendirmelerinin azami ölçülerde bile olmadığı, bunların gerçekçi araştırmalarda incelenmesiyle görülmektedir. Buna örnekse, Polonya'da 1971 yılında Parti'nin VI. Kongre'sinde gelişmiş sosyalizmin yapı sorununun incelenmesiydi. Fakat 80'li yılların başındaki kriz ve olaylar böyle bir hedefi ortaya koymanın temelsiz olduğunu göstermişti ve 1986 yılındaki parti programında ülkenin kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin ancak son evresinde olduğu belirtilmekteydi. Sosyalizmin, ülkelerindeki gelişme aşamalarına ilişkin benzeri değerlendirmelerini, partiler, Bulgaristan'da 1986'da, Macaristan'da 1985'de yapıyorlar ve Vietnam Komünist Partisi ise bu gelişmenin günümüzdeki aşamasını, geçiş döneminin başlangıç aşaması olarak belirliyordu.

Böylece, antagonist çelişkilerin geçiş dönemindeki varlığını inkâr etmeksizin de bu dönemin tamamlanabileceği görülebiliyor ve antagonist çelişkilerin günümüz sosyalizminde var olmasının marksizmle çelişmediği de açıklığa kavuşmuş oluyordu. Marx, sosyal sınıf antagonist çelişkilerinin değil, insanların kişisel yaşam koşullarından kaynaklanan kişisel antagonist çelişkilerin de sosyalizme özgü olduğunu kabul etmekte ve gelecekte de bu tür antagonist çelişkilerin varolabileceği ihtimalini hesaba katmaktaydı.

Reel sosyalizmin pratiği, beklentilerin aksine, endüstriyel kapitalizmden sonra her yerde ve daima sosyalizmin oluşmayacağını, tarihsel olarak da, özellikle de ideoloji alanında kaçınılmaz olan antagonistik çelişkilerin uzun bir süre senkronize bir şekilde süreceğini göstermekteydi. Bu çelişkiler bazen sosyalist ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkilerde (Çin ve Vietnam gibi) ortaya çıkmakta,

bazen de Sovyet ve kapitalist karma teşebbüslerinin (kapitalist, her yerde emek gücünü sömürerek kâr sağlar) kurulmasında ortaya çıkmaktadır. Nihayet bizde de bu tür kârlarla beslenen ve bu kârlar sayesinde hemen hemen yüz milyonlarca Sovyet insanının yaşam seviyesinin yükseltilebileceği sınaî organizasyonun varlığı tanınmıştır, yani bu da bir emek yabancılaşmasının benimsenmesi, emekçilerin sömürülmesi demek olan antagonistik bir çelişkidir. Sonuçta, sosyalizmde antagonistik çelişkiler var mıdır, varsa yapıları nedir ve hangi gruba girmektedirler gibi sorular kapanmamaktadır. Bu soruya M.V. Romanenko ve L.V. Kireyeva'nın, sosyalizmin ilkelerinin çürütülmesine, çökmesine yönelen eylemlerin (sınıfsal belirtileri olmasa da) sosyalizm koşullarında var olabileceği yolundaki antagonizmanın bir kriteri üzerine geliştirdikleri düşüncelerle cevap verilebilir.(6) Daha da önemlisi, sosyalizmdeki çelişkilerin çoğunluğunun, kişisel ve sınıflararası olmak üzere, antagonistik çelişkilerin belirlenmesinde bir ara durum olarak yer aldığı açıkça bilinmektedir. Örneğin sınaî organizasyonun toplumla olan çelişkileri kişisel veya grup ölçülerini geride bırakır, fakat sınıfsal ölçülere ulaşmaz. Bize göre bunlar, sınıfsal karaktere sahip olmasalar da, kişisel (grup) karakterine uzak olmadıklarından dolayı "katman" olarak adlandırılmalıdır. Bu ölçüler içinde bu gruplar hesabına çalışan emekçilerin üzerinde, toplum çıkarlarına ters bir şekilde parazitleşen belli katmanlar, sosyalist toplumun çelişkilerini yansıtmaktadır. Kadrolu çalışanlardan, gölge ekonomisinin, ticaretin ve hizmet sektörü işçilerinden, hatta öteki işçi ve hizmetlilerden emdikleri ilikle beslenen, sınaî organizasyonla birleşmiş bu katmanlar perestroykanin başarılı gidişiyle hiçbir şekilde ilgilenmeyecek ve her ne pahasına olursa olsun ona engel olmaya çalışacaklardır. Dağlık Karabağ çevresindeki olaylar sadece bunun bir sonucudur ve bunların işidir. Aydın tabakanın büyük bir çoğunluğunda bulunan ve her zaman böyle bir sonuca varan milliyetçilik kavranamamaktadır. Ne yazık ki başka bir takım motiflere rağmen, sosyalist toplumun kendi çıkarlarına aykırı olan benzeri sonuçlara Baltık'taki aydın tabakanın büyük bir bölümü de kaymaktadır.

Böylelikle, sınıfsal antagonist çelişkilerin sosyalizmin yapısıyla çeliştiği, bu nedenle de sosyalizmde antagonist çelişkilerin bulunmadığı yolundaki tez açıklığa kavuşmamaktadır. Çünkü, sosyalizmde gerçekte sınıfsal çelişkiler olmasa da, kişisel ve katmanlara dair antagonist çelişkiler bulunmaktadır. Bu sonuncuların ortadan kaybolması sosyalizmin gerçek anlamdaki gelişimini gösterecektir, bu da ancak komünizmin temellerinin oluşma evresinde beklenebilir.

Marksizmin klasiklerinin beklediği gibi bir toplumsal gelişme olsaydı, evrensel bir kütle olarak sosyalizm endüstriyel kapitalizmle yer değiştirecek, o zaman da hem sınıfsal hem de katmanlara dair

çelişkiler gerçekten ortadan kalkacaktı. Fakat sosyalist sistemin tarihsel olarak kapitalist ülkeler tarafından uzun bir kuşatma dönemi içinde olması, bunun katmanlara dair antagonist çelişkilerin varlığına nesnel olarak neden oluşturduğu tezini ileri sürmeye imkan vermektedir.

İleride, sosyalizm geliştikçe daha karmaşık ve daha çeşitli çelişkiler ortaya çıkacaktır, bu nedenle, sosyalist toplumun çelişkilerinin kendi sistemsel bütünlüğünün oluşturulması problemine daha fazla önem verilmelidir. Bu özsel bütünlüğün temel sorunu olan çelişkilerin gelişimi üzerinde kontrol ve yönetimin kurulması gerekmektedir, çünkü çelişkilerin kendiliğinden gelişimi kriz durumuna girebilir, böyle bir durumun üstesinden gelmek ise çok daha karmaşık ve zor bir iştir. Bu konuda, bir kaç yıl geriye (kriz dönemi çelişkilerinin bitimine kadar) ertelenmesi mümkün olmayan böyle bir durumdan çıkan sonuçların değerlendirilmesini çoğaltmak az bir çabayla mümkün olabilir. Böylesi bir durumda oluşacak olan asıl tehlike de, yönetimin baskısı ve zoru yoluyla çelişkinin kriz durumuna girmesi koşulundaki çözümlemenin yanıltılmasıdır. Bu yüzden, sosyalizmin çelişkilerinin incelenmesiyle ulaşılmak istenen hedef, toplumun çıkarlarını ve bunun için gerekli süreçlerini birlik içinde yönetme ve ele geçirme olmalıdır. Sosyalizmin çelişkilerini çözme mekanizmasının bilinçli olarak kullanılması, insanlar üzerinde, toplumun yönetimi etkileme faaliyetini yükseltici bir etki yapar ve toplumun uyumlu gelişimini güçlendirir. Bu uyum, üretim ve talepler, işçi, kollektifler ve toplum, yönetim ve üretim, bilim ve üretim arasındaki uyum olduğu gibi, uluslararasındaki ilişkilerdeki, merkez ve birleşik cumhuriyetler arasındaki uyumdur da. Bu konudaki çözümleyici rol, kişiye, insan faktörüne düşmektedir, çünkü toplumsal güçler, kendi hedefleri doğrultusunda gelişmenin biçimlerini ve optimal koşullarını oluşturmaya, toplumsal çelişkileri pratik olarak çözme gücüne sahiptir.

Böylelikle, ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesini, ülkenin yeniden yapılanmasını hızlandıracak yeni kaynaklar, çelişkilerin yönetimi sürecinin kontrol altında tutulmasıyla oluşacaktır.

Çeviri: **Haluk Mutlu**

**Notlar**

1) Lenin V.I., Poln.Sobr.soç.,t.5
2) Lenin V.I., Poln.Sobr.soç.,t.15
3) Lenin V.I., Poln.Sobr.soç.,t.41
4) Lenin V.I., Poln.Sobr.soç.,t.43
5) Lenin V.I., Poln.Sobr.soç.,t.54
6) 'Filosofiya i yizu' / Voprosi filozofii, 1988, No.1
7) Pravda, 1988, 20 sentyabir

Gramsci's Philosophical and Political Critique of Bukharin
**Arthème Fayard**
in *Gramsci and the State* (Lawrence & Wishart, 1980)

The Political Economy of the Mass Media
**Robert W. McChesney**
*Monthly Review, No: 41/3, January 1989*

The Origins and Ideology of the Soviet New Left
**Patrick Flaherty**
*Monthly Review, September 1988*

Why the American Working Class is Different?
**Mike Davis**
*Against the Current, Vol.1, No: 2, Winter 1981*

Im Zweiten Interwall Viermal Kapitalismus
**Georg Fülberth**
*Arbeiterkampf, No: 307, 29 Mai 1989*

Revolutionary Prospects in Philipines
**Jose Marió Sisón**
*Monthly Review, December 1988*

Dialektiçeskie Protivoreçiya Perestroyki
**V.V. Çernikov**
*Seriya Obşçestvennih, No: 2, Nauk 1989*

5.000.—TL. (KDV Dahil)